WPROWADZENIE

WIESŁAW HAP

ISTOTA REGIONALIZMU I NAUCZANIA REGIONALNEGO.

„Regionalizm poprzez emocjonalny kontakt
z „małą ojczyzną" pozwala zbliżać to co nasze i małe,
ku temu, co wielkie..."

(ks. Janusz St. Pasierb)

Termin „ojczyzna", w pisanej polszczyźnie, pojawił się końcem XIV stulecia i jak oceniają historycy, przynajmniej do XVIII wieku, oznaczał spuściznę po ojcach. Równie często używano określenia „dziedzictwo", czyli spuścizna po dziadach[1]. Dziś często używamy pojęć: „mała" i „duża" ojczyzna. Dla nas Polaków, „dużą ojczyzną" jest Polska, przypisane jej terytorium, na którym skupił się cały nasz dorobek historyczny i kulturowy wielu pokoleń. Ojczyznę tę zamieszkują wszyscy członkowie narodu, a jej najbardziej widocznymi symbolami są godło, barwa i hymn. Ta „wielka ojczyzna" składa się z szeregu „małych ojczyzn"; wsi, miast, osiedli, gmin, powiatów, regionów, inaczej mówiąc małych punktów i większych plam na mapie, miejsc, z którymi człowiek jest szczególnie mocno emocjonalnie związany. Zamieszkuje je on sam, jego rodzina, sąsiedzi, znajomi, ludzie na których może liczyć i wśród których znajduje oparcie.

W „małej ojczyźnie", ciągle żyje i niezmiennie jest obecna jej przeszłość i tradycja. Zawierają się one w tym wszystkim, co zastaliśmy, a było dziełem naszych przodków, dziadów i ojców, a więc w budownictwie, pamiątkach materialnych, muzyce, obrzędach i zwyczajach, a nawet w czymś tak specyficznym, jak krajobraz, charakterystyczny wschód i zachód słońca, szum potoku, śpiew ptaka na starym dębie, czy rechot żab w pobliskim stawie.

Zadaniem nas, spadkobierców tego pięknego dziedzictwa, jest nie tylko pochylenie się nad nim w celu ochrony i jego kultywowania. Powinniśmy je także mądrze rozwijać,

pomnażać i kreować jego właściwy obraz Jednakże, aby tak się stało i byśmy mogli te cele realizować, musimy się do tego odpowiednio przygotować. Koniecznością wręcz, staje się dobre przyswojenie sobie regionalnej i lokalnej historii oraz kultury. Jej przedmiotem jest, krótko ujmując, określona społeczność wsi, miasteczka, gminy, powiatu, tworząca całość, ze względu na silne związki łączące ją pod względem terytorium, wspólnej przeszłości, języka i kultury[2].

Wszystkie te elementy, zawierają się w regionaliźmie – swoistej ideologii i ruchu społecznym, które za cel stawiają sobie poznanie i twórcze wykorzystanie wartości danego dziedzictwa. Czym zatem jest regionalizm? Ściśle wiąże się on z pojęciem „region". Oznacza ono, najkrócej, umownie wydzielony, możliwie jednorodny obszar, odróżniający się od terenów przyległych, sąsiedzkich określonymi cechami naturalnymi lub nabytymi: geograficznymi, klimatycznymi, glebowymi, gospodarczymi, etnograficznymi, kulturowymi itd[3]. Dosłownie, pojęcie „region" pochodzi od łacińskiego „regio", czyli – okolica, obszar, kraj.

Jak więc widać, w terminie „region" zawierają się różnorodne treści. I tak, m.in.: za „region" uważa się „terytorium powiązane wydarzeniami przeszłości, legitymujące się jako określona całość odrębnymi dziejami. Owe dzieje wytworzyły wspólne formy życia zawodowego, wspólne obyczaje, wspólny język"[4]. Zdaniem H. Samsonowicza, te właśnie dzieje „zorganizowały przestrzeń: ukształtowały sieć komunikacyjną, powołały do życia ośrodki gospodarki, nauki, kultury, stworzyły sanktuaria religijne, ułatwiły powstanie skutecznej organizacji usług i – w znacznym stopniu, przyspieszyły nawiązywanie relacji międzyludzkich: krewniaczych, sąsiedzkich, zawodowych." Region, to także „obszar kraju wyróżniający się charakterystycznymi cechami geograficznymi, fizycznymi i kulturowymi, lub jako część kraju i państwa, stanowiące zazwyczaj etnograficzną, geograficzną i administracyjną całość". Kolejna definicja „regionu" mówi, że „to obszar i terytorium wyróżniające się położeniem geograficznym i dające się wyodrębnić jako pewna całość pod względem typu roślinności, fauny itp., lub jako wyodrębniony stosunkowo jednorodny obszar, odróżniający się od terenów przyległych, określonymi cechami naturalnymi lub nabytymi." Jeszcze inne znaczenie terminu „region", zawiera się w określeniu, że jest to „część terytorium narodowego i państwowego, pod pewnymi względami odrębne od innych części (lub przynajmniej wyróżniające się spośród nich), posiadające w niektórych dziedzinach cechy własne lub, że region to obszar zróżnicowany pod względem przyrodniczym i kulturowym od innych obszarów." Wielość tych definicji i znaczeń pojęcia „region", sprowadza ściśle związany z nim „regionalizm", do ogólnego kontekstu zawierającego się w kilku hasłach, takich jak: „całokształt kultury duchowej i materialnej", „dziedzictwo kulturowe regionu", „życie kulturalne i naukowe", „działalność ludzi rozmiłowanych we własnym regionie"[5].

Początki polskiego regionalizmu sięgają do XVIII stulecia, do doby działalności Komisji Edukacji Narodowej. Szczególnego znaczenia nabrał w czasie zaborów, a najszerzej rozwinął się w drugiej połowie XIX w. Wówczas to, kultura regionalna szlachty

i mieszczaństwa oraz tradycyjna kultura ludowa, splotły się ze sobą, co dało podstawy powstania nowoczesnej kultury narodowej. Regionalizm polski wyrósł także z potrzeby obrony tego, co nasze, rodzime i narodowe, i był wyrazem walki z polityką wynaradawiania społeczeństwa, uprawianą przez zaborców. Wówczas bardzo wzrosła rola „małych ojczyzn", które były ostoją i fundamentem polskości, i wiary oraz trwania na ziemi ojców, ośrodkiem wzrostu świadomości narodowej i bastionem stawiającym odpór obcym żywiołom[6].

Czym jest i czym winien być regionalizm współczesny?

Interesującą odpowiedź, na to pytanie, daje Anatol Jan Omelaniuk. Uważa on, że „regionalizm jest obecnie przede wszystkim szczególną postawą wobec własnej przestrzeni terytorialnej, „małej ojczyzny" czy regionu, jest ideologią, która w regionalnych właściwościach upatruje cennych wartości, a jednocześnie wartości tych chce strzec i rozwijać je." Według niego, regionalizm dzisiejszy, dąży do pielęgnowania tradycji lokalnych i regionalnych wartości kulturowych, by były źródłem zachowania dzięki kulturze dzieła ojczystego i wierności ojczyźnie"[7].

Regionalizm przełomu XX i XXI w., powinien opierać się o program działań, które z jednej strony, zmierzać będą w lokalnych warunkach do unowocześnienia życia i kultury, z drugiej jednak, zachowując swoistość i wartości swoich tradycji i dziedzictwa. Niesłychanie ważną płaszczyzną i wyzwaniem „na dziś i na jutro", jest edukacja regionalna młodego pokolenia, na bazie własnego dziedzictwa. Jak twierdzi ks. Henryk Skorowski „dziedzictwo kulturowe regionu, umożliwia wychowanie dojrzałego człowieka, zakorzenionego w dziedzictwie swych przodków". W zakresie szeroko rozumianego wychowania i edukowania, zmierzającego do ochrony dziedzictwa kulturowego, szczególne miejsce widzi dla szkoły i Kościoła[8].

Naturalnie, w tym dziele muszą je wspierać: dom, lokalne środowisko, mass media, placówki kulturalne, harcerstwo, towarzystwa regionalne, władze różnego szczebla. Warto bowiem wzmóc w tym zakresie współpracę, zespolić działania, gdyż edukacja regionalna, to wykorzystywanie w nauczaniu dorobku kultury regionalnej i ludowej. Z jednej strony uatrakcyjnia ona pracę dydaktyczno-wychowawczą, z drugiej, wzmacnia emocjonalnie więzi z miejscem urodzenia, czy zamieszkania. Do pracy edukacyjnej z uczniami, w celu „rejestrowania przeszłości", obok tradycyjnych metod podawczych, należy stosować metody aktywne oraz najnowsze techniki, „co zawsze przyciągało młodzież – a może nawet wykorzystać przy promocji regionu (wydawnictwa regionalne, strona w internecie), czy przy precyzowaniu produktu turystycznego okolicy"[9].

W tym miejscu, można zadać sobie pytanie: jakie korzyści daje młodzieży nauczanie regionalne? Zdaniem wielu nauczycieli, regionalistów i dydaktyków, zajęcia z zakresu regionalizmu, stwarzają uczniom duże możliwości poznania własnego dziedzictwa kultury, o poszerzenie wiedzy o swych „korzeniach", rozbudzenia świadomości regionalnej (tak historycznej jak i ogólnie rzecz ujmując kulturowej), wzmocnienia szacunku wobec tradycji i dokonań swych przodków, uświadomienia ich lokalnej tożsamości oraz spotęgowania związków emocjonalnych, ze swoim środowiskiem lokalnym i regionem.

Edukacja i wychowanie regionalne, stwarzają też szansę lepszego przygotowania młodych ludzi, do twórczego i aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym. Im lepiej młode pokolenie, zapozna się z historią i dniem dzisiejszym swej miejscowości i okolicy, tym lepiej i dogłębniej zrozumie jego problemy, poczuje się bardziej z nim związane i mu potrzebne.

Poprzez różnorodne formy i metody pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela oraz poprzez bliską współpracę szkoły z rodzicami i środowiskiem lokalnym, uczniowie mają także możliwość, porównania kultury własnego regionu z innymi kulturami, przez co kształtują się ich postawy otwartości wobec innych regionów, narodów, świata. Obok postaw patriotycznych, kształtują się również w młodym człowieku postawy tolerancji i przynależności do większych grup: narodu i społeczeństwa międzynarodowego[10]. Można więc zreasumować, że zachowanie własnej kultury, historii oraz tradycji, polskiej i regionalnej, wcale nie oznacza zamknięcia się, braku kontaktów i integrowania się ze światem zewnętrznym. Wręcz przeciwnie.

Wielką uwagę do tego typu edukacji, przywiązują regionaliści polscy. M.in. w „Karcie Regionalizmu Polskiego", uchwalonej na V Kongresie Regionalnych Towarzystw Kultury we Wrocławiu w 1994 r., czytamy, że: „szczególna rola w podtrzymywaniu i kształtowaniu świadomości lokalnej i regionalnej, przypada systemowi edukacji. Programy nauczania szkół wszystkich szczebli, powinny szeroko uwzględniać tematykę regionalną"[11]. Także Ministerstwo Edukacji Narodowej w 1995 r., opublikowało dokument pt. „Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe", w którym położono nacisk na przekaz dziedzictwa kulturowego dzieciom i młodzieży, „który odbywa się przede wszystkim poprzez przyjęcie wartości tkwiących w bezpośrednim, przyrodniczym i kulturowym otoczeniu człowieka. Wpływa to również na kształtowanie osobowości"[12].
Tym zagadnieniom, sporo uwagi poświęcono także i na kolejnym, VI Kongresie Regionalnych Towarzystw Kultury w Radomiu w 1998 r. Warto w tym miejscu zacytować fragment uchwały tego Kongresu mówiący, że: „wychowanie dla narodu musi być wzmocnione edukacją regionalną, uznającą „małą ojczyznę" za korzenie „dużej ojczyzny""[13]. W podobnym tonie i w pełnej zgodności, co do wagi nauczania regionalnego, utrzymanych było wiele konferencji regionalistów: księży, nauczycieli i ludzi kultury.

Zdecydowana większość tych słusznych głosów i działań, sporej części regionalistów i nauczycieli w terenie, którzy już wcześniej włączali tematykę regionalną do nauczania i wychowania, znalazło odbicie w programie reformy oświatowej, która weszła w życie w roku szkolnym 1999/2000.

W jej wyniku, powstały programy nauczania, zgodne z dokumentami MEN: Dziedzictwo kulturowe w regionie, Ustawa o Systemie Oświaty i Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjów. Zakładają one szerokie kształcenie i wychowanie młodzieży, w duchu miłości i szacunku do własnego dziedzictwa kulturowego, wywołanie zainteresowania swym regionem, rozwijanie jej twórczych działań i aktywności, na jego rzecz oraz rozbudzenie silniejszych więzi ze „swymi korzeniami"

i własnymi „małymi ojczyznami", przy jednoczesnym nastawieniu na szacunek i tolerancję wobec ludzi o odmiennej kulturze[14].

Wyrazić należy duże zadowolenie, że nowe podstawy programowe kształcenia ogólnego, dla szkół podstawowych i gimnazjów w zakresie edukacji regionalnej, ziściły oczekiwania szerokich kręgów społeczeństwa: uczniów, rodziców i nauczycieli, którym brak było, w dotychczasowych programach nauczania młodego pokolenia, tak wielu treści edukacji regionalnej.

Z satysfakcją też należy odnieść się do faktu, że jasielscy regionaliści i nauczyciele-regionaliści, znacznie wyprzedzili te zmiany systemu kształcenia i we współpracy z miejscowymi szkołami, już od kilku lat z powodzeniem realizują program nauczania i wychowania regionalnego.

O tym, jaki jest ich dorobek oraz jakie są formy pracy regionalistów w stowarzyszeniach i wśród nauczycieli, można zapoznać się dzięki niniejszej publikacji.

„Materiały z sesji popularnonaukowej « Szkoła a regionalizm »" (Jasło, maj 1999 r.), która była podsumowaniem kilkuletniej pracy edukacyjnej z młodzieżą, na naszym terenie, mogą być interesującym i pomocnym skryptem dla wszystkich nauczycieli, a w szczególności dla Koleżanek i Kolegów z najmniejszym doświadczeniem w tej trudnej, acz pięknej i potrzebnej dziedzinie nauczania i wychowania dzieci i młodzieży.

Wyrazić należy nadzieję, że z treści tych materiałów i referatów uważny Czytelnik wyciągnie własne wnioski, co do sensu, potrzeby i form edukacji regionalnej.

Wydawca tej skromnej publikacji, Stowarzyszenie Miłośników Jasła i Regionu Jasielskiego, składa serdeczne podziękowania wszystkim autorom referatów, za udostępnienie treści swych wystąpień, a Zarządowi Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie i Starostwu Powiatowemu w Jaśle, za wsparcie finansowe w wydaniu tej pozycji.

Przypisy:

1. Henryk Samsonowicz, *O większej i małej Ojczyźnie, [w:]. Tożsamość narodowa a ruch regionalny w Polsce*, Ciechanów 1998, s.57.
2. Wiesław Hap, *Ziemia Jasielska Naszą Małą Ojczyzną*, Jasło 1998, s.8.
3. Por. Tamże, s.8.
4. Henryk Samsonowicz, *O większej...*, s.60.
5. Henryk Skorowski, *Europa regionu*, Warszawa 1998/99, s.21,22,29.
6. Anatol Jan Omelaniuk, *Z regionalizmem w XXI wiek. Referat programowy na VI Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury*, Wrocław-Ciechanów 1998, s.5.

7. Tamże, s.14-15, 44-46.
8. Henryk Skorowski, *Regionalizm w myśli społecznej Kościoła, [w:]. Czym jest regionalizm?*, Wrocław-Ciechanów 1998, s.88-94.
   Henryk Skorowski, *Zagadnienie ochrony dziedzictwa kulturowego, [w:]. Tożsamość narodowa a ruch regionalny w Polsce*. Ciechanów 1998, s.123-124.
9. Urszula Kaczmarek, *Młodzież – regionalizm – kultura, [w:]. Tożsamość narodowa...*, s.149, 153.
10. Zofia Piwońska, Maria Jakubowska-Dziedzic, Bożena Magoń, Andrzej Łobaza, *Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w regionie. Program dla szkoły podstawowej (klasy 1-6)*, Rzeszów 1999, s.5-7.
    Wiesław Hap, *Ziemia...*, s.5.
11. *V Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury, Wrocław 23-25 września 1994 r., Dokumentacja*, Ciechanów 1995, s.167-169.
12. *Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe*, MEN, Warszawa 1995.
13. *Uchwała VI Kongresu Regionalnych Towarzystw Kultury w Radomiu, [w:]. Tożsamość narodowa...*, s.233-237.
14. Wanda Walkowiak, *Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w regionie. Program nauczania dla klas I-III gimnazjum*, Warszawa 2000, s.5.

WIESŁAW HAP

EDUKACJA REGIONALNA W PLACÓWKACH OŚWIATOWYCH JASIELSZCZYZNY.

W ostatnim dziesięcioleciu, obok istniejących wcześniej na naszym terenie: Towarzystwa Przyjaciół Biecza (TPB), Stowarzyszenia Miłośników Jasła i Regionu Jasielskiego (SMJiRJ) oraz Stowarzyszenia Miłośników Kołaczyc (SMK), w ramach projektu Henryka Zycha – ówczesnego prezesa SMJiRJ – pt. „Integracja Społeczności Lokalnej", zgłoszonego do konkursu Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej Unii Europejskiej PHARE, udało się zorganizować kilka nowych stowarzyszeń regionalnych. Znajdują się one w: Dębowcu, Krempnej, Nowym Żmigrodzie, Lipinkach, Tarnowcu i Trzcinicy. W 1997 r., jedenaście działających tego typu towarzystw kulturalnych, skupiło się w Jasielskiej Federacji Regionalnych Towarzystw Kultury (JF RTK). Tak Federacja RTK, jak i wszystkie stowarzyszenia, na czele z największym, najprężniejszym i liczącym się w kraju Stowarzyszeniem Miłośników Jasła i Regionu Jasielskiego, prowadzą szeroką działalność, popularyzującą historię i dziedzictwo kulturowe oraz dzień dzisiejszy Jasła i regionu, organizują okolicznościowe imprezy i spotkania z twórcami kultury, chronią zabytki przeszłości i Miejsca Pamięci Narodowej, opiekują się zespołami artystycznymi, wydają szereg publikacji regionalnych i kilka czasopism, w tym najbardziej popularny dwumiesięcznik kulturalno – społeczny, „Region Jasielski".

Ważną dziedziną pracy JF RTK i stowarzyszeń, jest wprowadzanie tematyki regionalnej do programów nauczania w szkołach, organizacja konkursów i turniejów regionalistycznych dla dzieci i młodzieży, współpraca z placówkami kultury, oświaty, a przede wszystkim ze szkołami. W 1995 r. SMJiRJ, wystąpiło do jasielskich szkół podstawowych i średnich, z propozycją współpracy, w zakresie edukacji i wychowania regionalnego młodego pokolenia, przy jednoczesnym otwarciu, na pozytywne wartości kultury europejskiej. Oparciem dla tych działań, były materiały Ministerstwa Edukacji Narodowej z 1995 r., pt. „Dziedzictwo kulturowe w regionie", „Karta Regionalizmu Polskiego", uchwalona na V Kongresie Regionalnych Towarzystw Kultury w 1994 r., „Rekomendacja o Ochronie Folkloru i Sztuki Ludowej Konferencji Generalnej UNESCO" z 1989 r., „Dokumenty Końcowe Konferencji Narodów Zjednoczonych" z 1992 r. i „Międzynarodowa Karta Edukacji Geograficznej" z 1992 r. W porozumieniu z władzami oświatowymi i dyrekcjami szkół, na terenie Jasła założono wówczas dziesięć szkolnych kół Młodych Miłośników Jasła i Regionu, które z pozytywnym skutkiem włączyły się do realizacji programu „regionalnego". Projekt Henryka Zycha pt. „Stawiamy na młodość" – przyniósł efekty.

Jednym z pierwszych działań, Jasielskiej Federacji RTK i jej prezesa Wiesława Hapa, było rozszerzenie sieci tych kół na placówki wiejskie. Do przeszło stu szkół rejonu jasielskiego, skierowano propozycję założenia w nich szkolnych kół Młodych Miłośników Regionu. Było to zgodne z przyjętym przez JF RTK programem, wprowadzania tematyki regionalnej do działalności dydaktyczno-wychowawczej szkół. Opracowano zakres i regulamin pracy tych kół. Mocno zaakcentowano w nim działania, na rzecz regionu jasielskiego, dokumentowanie i popularyzację jego historii, ochronę zabytków, dbałość o warunki ekologiczne i wszechstronny rozwój kulturalny. Zagadnienia te, w myśl wytycznych MEN, winny znaleźć się w centrum uwagi szkół, których jednym z zadań jest też przybliżanie młodemu pokoleniu żywotnych spraw naszej „Małej Ojczyzny".

Efektem zabiegów Zarządu JF RTK, przychylności dyrekcji szkół oraz uczących w nich nauczycieli różnych przedmiotów, powstało dalszych dwadzieścia dwa szkolnych kół, a także trzy skupiające najmłodszych, uczniów klas nauczania początkowego oraz przedszkolaków. Działalność i forma pracy tych kół, uzyskały aprobatę ówczesnych kuratoryjnych władz oświatowych, tudzież miejscowych doradców metodycznych WOM, którzy włączyli się do działań, bądź co najmniej nawiązali w tym zakresie współpracę z JF RTK. Pod koniec roku szkolnego 1998/99, u progu reformy szkolnej, Młodzieżowe Koła Miłośników Regionu działały w następujących placówkach oświatowych:

- w szkołach podstawowych – we Wrocance, Kołaczycach, Kunowej, Święcanach, Warzycach, Trzcinicy, Osobnicy (Nr 1), Makowiskach, Opaciu, Błażkowej, Korczynie, Nowym Żmigrodzie, Dębowcu, Dobryni, Krempnej, Zawadce Osieckiej, Bieczu (SP 1 i SP 2), Jaśle (SP 1, 2, 4, 6, 7, 8; 9 – dwie grupy, SP 10, 11),
- w szkołach średnich – w Jaśle (I i II LO),
- oraz w przedszkolach – w Jaśle; Przedszkola Miejskie – Nr 10 i 9 (w trakcie organizacji). Szkolne koła i grupy młodych regionalistów skupiały blisko sześciuset pięćdziesięcioro uczniów.

W kolejnym roku szkolnym (1999/2000) powstały dalsze koła:

- w szkołach podstawowych – w Załężu, Osieku Jasielskim, Łężynach i Brzyskach,
- w gimnazjach – w Łężynach, Brzyskach, Roztokach, Święcanach i Jaśle (Nr 2),
- w szkole średniej – w Katolickim Liceum Ogólnokształcącym w Jaśle.

W wyniku zorganizowania nowych kół, ich liczba wzrosła do ponad czterdziestu, a ich członków do blisko tysiąca.

W ramach działań wprowadzania do szkół zajęć o tematyce regionalnej, SMJiRJ oraz Federacja, zaopatrują je w różnorodne materiały: czasopismo „Region Jasielski", biuletyny SMJiRJ, Kalendarze Jasielskie, broszury z serii „A-B-C Regionu Jasielskiego", tomik poezji „Moja Mała Ojczyzna" i inne. Na potrzeby kół opracowano i wydano książkę „Ziemia Jasielska Naszą Małą Ojczyzną". Znalazło się w niej szereg zagadnień na temat historii, przyrody, geografii, legend, gwary, nazw miejscowości, tradycji, obrzędów, dziejów lokalnego szkolnictwa i kościoła, mniejszości narodowych, zabytków, folkloru, zasłużonych ludzi regionu, etc.

Pod patronatem JF RTK, odbył się finał konkursu twórczości literackiej „Szukamy Młodych Talentów" pt. „Moja Mała Ojczyzna", w którym wzięła udział ponad setka uczniów. Jego pokłosiem, było wydanie wspomnianego wcześniej tomiku, z nagrodzonymi utworami młodych poetów. Dwukrotnie zorganizowano trzyetapowe Turnieje Wiedzy o Regionie Jasielskim, w których łącznie wzięło udział przeszło sześciuset uczniów, z przeszło trzydziestu szkół podstawowych i gimnazjów z terenu ziemi jasielskiej.

Uczestnicy VIII Turnieju Wiedzy o Jaśle. (fot. F. Jałosińska)

II Turniej Wiedzy o Regionie Jasielskim. Występ zespołu recytatorskiego JDK „Scena Słowa". (fot. F. Jałosińska)

Przy okazji tych turniejów, ich uczestnicy wraz z opiekunami i rodzicami, mogli obejrzeć interesujące programy artystyczne, na które złożyły się recytacje wierszy poetów z regionu oraz klasyczna muzyka polska i regionalna.

Wielkim powodzeniem cieszą się wielkanocne konkursy na palmę, pisankę i kartkę świąteczną oraz bożonarodzeniowe konkursy na szopkę i kartkę, na które wpłynęło łącznie około tysiąca ciekawych prac. Wszystkie prace z tych konkursów, przekazano na cel charytatywny, na aukcje, z których dochód przeznaczony jest na operację niepełnosprawnej Darii ze Święcan. Zorganizowano również występ dziecięcego zespołu folklorystycznego „Lipowy Kwiat" z Lipinek oraz spotkanie autorskie z poetką i śpiewaczką ludową, Barbarą Brach. Rokrocznie SMJiRJ, współorganizuje Turniej Wiedzy o Jaśle. Część szkolnych grup uczestniczyła w organizowanych w Jasielskim Domu Kultury widowiskach obrzędowych z życia wsi pogórzańskiej, prezentowanych przez zespół ludowy „Lipiniacy" z Lipinek. Podsumowaniem kilkumiesięcznej pracy szkolnych kół regionalnych, przebiegającej pod hasłem „Cudze chwalicie...", było wykonanie pięknych albumów pt. „Moja miejscowość i okolica". Laureaci tego konkursu, zostali wyróżnieni w trakcie sesji popularnonaukowej „Dziedzictwo kulturowe regionu jasielskiego", w maju 2000 r. Wówczas też, uczestnicy i goście sesji, mieli możliwość obejrzenia tych prac, na specjalnie zorganizowanej wystawie.

Regularnie odbywają się spotkania, opiekunów szkolnych grup regionalnych, które dotyczą zagadnień organizacyjnych, metodycznych, dzielenia się materiałami i doświadczeniami. Nauczyciele – regionaliści, byli i są reprezentowani na specjalistycznych i ogólnych konferencjach, w tym w prestiżowych, I i II Ogólnopolskich Konferencjach Nauczycieli Regionalistów (w Łowiczu w 1996 i w Nałęczowie w 1999 r.). Przedstawiciele nauczycieli biorą udział w cyklicznych Spotkaniach Regionalistów Ziemi Jasielskiej (m.in. w Dębowcu i Trzcinicy), podczas których bliżej poznają dzieje i zabytki tych okolic oraz wymieniają się doświadczeniami.

Spotkanie Regionalistów Ziemi Jasielskiej w Dębowcu. (fot. F. Jałosińska)

Kilkakrotnie nauczyciele i regionaliści, uczestniczyli w lekcjach pokazowych, poświęconych tematyce regionalnej, na różnych przedmiotach (m.in. w Dobryni, Święcanach, Kunowej, Jaśle).

W ramach zajęć z edukacji regionalnej, opiekunowie szkolnych kół, poprzez aktywne metody nauczania, realizują szereg zagadnień dotyczących dziedzictwa kulturowego i historycznego Jasielszczyzny, przeprowadzają lekcje w terenie, organizują wycieczki do muzeów, wspólnie z młodzieżą opiekują się miejscowymi cmentarzami i Miejscami Pamięci Narodowej. Sporządzają różnego typu albumy i zbierają informacje o swoich „korzeniach".

Na łamach czasopisma „Region Jasielski", promuje się młodzieżowe koła oraz ich pożyteczne działania, poszerza się tematykę edukacji regionalnej, prezentuje się twórczość regionalną dzieci i młodzieży.

Przykładem otwartości na współpracę z młodzieżą, może być niedawna publikacja SMJiRJ pt. „Jasielskie tablice, pomniki, obeliski", w dużej mierze oparta na opracowaniu dwu kilkunastoletnich jaślanek, uczennic miejscowego I Liceum Ogólnokształcącego.
Obecnie, zajęcia kół koncentrują się na opracowywaniu części zbioru ankiet „Dziedzictwo kulturowe regionu", dotyczącej dawnych i obecnych twórców ludowych. W formie wycieczek i spotkań, uczniowie wspólnie z nauczycielami, przeprowadzają z nimi wywiady, fotografują prace, poznają ich twórczość.

W związku z wprowadzaniem reformy oświatowej, jasielskie środowisko regionalistów, dostrzegło w jej programie ważne miejsce, na szerokie zagadnienia z zakresu geografii, przyrody, historii, muzyki, kultury i tradycji własnego regionu. Z zadowoleniem zauważyło, że w myśl nowych programów nauczania, szkoła ma stwarzać znacznie większe niż dotychczas, warunki do odnajdywania w rodzimej, regionalnej kulturze źródeł uniwersalnych wartości i upowszechniania wiedzy młodego pokolenia na temat ich najbliższego środowiska, rodziny, sąsiedztwa, wioski, miasta, regionu, kultury, tradycji i obrzędów, elementów lokalnego życia codziennego, w różnych epokach i obecnie.

Biorąc pod uwagę skalę i istotę tego zagadnienia oraz z racji działań, jakie w tej dziedzinie realizuje, Jasielska Federacja RTK wspólnie ze Stowarzyszeniem Miłośników Jasła i Regionu Jasielskiego, Muzeum Regionalnym w Jaśle i Jasielskim Domem Kultury, 21 maja 1999 r. zorganizowała sesję popularnonaukową „Szkoła a regionalizm". W obliczu nadchodzącej wówczas kolejnej wizyty Ojca Świętego Jana Pawła II, sesji przyświecało hasło pragnienia potwierdzenia dalszej realizacji zadania, jakie postawił przed swymi rodakami Największy z Polaków, podczas swej pierwszej pielgrzymki do Polski. Apelował wtedy o wierność naszemu dziedzictwu kulturowemu słowami: „...Proszę was, pozostańcie wierni temu dziedzictwu! Przechowajcie to dziedzictwo! Pomnóżcie to dziedzictwo! Przekażcie je następnym pokoleniom!". Honorowy Patronat nad sesją objęli: wicemarszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, Stanisław Zając, marszałek województwa podkarpackiego, Bogdan Rzońca i starosta powiatu jasielskiego, Marian Gancarz. Wsparcia finansowego na jej właściwą organizację, udzielił Zarząd Województwa Podkarpackiego.

Sesję poprzedziła uroczysta msza święta, w kościele pw. św. Stanisława, koncelebrowana przez ks. dziekana Tadeusza Paszka, ks. dziekana Józefa Łasicę i ks. proboszcza Jana Cebulaka. W pięknej, w swym stylu i wymowie homilii, ks. dziekan Paszek ukazał, jak silne związki wiążą naszą wiarę z rodzimą kulturą i tradycją.

Po mszy, wszyscy jej uczestnicy, udali się do gościnnego Jasielskiego Domu Kultury, gdzie w sali widowiskowej, rozpoczęła się zasadnicza część sesji. W imieniu organizatorów zebranych gości i uczestników powitał prezes JF RTK i wiceprezes SMJiRJ, Wiesław Hap. W swym wystąpieniu, podkreślił celowość i głęboki sens tej sesji oraz wyraził nadzieję: „...Oczekujemy, że wystąpienia gości oraz uczestników sesji wykażą potrzebę, celowość i znaczenie nauczania i wychowania regionalnego, tak istotnych elementów kształtowania postaw Polaka i obywatela Europy...".

Imprezę zaszczycili swą obecnością m.in.: przedstawiciel wojewody podkarpackiego – Augustyn Walczak, przedstawiciel Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie, dyrektor oddziału kultury – Andrzej Szypuła, przewodnicząca Rady Powiatu Jasielskiego – Maria Kurowska, zastępca przewodniczącego Rady Miasta Jasła – Zdzisław Dziedzic, przedstawiciel burmistrza Miasta Jasła, członek Zarządu Miasta – Adam Owiński, członek Rady Krajowej Regionalnych Towarzystw Kultury – Aleksander Kędzior, wspomniani wcześniej duchowni, dyrektorzy jasielskich placówek kultury, prezesi regionalnych towarzystw kultury i dyrektorzy szkół, z terenu powiatu jasielskiego. Licznie reprezentowani byli nauczyciele, opiekunowie szkolnych kół Młodych Miłośników Regionu i ich członkowie, uczniowie szkół podstawowych i średnich.

Z wymienionych uprzednio gości, jako pierwszy, głos zabrał przedstawiciel wojewody podkarpackiego, Augustyn Walczak. Oto fragment jego wypowiedzi: „...W imieniu Pana Wojewody i Pana Kuratora, życzę uczestnikom tej sesji owocnej i inspirującej wymiany doświadczeń, trafnych spostrzeżeń i satysfakcji płynącej z ich szlachetnej pasji popularyzowania jakże pięknej i bogatej Ziemi Jasielskiej. Ale mam wrażenie, udokumentowane osobistymi doświadczeniami, bo sporo wojażowałem, będąc wicekuratorem krośnieńskim, po Ziemi Jasielskiej, że największym jej bogactwem są ludzie, ich pracowitość, ich gospodarność, ich mądrość. Myślę też, że z miłości tej Małej Ojczyzny, tej, którą nazywamy Ziemią Jasielską bądź Regionem, dobrze pojętym, nowocześnie pojętym, zrodzi się miłość do tej większej, do Polski. A z tą miłością nie zginiemy jako naród w tej wielkiej, zjednoczonej Europie...".

Następnie list, skierowany do uczestników sesji, przez marszałka województwa podkarpackiego Bogdana Rzońcy, odczytał dyrektor oddziału kultury Urzędu Marszałkowskiego w Rzeszowie, Andrzej Szypuła. Marszałek serdecznie pozdrowił wszystkich organizatorów, uczestników i gości sesji, wyraził słowa zadowolenia i uznania, że na jego rodzimej ziemi, tak duży nacisk kładzie się na edukację regionalną oraz życzył owocnych obrad.

Wiele ciepłych słów, pod adresem środowiska jasielskich regionalistów, padło z ust przewodniczącej Rady Powiatu Jasielskiego, Marii Kurowskiej, która m.in. stwierdziła:

„...Praca, którą Państwo wykonujecie, jest piękna i dobra. Na pewno kosztuje ona Was wiele wysiłku i nie wiem, czy zawsze jest właściwie doceniana. Ale myślę, że to właśnie dzięki Wam, dzisiaj, ta duża grupa młodzieży, która jest na sali, nie będzie już młodzieżą, która nie wie, co to jest patriotyzm. Bo chyba trudno jest kochać Wielką Ojczyznę, Polskę, gdy nie kocha się własnego regionu, własnej wioski, własnego miasta! Wy, tę młodzież Państwo, uczycie miłości Ojczyzny i gdy są pytania stawiane o patriotyzm, to chyba tu jest odpowiedź jak uczyć młodzież patriotyzmu...".

Wyrazy uznania, pod kątem organizatorów sesji, zawierało także wystąpienie przedstawiciela burmistrza Miasta Jasła, członka Zarządu Miasta, Adama Owińskiego.

Po tych oficjalnych wystąpieniach, wiceprezes SMJiRJ Felicja Jałosińska, odczytała listy i pozdrowienia, które nadeszły od gości, nie mogących przybyć na jasielską sesję, od: przewodniczącego Rady Krajowej Regionalnych Towarzystw Kultury – Anatola Jana Omelaniuka, sekretarza Rady Krajowej RTK – ks. Władysława Pilarczyka i od przewodniczącego Rady RTK Województwa Podkarpackiego – Adama Kluski.

Sesję rozpoczął interesujący i bardzo aktualny wykład prof. dr. hab. Alojzego Zieleckiego, pracownika naukowego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie i cenionego regionalisty, nt. „Regionalizm w reformowanej szkole polskiej". W przejrzysty, a jednocześnie bogaty w formie i treści sposób, przedstawił historię i istotę polskiego i lokalnego regionalizmu oraz nakreślił cele, jakie stawia on sobie w dobie reformy oświaty.

Następnie z referatami, na temat włączania zagadnień regionalizmu do poszczególnych przedmiotów, dyscyplin naukowych i zajęć pozalekcyjnych oraz własnych doświadczeń w tej dziedzinie, dzielili się nauczyciele regionaliści. Jako pierwszy wystąpił nauczyciel historii w Szkole Podstawowej Nr 9 w Jaśle, Wiesław Hap. Podzielił się on z zebranymi swymi doświadczeniami, z realizacji programu autorsko–innowacyjnego pt. „Historia i kultura regionu". Później zabrał głos Piotr Dziedzic, nauczyciel regionalista ze Szkoły Podstawowej w Kunowej, który skoncentrował się na związkach między regionalizmem a przedmiotem wiedza o społeczeństwie. Następnie na temat doświadczeń, pracy z zakresu regionalizmu na lekcjach języka polskiego, z uczestnikami sesji dzieliła się Lidia Witkowska, polonistka ze Szkoły Podstawowej w Warzycach.

W dalszej kolejności, o włączaniu tematyki regionalnej do programu nauczania geografii, w imieniu nieobecnego autora tego programu, Lecha Polaka, zapoznała wszystkich jego szkolna koleżanka, nauczycielka ze Szkoły Podstawowej Nr 4 w Jaśle, Ewa Pietraszek. Podzieliła się również własnymi odczuciami, w zakresie pracy regionalistycznej na zajęciach historii i w bibliotece. Z kolei na temat biologii i ekologii oraz ich związków z zagadnieniami regionalizmu, głos zabrał Henryk Koerner, prezes Tarnowieckiego Towarzystwa Ekologicznego i nauczyciel biologii w Szkole Podstawowej w Tarnowcu.

Przedmioty artystyczne, należą do ważnych dyscyplin kształcenia i wychowania regionalnego. O swych doświadczeniach w pracy z młodzieżą na lekcjach plastyki, zapoznała zebranych Bożena Jurkowska, nauczycielka ze Szkoły Podstawowej w Dobryni. O tym, że lekcje z zakresu regionalizmu, z powodzeniem można realizować w nauczaniu

początkowym, w klasach I – III szkoły podstawowej, w swym wystąpieniu przekonywała słuchaczy i tłumaczyła istotę takich zajęć Bożena Anna Jureczko, nauczycielka ze Szkoły Podstawowej Nr 9 w Jaśle. Występująca po niej Małgorzata Hanusz, nauczycielka Przedszkola Nr 10 w Jaśle, poszła w swych rozważaniach jeszcze dalej, dowodząc, że zajęcia z zakresu regionalizmu, są bardzo pozytywnie odbierane i z przyjemnością realizowane przez jeszcze młodszych, przez przedszkolaków.

Po głosach nauczycieli regionalistów, o współpracy Muzeum Regionalnego w Jaśle ze szkołami, zapoznał zebranych jego dyrektor, Alfred Sepioł. Na zakończenie tej części sesji, zabrała głos przedstawicielka uczniów, członkini Młodzieżowego Koła Miłośników Regionu przy Szkole Podstawowej Nr 9 w Jaśle, Karolina Rzońca, która skoncentrowała się na zagadnieniu: jakie korzyści płyną z nauczania regionalnego?

W przerwie sesji wszyscy jej goście i uczestnicy, na specjalnej wystawie, mogli podziwiać prace i dorobek działalności niektórych z kół szkolnych oraz nabyć wydawnictwa regionalne, na kiermaszu zorganizowanym w hallu Jasielskiego Domu Kultury.

W części artystycznej, prowadzonej przez wiceprezesa JF RTK, Henryka Zycha, wystąpiła kapela ludowa Regionalnego Zespołu Pieśni i Tańca ZPOW „Pektowin", kierowanego przez Wandę Ryś, choreografa zespołu. Następnie w programie poetyckim „Moja Mała Ojczyzna", prezentowała się młodzież, w oryginalnych pogórzańskich strojach ludowych.

Po tych występach, duża część gości i uczestników sesji, udała się do Muzeum Regionalnego w Jaśle, gdzie zwiedzono interesującą wystawę rzeźby ludowej artysty ze Święcan, Stanisława Ryznarskiego oraz w ramach spotkania autorskiego, uzyskano szereg ciekawych informacji, tak o samym twórcy, jak i o jego dziełach.

Wystawa pt. „Rzeźby ludowe Stanisława Ryznarskiego ze Święcan" towarzysząca sesji popularnonaukowej „Szkoła a regionalizm". (fot. J. Romanow)

W kuluarowych rozmowach, po zakończeniu sesji i spotkaniu w muzeum, słychać było głosy, że gros z gości i uczestników, wyniosło z niej w mniejszym lub większym stopniu przekonanie, że wprowadzanie do programów nauczania i wychowania szkolnego, zagadnień regionalizmu, jest potrzebne i warto tego typu działania propagować, wspierać i rozwijać. Należy wierzyć, że nauczyciele i społecznicy z towarzystw regionalnych, będą nadal angażować się w pracę z młodzieżą, a na tej trudnej drodze zyskają naśladowców (także dzięki nowym programom nauczania) oraz będą życzliwie wspierani przez dyrekcje szkół i władze samorządowe, które wesprą i docenią ich tak potrzebną i niełatwą pracę.

Tak sesja, jak i wiele wspomnianych poczynań nauczycieli i regionalistów z terenu ziemi jasielskiej, zostało z uznaniem przyjęte na szerokim forum II Ogólnopolskiej Konferencji Nauczycieli Regionalistów w Nałęczowie, w czerwcu 1999 r., w której autor tego artykułu reprezentował Podkarpacie. Szczególne zainteresowanie i bardzo pozytywne opinie, wyrazili jej uczestnicy i goście na temat sieci i działalności Młodzieżowych Kół Miłośników Regionu Jasielskiego oraz podręcznika nauczania regionalnego pt. „Ziemia Jasielska Naszą Małą Ojczyzną". Jest to tylko jeden z przykładów, świadczących wymownie o tym, że w zakresie edukacji regionalnej i wydawniczej, środowisko jasielskie znajduje się w czołówce krajowej.

Wykonanie tego ogromu zadań, programów i projektów, nie byłoby możliwe bez udziału ludzi, którzy z poświęceniem czasu i energii, podjęli z zapałem trud ich realizacji. Należą do nich: pp. Felicja Jałosińska, Elżbieta Cieniek, wspomniany wcześniej Henryk Zych, Zbigniew Budziak, Bogusław Mastej, a także liczne grono nauczycieli, którzy realizują program regionalny w szkołach oraz regionaliści w gminach. Od 1997 r., kontynuatorem tych programów jest Zarząd JF RTK, z jego prezesem i koordynatorem pracy szkolnych kół regionalnych, Wiesławem Hapem na czele. Nie mniej ważne, dla pozytywnych wyników podjętych przez „grupę zapaleńców" działań, było przychylne nastawienie, pomoc i poparcie ich przez placówki kultury w Jaśle i w terenie, społeczności poszczególnych środowisk: szkół, gmin, wiosek, a także instytucje i władze lokalne, wspierające dotacjami niektóre zadania.

Całokształt tych czynników i poczynań powoduje to, że aktywność stowarzyszeń regionalnych, skupionych w Jasielskiej Federacji Regionalnych Towarzystw Kultury, na polu kultury i edukacji regionalnej, owocuje kolejnymi działaniami, jak choćby organizacją sesji popularnonaukowej pt. „Dziedzictwo kulturowe regionu jasielskiego" – Jasło-Trzcinica, z maja 2000 r. Połączona ona była z otwarciem w Muzeum Regionalnym w Jaśle, wystawy pt. „Pradzieje Jasła i okolic", wystawą dorobku szkolnych kół regionalnych, kiermaszem wydawnictw regionalnych, zwiedzaniem zabytków Trzcinicy i koncertem kapeli ludowej „Trzcinicoki". I znów, tak w sesji, jak i w imprezach jej towarzyszących, bardzo licznie wzięli udział nauczyciele i uczniowie, dla których problematyka poznania spuścizny po swych przodkach, jest jednym z ważniejszych zadań.

Należy zatem rozwijać tego typu działania, dbając jednocześnie o utrzymanie ich wysokiego poziomu, tak w zakresie organizacji, jak i pracy. Realizując ten ambitny program,

wszyscy jego uczestnicy muszą mieć świadomość, że cokolwiek tworzymy i reformujemy, kogokolwiek wychowujemy i edukujemy, musimy to czynić w oparciu o niewzruszone i nieprzemijające wartości oraz zasady świadomości własnych korzeni kulturowych. I tu uspokoić trzeba – nielicznych na szczęście – nieufnych, którzy obawiają się powstania nietolerancyjnych dla obcych kultur „zaścianków Europy", bo to nam zdecydowanie nie grozi. Wręcz przeciwnie! Zachowamy dzięki temu własną tożsamość kulturową, chrześcijańską i narodową, łącząc je z innymi, podobnymi wartościami i wnosząc jako fundamentalne składniki do jednoczącej się Europy.

MATERIAŁY Z SESJI POPULARNONAUKOWEJ
„SZKOŁA A REGIONALIZM"
(Jasło, 21 maja 1999 r.)

21 maja 1999 r.
w Jasielskim Domu Kultury
odbędzie się

sesja popularnonaukowa "Szkoła a regionalizm"

Honorowy Patronat nad sesją objęli:
Wicemarszałek Sejmu RP - mgr Stanisław Zając
Marszałek Województwa Podkarpackiego - mgr Bogdan Rzońca
Starosta Powiatu Jasielskiego - mgr Marian Gancarz

Organizatorzy: Jasielska Federacja Regionalnych Towarzystw Kultury,
Stowarzyszenie Miłośników Jasła i Regionu Jasielskiego,
Muzeum Regionalne w Jaśle, Jasielski Dom Kultury.

*** * ***

WSPARCIE FINANSOWE NA ORGANIZACJĘ SESJI ZAPEWNIŁ ZARZĄD WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Program sesji popularnonaukowej "Szkoła a regionalizm":

9^{30} - msza święta w kościele św. Stanisława
11^{00} - uroczyste rozpoczęcie sesji
11^{15} - wystąpienia gości sesji
11^{45} - prelekcja prof. dr. hab. Alojzego Zieleckiego (WSP Rzeszów)
12^{30} - prelekcje, referaty i komunikaty nauczycieli regionalistów, pracownika muzeum i przedstawiciela Młodzieżowych Kół Miłośników Regionu
13^{30} - przerwa
14^{15} - część artystyczna
15^{00} - zakończenie sesji
15^{30}-17^{30} - w Muzeum Regionalnym w Jaśle zwiedzanie wystawy rzeźby Stanisława Ryznarskiego ze Święcan oraz spotkanie autorskie z twórcą.

Sesji towarzyszyć będzie kiermasz wydawnictw regionalnych i prezentacja dorobku szkolnych Młodzieżowych Kół Miłośników Regionu

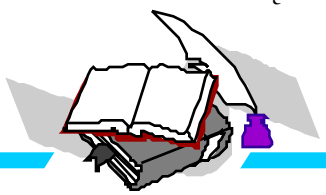

Program sesji populamonaukowej „Szkoła a regionalizm".

ALOJZY ZIELECKI
Wyższa Szkoła Pedagogiczna
Rzeszów

REGIONALIZM W REFORMOWANEJ SZKOLE POLSKIEJ.

1. Rola regionalizmu w edukacji historycznej.

Regionalizm był dziedziną, z której wyrosła nauka historyczna. Przedmiotem antycznego i średniowiecznego pisarstwa historycznego, były dzieje lokalnych i regionalnych społeczeństw. Wiele tych wątków, obecnych jest w dziele Herodota, Tukidydesa, Liwiusza oraz w kronikach Einharda, Thietmara, Helmolda, Widukinda, Kosmasa, Nestora, Galla Anonima, Kadłubka, Janka z Czarnkowa[1].

Historycy pozytywistyczni, starali się nasycić swe obrazy historyczne nadmiarem faktów, bardzo szczegółowych, zatem odnoszących się do konkretnych miejsc i wąskich przedziałów czasowych. Szczegółowo opisywali dzieje poszczególnych miejscowości i niewielkich obszarów. Postmoderniści, podnieśli opis dziejów rodzin, ich gospodarstw i przedsiębiorstw oraz opis dziejów jednostek osadniczych, do podstawowych form narracji historycznej. Przyjęte przez nich reguły metodologiczne zalecają, zawężenie badanej przestrzeni geograficznej i dominację czasu trwania oraz uniwersalnego, nad czasem historycznym, jak również dobieranie do obrazu przeszłości, faktów szczegółowych z przeszłości lokalnej społeczności. Według tej koncepcji metodologicznej, człowiek jest ukazywany jako sprawca zdarzeń historycznych, twórca kultury, uczestnik i nosiciel cywilizacji. Postmoderniści uważają, że obraz życia lokalnej społeczności, w przeszłości i współcześnie, pozwala odkrywać ponadczasowe i uniwersalne wartości kultywowane przez zbiorowości, zamieszkujące rozległe obszary[2].

Przywołane wyżej poglądy, na teorię wiedzy historycznej, przypisują historii regionalnej poczesne, jeśli nie dominujące, miejsce w historiografii. Historyk zachowuje wobec nich dystans, konieczny sceptycyzm. Szczególnie ostrożnymi muszą być dydaktycy historii, którzy już dawno temu zauważyli, że historia lokalna i regionalna, nie może zastąpić dziejów ojczystych i powszechnych. Przypisano jej rolę uzupełniającą, w odniesieniu do edukacyjnych narracji z zakresu historii Polski i powszechnej.

Historia regionalna (wiedza o przeszłości regionu), nie stwarza możliwości kształtowania u uczniów czasu linearnego, diachronicznego i synchronicznego, które upowszechnione zostały w historiografii europejskiej. Brak umiejętności rozmieszczania wydarzeń na osi chronologicznej, utrudniał rozwój historiografii antycznej, gdyż

posługiwano się wówczas czasem cyklicznym (cykl olimpiad, cykl pełnienia funkcji archonta, konsula). Czas punktowy, cykliczny, oscylujący, czas trwania, zastosowany do opisu narracji historycznej, nie stwarza warunków do kształtowania, na jej podstawie, historycznego myślenia linearnego, w którym odzwierciedlane są procesy rozwoju, relacje genetyczne, przyczynowe, skutkowe. Na narracji historycznej, pozbawionej historycznego czasu linearnego, synchronicznego, można jedynie kształtować historyczne myślenie strukturalne, któremu wystarcza czas punktowy, ewentualnie cykliczny.

Relacje czasu cyklicznego, dominują w narracji rocznikarskiej. Opisywana jest ona zdaniami rocznikarskimi, w których trudno jest przedstawiać relacje genezy, następstwa, przyczyny, skutku. Rocznikarski obraz przeszłości jest uproszczony. Strukturalne odniesienia czasu trwania, cechują narrację kronikarską. Zasięg czasu kronikarskiego, sprowadzony jest do trwania, panowania władcy. Kronikarskie zdania są bardziej rozbudowane, przez co można nimi ożywić obraz przeszłości. Narracja kronikarska, umożliwia niekiedy wprowadzenie czasu retrospektywnego i prospektywnego, i zastosowanie elementów metajęzyka. Kronikarze, często stosując czas retrospektywny, przywołują zdarzenia przeszłe, dla ostrzegania współczesnych przed działaniami zgubnymi, a przez wprowadzenie czasu prospektywistycznego, przywołują w narracji wydarzenia wieszcze. Ten rodzaj odniesień czasowych, umożliwia tworzenie teoretycznego modelu obrazu przeszłości, który steruje pracą historyka, umieszczony jest w ukrytej warstwie narracji, zapisany metajęzykiem. Tak ujęte są w narracjach kronikarskich, elementy stereotypizacji, profetyzacji (wieszcze prognozy przyszłości), deifikacji (nadawanie niektórym postaciom historycznym cech niemalże nadprzyrodzonych)[3]. Przykładów takich zabiegów pisarskich u kronikarzy wczesnego średniowiecza jest wiele (Bolesław Chrobry, za pychę, wyrażającą się w akcie koronacji, pokarany został rychłą śmiercią, książę Wiślan, dotknięty został proroczym ostrzeżeniem, iż w niewoli ochrzczonym zostanie, nadzwyczajne czyny Bolesława Krzywoustego, przewidziano w wieku pacholęcym).

Narracje kronikarskie, są tworzone z faktów historycznych, czerpanych z lokalnej i regionalnej tradycji. W edukacji historycznej, mogą być wykorzystywane jako elementy narracji historyczno-dydaktycznej i przez to, wzbogacane relacjami czasu diachronicznego i synchronicznego. Wprowadzają one do języka narracji, elementy języka przedmiotowego (konkretnego), przez co metajęzyk tej narracji, stanie się bardziej przystępny dla uczniów.

Drugim elementem, ograniczającym walory historii regionalnej, są relacje przestrzeni. Zauważyć należy, iż przestrzeń, podobnie jak czas, jest kategorią ogólną, filozoficzną, nie jest postrzegalną. Postrzeganiu poddaje się to, co wypełnia przestrzeń, czyli obiekty materialnej rzeczywistości. Są one opisywane przez geografię i jej subdyscypliny. Przestrzeń wypełniają geologiczne elementy lądów i mórz, zjawiska atmosferyczne, wszystkie formy życia organicznego, opisywane w naukach przyrodniczych, wytwory cywilizacji ludzkiej. W czasie i przestrzeni zachodziły i zachodzą, wszelkie działania ludzi, zwane faktami historyczno-geograficznymi. Mają one postać faktów indywidualnych i zbiorowych, jednorazowych i powtarzających się, w czasie i przestrzeni. Dzięki tym działaniom,

przestrzeń łączy się z czasem. Obiekty, wypełniające przestrzeń, ulegają przemianom w czasie. Atrybutami faktów historycznych, jest więc czas i przestrzeń, jako kategorie filozoficzne i jako desygnaty pojęć, które poddają się postrzeganiu, przetwarzaniu w wyobrażenia i w myśli o nich, czyli w pojęcia. Wiadomość historyczna, nie może być pozbawiona podstawowych cech narracji historycznej, czyli relacji czasu i przestrzeni.

Historia lokalna i regionalna, stwarza możliwości wdrażania uczniów, do obserwacji przestrzeni geograficznej, rozmieszczonych w niej obiektów, będących wytworami ludzkiej pracy, przekształconych przez ludzi elementów środowiska naturalnego (uregulowane cieki wodne, budowle inżynieryjne, hałdy, krzyżówki roślin, zwierzęta hodowlane i oswojone, pola uprawne). Umożliwia również, kształtowanie relacji czasu punktowego, cyklicznego, trwania (coś wzniesiono w określonym czasie, pory roku, rok, czas rozwoju roślin, ich owocowania, czas życia zwierząt, czas upraw). W procesie obserwacji środowiska, można dokonać oglądu zabytków historycznych, w ich naturalnym środowisku (drogi, granice gospodarstw rolnych, wsi, miast, jednostek podziału terytorialnego, granice państwa, przestrzeń urbanistyczna osiedli, obiekty sakralne i świeckie, miejsca pochówków, miejsca zdarzeń historycznych). Obserwacja ta, stwarza możliwości ustalania relacji czasu retrospektywnego i prospektywnego oraz relacji synchronizacji (obiekt powstał po określonym wydarzeniu i przed określonym wydarzeniem, równocześnie z innymi wydarzeniami). Spostrzeżenia i wyobrażenia lokalnej przestrzeni geograficznej i rozmieszczonych w niej obiektów zabytkowych, umożliwiają kształtowanie wyobrażeń przestrzeni historyczno-geograficznej, a w konsekwencji kształtowanie pojęcia przestrzeni i czasu historycznego.

Jakość treści, wypełniających czas i przestrzeń, umożliwia wyodrębnienie przestrzennych jednostek geograficznych (kontynentów, mórz, gór, nizin, rzek, jezior), geograficzno-historycznych (państw, jednostek podziału administracyjnego państwa, jednostek osadniczych, zjawisk demograficznych, etnicznych, gospodarczych). Treści te, są wyrażane zdaniami historyczno-geograficznymi.

Historyk, organizuje przestrzeń w swej narracji. Wyodrębnia w swym przekazie regiony historyczne, ustala w nich relacje, między centrum regionu i jego peryferiami oraz odwrotnie (wyodrębnianie prowincji). Historyczny opis regionu, może pokrywać się z geograficznym jego opisem, gdy opis regionu geograficznego, będzie zawierał wiadomości o działaniach ludzi, zamieszkujących ten geograficzny region, o skutkach tej działalności uporządkowanych w czasie. Zauważmy, że region, nie jest właściwością przestrzeni, lecz pojęciem ujmującym charakter działań ludzi w przestrzeni.

Region historyczny, jest więc pojęciem, które obejmuje terytorium, zamieszkałe przez ludzi określonej liczebności, mających wspólną tradycję swych działań, w dziedzinie gospodarczej, politycznej, kulturowej, która wyodrębnia ich od społeczności sąsiednich, ata odrębność jest u nich uświadomiona i utrwalona. Region, jest zatem strukturą, która nadaje społeczeństwu określonego terytorium, specyficzne cechy[4].

Aktualnie, nazwą tą oznaczane są obszary i zamieszkujące je społeczeństwa różnych wielkości, zespolonych tradycją historyczną, siecią drożną, wspólnym rynkiem ekonomicznym, ideą współpracy i współistnienia, budowania lepszej przyszłości. Odnosi się ją również, do mniejszych terytoriów, gdy zachodzi potrzeba opisania ich przeszłości. Włącza się w jej zakres obszary obecnych gmin, powiatów, województw, historycznych ziem, jednostek fizjograficznych. Jest to termin bardzo wygodny, powszechnie rozumiany, poddający się dookreśleniu znaczenia, przez dodanie nazwy obszaru (region jasielski, sanocki, ale też karpacki, lasowiacki, świętokrzyski). Tak też rozumiany jest w edukacji historycznej.

Powyższe uwagi o rolach i funkcjach regionów, językach przekazu wiadomości o regionach, historycznej narracji regionalnej, zawartych w niej relacjach przestrzennych i czasowych (rodzajach przestrzeni, treściach wypełniających przestrzeń, rodzajach czasu, w tym czasu historycznego), ułomnościach takiej narracji, możliwościach jej deformowania, przez zniekształcanie teoretycznego jej modelu, posłużyły do zwrócenia uwagi edukatorów i popularyzatorów historii, na wielokształtność historii, jej walory kształcące i wychowawcze. Historyczne narracje edukacyjne, są uogólnionymi obrazami przeszłości narodów, krajów, kontynentów, opisanymi w języku uogólnionym, metajęzyku. Historyczne narracje regionalistyczne są konkretne, szczegółowe, opisane językiem przedmiotowym, zawierające fakty historyczne, w postaci wyobrażeń, a niekiedy spostrzeżeń. Znakomicie uzupełniają one narracje uogólnione, wypełniają je materiałem spostrzeżeniowym i wyobrażeniowym. Natomiast narracje, sporządzone metajęzykiem, nadają narracjom regionalnym, niezbędne relacje czasu historycznego, przestrzeni historycznej, genezy, następstw, przyczyn, skutków. Stąd, uzasadnionym staje się przesłanie dydaktyczne, iż edukacja historyczna uczniów, nie może być oparta tylko o dzieje regionu, ani też tylko o dzieje narodowe i powszechne, lecz na wiadomościach ze wszystkich tych dziedzin.

Po tych uwagach, przejdźmy do rozpatrzenia znaczenia i zakresu pojęcia regionalizmu. Regionalizm, ma zakres znaczeniowy szerszy, od historii regionalnej. W jego obręb, wchodzi wiedza o regionie, o wszelkich poczynaniach ludzi, zamieszkujących obszar, nazwany przez nią własnym regionem, przede wszystkim opis przeszłości, teraźniejszości i przyszłości regionu i jego mieszkańców, popularyzowanie wiedzy o regionie, o wszystkich formach organizacyjnych społeczeństwa, jego działaniach, aspiracjach w zakresie gospodarki, współżycia, poczynań politycznych i kulturowych. Jest on również ważkim elementem świadomości społeczeństwa i jego postaw.

Uprawianie regionalizmu w pracy szkolnej, to ukierunkowanie procesu edukacyjnego, na poznanie przez uczniów otaczającej ich rzeczywistości przyrodniczej i społecznej, zrozumienia jej, akceptowania, opisywania, to również przygotowywanie uczniów do uczestniczenia w życiu lokalnego społeczeństwa i społeczności najbliższych obszarów, które wiąże wspólna tradycja, wspólna pamięć przeszłości, zwana też świadomością historyczną.

Tak rozumiany regionalizm, może stać się elementem zespalającym proces nauczania przedmiotowego, umożliwiającym szersze korelowanie procesu poznawczego, integrowanie

wiedzy przedmiotowej, w trakcie obserwacji rzeczywistości, nasycenie jej spostrzeżeniami i wyobrażeniami. Szkolna regionalistyka, może obejmować zagadnienia przyrodnicze, lokalnego środowiska, gospodarcze, społeczne, polityczne, kulturowe oraz historyczne. W podstawach programowych dla szkoły podstawowej i gimnazjum, problematyka regionalna, została wyraźnie wyodrębniona i uwypuklona, w celach nauczania, w edukacyjnych formach i metodach pracy oraz przez stworzenie ścieżek przedmiotowych, jak również cykli edukacyjnych, których hasła programowe, odnoszą się do wielostronnej wiedzy o regionie, w którym położona jest szkoła.

W szkolnej edukacji historycznej, regionalizm zajął pozycję dominującą. Ma on umożliwić kontynuowanie uczenia się przez spostrzeganie, które charakteryzuje edukację etapu pierwszego, czyli początkową (w klasach od I do III). Zakłada się, że uczniowie drugiego etapu edukacji podstawowej, udoskonalą spostrzeżeniowe schematy poznawcze, uogólnią je, przez co będą zdolni do łączenia wiadomości czerpanych z najbliższego środowiska (przez postrzeganie rzeczywistości), z wiadomościami o charakterze pojęciowym, uzyskiwanymi ze środków dydaktycznych, tekstowych, ikonograficznych, symbolicznych (w tym kartograficznych) oraz słownych. Poszerzą przy tym umiejętności poszukiwania źródeł wiadomości, udoskonalą sposoby uczenia się, wzbogacą formy komunikowania się, wypowiedzi.

Regionalistyczna edukacja historyczna, może stworzyć bogatą i obszerną bazę spostrzeżeniową, dla dalszej edukacji historycznej, przez co ułatwione zostanie uczniom doskonalenie rozumowania syntetyzującego i analitycznego. Analiza pozwala uczniom dotrzeć do desygnatów pojęć historycznych. Tymi desygnatami, są spostrzeżenia i wyobrażenia historyczne, uzyskane podczas uczenia się spostrzeżeniowego, w edukacji regionalistycznej. Wyniesiony z tej edukacji materiał spostrzeżeniowy, może być poddany syntezie i uogólnieniu, czyli procesowi dochodzenia do wiedzy pojęciowej.

W gimnazjum, dominuje w edukacji historycznej, wiedza, w postaci narracji tekstowych, z zakresu historii Polski i powszechnej. Historia regionalna, schodzi do roli uzupełniającej ten materiał. Jednak, w niektórych sytuacjach edukacyjnych, może zajmować pozycję dominującą.

2. Cele regionalistycznej edukacji historycznej.

Cele kształcenia historycznego, są rozumiane jako postulowane, oczekiwane zmiany w osobowości uczniów, dokonujące się pod wpływem oddziaływań edukacyjnych. Zmiany te, mogą przybierać postać świadomości historycznej i procesów emocjonalnych. W historycznej edukacji regionalistycznej, cele te można skuteczniej urzeczywistniać, przez ukierunkowanie procesów poznawczych, kształcących i emocjonalnych uczniów, na otaczającą ich rzeczywistość.

Świadomość historyczna, umożliwia zrozumienie teraźniejszości i przewidywanie przyszłości, postrzeganie rzeczywistości w jej przemianach, całościowe ujmowanie obrazów

życia ludzi w przeszłości, współcześnie i w przyszłości. Jest ona podstawą świadomości społecznej, dostarcza ludziom przesłanki, do organizowania życia w zmienionej rzeczywistości, pozwala dostosować się do nowych warunków i do podejmowania prób ich zmiany, dla polepszenia bytu społeczeństwa. Społeczeństwa, mające świadomość historyczną, są zdolne do projektowania przyszłości (tworzą ideologie) i drogi dochodzenia do nowej organizacji życia (polityki), są odporne na zmieniające się warunki, zdolne do ekspansji (nie tylko trwania).

Obserwacja najbliższego środowiska, może dostarczyć uczniom licznych spostrzeżeń, które umożliwiają im zrozumienie uwarunkowań życia społecznego, iż warunki naturalne, wyznaczają lokalizację siedlisk ludzkich, pól uprawnych, techniki upraw, hodowli, pozyskiwania surowców mineralnych, ich przetwórstwo. Poznanie środowiska naturalnego, może dostarczyć informacji o koniecznym i szkodliwym przekształcaniu przyrody przez człowieka, podejmowanych przez ludzi próbach przywracania pierwotnych warunków (usuwanie zapór wodnych, oczyszczanie wód, powietrza, zalesienie terenów, rekultywacja wyrobisk). Uczniowie mogą dostrzec, iż dawne osady, lokowano na terenach nieprzydatnych do celów rolniczych (budowanie domów na stokach, w dolinach potoków, na najgorszych gruntach, przeprowadzanie dróg korytami potoków), a współcześnie, pod zabudowę, brane są tereny najdogodniejsze do przeprowadzania dróg, posadowienia domów i obiektów gospodarczych, często na glebach najwyższej jakości (nowa zabudowa we wsiach, lokowana jest wzdłuż dróg, które przez to, stają się ulicami osiedlowymi). Każdy uczeń, może zaobserwować bezrozumne zaśmiecanie obszarów leśnych; przydrożnych, dolin cieków wodnych, stawów, jezior, odprowadzanie nieoczyszczonych ścieków do wód otwartych i nietrudno będzie mu wyprowadzić wniosek, że każdy wytwarza odpady i ścieki, zatem każdy musi ponosić koszty ich utylizacji, a skuteczna jest reguła, nakazująca budowę ujęć wody pitnej poniżej, odprowadzanych przez poborców wody ścieków. Tylko ta reguła, wymusza ich całkowite oczyszczenie i przestrzeganie reżimów technologii oczyszczania, w sposób ciągły oraz bezawaryjny.

Historia dostarcza licznych przykładów, możliwości bezkonfliktowego współistnienia ludzi i przyrody, dochodzenia społeczeństw, do poczucia odpowiedzialności za środowisko, które ma przekazać następnym pokoleniom. Uczy dostrzegania, w zorganizowanej zbiorowości ludzi, jednostek ponadprzeciętnych, przywódczych, twórczych, wrażliwych na ochronę wspólnego dobra, czułych na potrzeby społeczne, krzywdę, gotowych do niesienia pomocy, swym postępowaniem, dających przykład postaw patriotycznych, obywatelskich, społecznych, humanistycznych i humanitarnych, tolerancyjnych, wyrozumiałych. Wiedzy o tym, może dostarczyć obserwacja życia własnego środowiska społecznego, zbiorowości, w której wyrasta uczeń. Stąd, celowym stało się połączenie lekcji historii, z lekcjami wiedzy o społeczeństwie w szkole podstawowej, w jeden blok dydaktyczny i uzupełnienie go ścieżkami przedmiotowymi i cyklami przedmiotowymi, na których uczniowie, będą mogli dokonywać obserwacji środowiska naturalnego oraz społecznego, w którym wyrastają i uczą się.

Wiadomości o regionie, dziejach lokalnej ojczyzny, mogą ułatwić ukształtowanie u uczniów przekonań o potrzebie ochrony, naturalnego docenienia środowiska, wyrabianie poczucia piękna rodzinnego krajobrazu, docenienia ekonomicznych, zdrowotnych, rekreacyjnych i kulturowych walorów lokalnej ojczyzny.

W podstawie programowej, przedmiotu „Historia i społeczeństwo" dla klas IV-VI szkoły podstawowej, zamieszczono hasła: „Stosunek do środowiska przyrodniczego i kulturowego", „Mój dom, moja rodzina i sąsiedztwo. Elementy historii rodzinnej, regionalnej oraz życia codziennego w Polsce i różnych krajach i epokach", „Zróżnicowanie regionalne Polski, efektem warunków przyrodniczych i działalności człowieka, zasoby środowiska przyrodniczego, ich ochrona i wykorzystanie", „Zagospodarowanie terenu, miejsca zamieszkania ucznia, uwarunkowania życia ludzi danego obszaru, od czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych, krajobraz najbliższej okolicy"; które stanowią punkt wyjścia, do opracowania programu tego przedmiotu i uszczegółowienia w nim, tematyki regionalnej.

Autorzy programów do historii i wiedzy o społeczeństwie, w szkołach podstawowych, ujęli tematykę regionalną różnorako. Ewa Marciniak i Krystyna Mierzejewska-Orzechowska, dzieje rodziny ucznia, poznanie rodzinnej miejscowości, miejsca zamieszkania, pobierania nauki oraz ich dziejów, umieściły w programie klasy IV, poznanie regionu, w którym uczeń żyje, umieściły w programie klasy V. Hasła tego programu, zostały sformułowane przy-stępnie, dostatecznie szczegółowo i dobrze skorelowane z treściami innych przedmiotów[5]. Anna Wołosik, tematykę lokalną i regionalną, ujęła w swym programie w dwie jednostki metodyczne: „Moja własna historia. Ja i mój dom rodzinny" oraz „Moja własna historia. Ja i mój region". Zgromadzone w tych jednostkach hasła, zostały zrozumiale sformułowane, dobrze uporządkowane i ustrukturyzowane w obrazy rodziny i jej dziejów oraz obrazy środowiska i jego dziejów. Autorka potraktowała te jednostki metodyczne, jako wprowadzenie do poznania zarania naszej cywilizacji i jej rozwoju, w kolejnych epokach oraz do dziejów ojczystych[6].

Zgodnie z tymi programami, opracowane zostały podręczniki historii (aktualnie dla klasy IV szkoły podstawowej) oraz zeszyty ćwiczeń. Umożliwiają one ćwiczenie sprawności, w określaniu stosunków pokrewieństwa i powinowactwa, lokalizację miejsca zamieszkania rodziny ucznia w Polsce, sporządzanie tablicy chronologicznej wydarzeń w miejscowości i regionie, w którym uczeń zamieszkuje, jego lokalizację na mapie Polski, opis krajobrazu najbliższej uczniowi okolicy, określenie zagospodarowania miejscowości, w której uczeń zamieszkuje, sporządzenie rejestru miejsc i obiektów zabytkowych, kultowych, zapisanie legend, baśni, opowieści związanych z przeszłością miejscowości i regionu, sporządzenie tablicy synchronistycznej, w której wydarzenia lokalne i regionalne, odniesione zostaną do wydarzeń ogólnonarodowych[7].

W podstawie programowej, cele edukacji regionalistycznej, nie zostały dokładnie określone. Z zapisu jednego z nich: „Rozwijanie poczucia przynależności do grupy rodzinnej, społeczności lokalnej, grupy etnicznej, narodu, państwa, społeczności europejskiej

i światowej", może nauczyciel wyprowadzić dyrektywę, do formułowania ogólnych i szczegółowych celów edukacji regionalistycznej i historycznej[8].

Próby takie, zaprezentowały autorki powołanych wyżej programów edukacji historyczno-społecznej, w szkołach podstawowych. W programie wydanym przez WSiP, jego autorki, cele edukacyjne powiązały z treściami regionalistycznymi, uwzględnionymi w programach historii i wiedzy o społeczeństwie dla klasy IV i V. Osiągnięcia te, dla klasy IV, ujęły jako: „poznanie i rozumienie historii swojej rodziny oraz wartości i tradycji w niej przekazywanych"; "poznanie elementów historii i współczesności miejsca zamieszkania"; „poznanie i opisywanie sposobu zagospodarowywania miejsca zamieszkania dziś i w przeszłości"; „poznanie i opisywanie składowych środowiska geograficznego"**;** „posługiwanie się mapą administracyjną kraju, wskazywanie swojej miejscowości na mapie". Dla klasy V, cele z tej dziedziny, zostały sformułowane w postaci: „budowanie poczucia przynależności do najbliższego środowiska szkolnego i pozaszkolnego"; „poznanie historii szkoły i jej osiągnięć"; „kształcenie umiejętności charakteryzowania regionu pod względem geograficznym"; „zrozumienie zjawisk gospodarczych zachodzących w regionie dawniej i współcześnie"; „ukazanie związku między środowiskiem geograficznym a aktywnością zawodową mieszkańców dziś i w przeszłości" (cel ten można skutecznie realizować na treściach regionalistycznych); „poznanie sylwetek wybitnych mieszkańców regionu w przeszłości i współcześnie"; „poznanie historii regionu i specyficznych cech jego kultury (folklor, zabytki, wydarzenia kulturalne, obrzędowość, gwara)"; „poznanie historii regionu z różnych źródeł (np. ze zbiorów muzeum regionalnego, z przekazu świadków wydarzeń, pamiętników) i integrowanie wiedzy historycznej na podstawie tych informacji"; „dostrzeganie związku między dziejami regionalnymi i ojczystymi".[9]

Odmiennie do problematyki regionalistycznej, w zakresie celów edukacji historyczno-społecznej, podeszła Anna Wołosik. Projektowane zmiany, w osobowości uczniów, połączyła z poznawaniem dziejów lokalnych, regionalnych, narodowych i powszechnych. W klasie IV, uwzględniła: „poznanie najbliższego społecznego otoczenia (grupa, zjawiska w grupie, społeczność szkolna, jej prawa i obowiązki)"; „rozbudzenie zainteresowania bliższą i dalszą przeszłością, poprzez historię rodziny widzianą własnymi oczami"; „budowanie pojęcia tradycji"; „wskazanie elementów składowych tradycji"; „poznanie różnorodnych świadectw przeszłości"; „rozwijanie umiejętności w zakresie poszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł"; „poznanie zróżnicowania regionalnego Polski"; „rozwijanie poczucia przynależności do społeczności lokalnej". W treściach nauczania historii w klasie V, autorka nie dostrzegła możliwości rozwijania świadomości historycznej i społecznej na materiale lokalnym i regionalnym, przez wykorzystanie znanych ze źródeł faktów historycznych, istniejących zabytków historycznych, lokalnej tradycji. Uwzględniła te możliwości przy nauczaniu wiedzy o społeczeństwie w klasie VI, formułując następujące cele: „poznanie społecznego otoczenia"; "obserwacja i opis zjawisk społecznych"; „poznanie form uczestnictwa

obywateli w życiu publicznym"; „poznanie zadań samorządu lokalnego"; „pobudzenie osobistego zaangażowania w sprawy publiczne poprzez list, petycję, kampanię"[10].

Wynika z tych propozycji, że autorzy programów nauczania historii i wiedzy o społeczeństwie, w szkołach podstawowych, zakładają możliwość ukształtowania u młodzieży elementów świadomości historycznej i społecznej, przez poznanie i zrozumienie istoty rodziny, grupy rówieśniczej, lokalnej społeczności, wspólnoty terytorialnej, wspólnoty regionalnej, etnicznej i narodowej, poznanie i zrozumienie struktury najbliższego środowiska geograficznego, gospodarczego, wzajemnych zależności między nimi, ukształtowanie umiejętności dostrzegania zmian w środowisku i roli w nich człowieka oraz społeczeństwa. Cele te zostały uporządkowane, zgodnie z dydaktycznymi zasadami przystępności i poglądowości.

W podstawie programowej, uwzględniono cykle kształcenia międzyprzedmiotowego, w postaci ścieżek edukacyjnych. Jednym z takich cyklów jest „Edukacja regionalna - dziedzictwo kulturowe w regionie". Temu cyklowi edukacyjnemu postawiono cele:

„1. Poznanie najbliższego środowiska i specyfiki swego regionu.

2. Rozwijanie wartości rodzinnych, związanych z wartościami kulturowymi wspólnoty lokalnej.

3. Rozwijanie postaw patriotycznych, związanych z tożsamością kultury regionalnej".

Zestaw haseł programowych, eksponuje poznanie najbliższego środowiska, domu rodzinnego i szkoły, środowiska geograficznego regionu, jego kultury, języka, nazewnictwa, symboli, historii, etnografii, folkloru, sylwetek osób zasłużonych dla regionu[11].

Zapisy te, nie dają pełnego obrazu możliwości kształtowania, wzbogacania świadomości historycznej i społecznej uczniów, na wiadomościach uzyskiwanych z poznawania lokalnego i regionalnego środowiska geograficznego, gospodarczego, społecznego, historycznego i kulturowego. Stąd zachodzi potrzeba, bliższego poznania walorów edukacyjnych i wychowawczych, wiadomości regionalistycznych, szczególnie historii regionu i lokalnej tradycji.

Przypomnieć należy, że na wiadomościach z zakresu wiedzy o regionie, na historycznych przekazach, odnoszących się do historii lokalnej i regionalnej, można rozwijać wyobraźnię historyczną, sprawności prowadzenia obserwacji, dokonywania analizy lokalnych źródeł historycznych, syntetyzowania pozyskanych z nich wiadomości w przekazy słowne, tekstowe, ikonograficzne, kartograficzne i symboliczne, natomiast nie można kształtować struktur narracji historycznej, myślenia globalnego, kształtować systemu pojęć historycznych.

Proces edukacji regionalistycznej, umożliwia doskonalenie schematów poznawczych, stosowanych w uczeniu się spostrzeżeniowym i wyobrażeniowym, co pozwala na łagodne przechodzenie ucznia, od uczenia się spostrzeżeniowo-wyobrażeniowego, do uczenia się pojęciowego, od rozumowania przedmiotowego, do rozumowania narratywistycznego,

zasadzającego się na wnioskowaniu, z relacji ustanawianych między faktami historycznymi, czyli myślenia logicznego (jego istotą jest wnioskowanie z relacji)[12].

Cele, określone dla edukacji regionalistycznej w podstawie programowej i programach, nie tworzą spójnego sytemu. Mają charakter przypadkowy. Brak w nich modelu postulowanych osiągnięć. Stąd zachodzi potrzeba, zaproponowania nauczycielom historii i wiedzy o społeczeństwie w szkole podstawowej, przykładu systemowego ujęcia celów tej edukacji.

Wychodząc od tradycyjnego schematu klasyfikacyjnego celów nauczania i wychowania, można cele edukacji regionalistycznej uporządkować w cele poznawcze, kształcące i wychowawcze.

Cele poznawcze:

- Poznanie środowiska geograficznego i przyrodniczego miejscowości, okolicy i regionu, w którym uczeń wyrasta.
- Poznanie lokalnej i regionalnej tradycji historycznej i kulturowej.
- Poznanie podstawowych form życia gospodarczego i organizacji lokalnej oraz regionalnej społeczności.
- Poznanie przez ucznia tradycji własnej rodziny, zasad jej funkcjonowania.
- Poznanie źródeł wiedzy o regionie (otaczającą rzeczywistość geograficzno-przyrodniczą, gospodarczo-społeczną, historyczno-kulturową).
- Poszerzenie bazy spostrzeżeniowej i wyobrażeniowej uczniów, dostarczenie spostrzeżeniowych desygnatów dla pojęć historycznych (przestrzeń i elementy ją wypełniające w postaci obiektów geograficznych, przyrodniczych, budowli inżynieryjnych: drogi, groble, zapory na ciekach wodnych, mosty, przeprawy promowe, budowli sakralnych i świeckich, budowli przemysłowych, rolniczych, reliktowe formy produkcji, wymiany towarowej).

Cele kształcące:

- Rozwijanie sprawności obserwacji otaczającej ucznia rzeczywistości.
- Kształtowanie sprawności wyobrażania spostrzeżeń, tworzenia wyobrażeń z elementów spostrzeżeń.
- Rozwijanie myślenia na materiale spostrzeżeniowym i wyobrażeniowym.
- Rozwijanie u uczniów umiejętności dobierania do pojęć desygnatów spostrzeżeniowych i wyobrażeniowych, konkretyzowania wiadomości uogólnionych przez powoływanie przykładów z najbliższego otoczenia i lokalnej oraz regionalnej tradycji.
- Rozwijanie u uczniów sprawności werbalizowania obrazów rzeczywistości, przedstawiania jej językiem tekstowym, ikonograficznym i kartograficznym.
- Rozwijanie umiejętności porównywania, rozróżniania, różnicowania, klasyfikowania, abstrahowania i uogólniania, na materiale spostrzeżeniowym i wyobrażeniowym, pochodzenia lokalnego i regionalnego.

- Kształtowanie u uczniów całościowego widzenia - ujmowania lokalnej i regionalnej rzeczywistości aktualnej i przeszłej, dostrzegania w niej przemian, dynamiki.
- Rozwijanie sprawności uczniów w zakresie tworzenia obrazów - narracji przeszłości lokalnej ojczyzny.
- Nabywanie przez uczniów umiejętności oceniania zjawisk zachodzących w najbliższym środowisku, poszukiwania ich genezy, przyczyn, następstw, skutków, czasu i zasięgu przestrzennego.
- Kształtowanie sprawności lokalizowania obrazów przeszłości regionu w czasie linearnym, diachronicznie i synchronicznie oraz w przestrzeni geograficznej za pomocą planów i map historycznych tego obszaru.
- Kształtowanie sprawności klasyfikowania źródeł wiedzy o regionie, umiejętności ich poszukiwania i wykorzystywania do tworzenia narracji sporządzanych słownie, tekstem, językiem kartografii i ikonografii.
- Rozwijanie sposobów uczenia się z wykorzystaniem dostępnych środków przekazu, szczególnie ze źródeł tekstowych, przekazów ustnych, źródeł ikonograficznych, kartograficznych, zabytków historycznych znajdujących się w środowisku naturalnym i w muzeach.
- Rozwijanie umiejętności odnoszenia wiedzy o regionie do geografii Polski, historii Polski, gospodarki narodowej i narodu polskiego.

Cele wychowawcze:

- Budzenie zaciekawienia tradycją rodzinną, lokalną, regionalną, teraźniejszością i przyszłością tych środowisk.
- Przekształcanie zaciekawienia w zainteresowania i zamiłowania regionalistyczne i historyczne.
- Rozbudzanie u uczniów więzi intelektualnych, motywacyjnych i emocjonalnych z miejscem rodzinnym i regionem. Przenoszenie tych więzi na naród i państwo polskie.
- Rozbudzanie, przez wykorzystanie tych więzi, inspiracji twórczych u dzieci uzdolnionych muzycznie, wokalnie i plastycznie.
- Kształtowanie u młodzieży postaw patriotycznych, społecznych, humanistycznych, humanitarnych oraz postaw, w których dominować będą czynniki wiedzy, motywów i emocji, przede wszystkim urabiać postawy czynne, ujawniające się w działaniu (nie deklaratywne, werbalne, postulatywne).
- Kształtowanie u młodzieży uwagi i woli, czyli zdolności koncentrowania się na obiektach obserwacji, przedmiotach poznania, na źródłach przekazu informacji, oraz chęci, cierpliwości, zdolności pokonywania trudności w uczeniu się i działaniu na rzecz ogółu.
- Rozbudzenie wyższych aspiracji, motywów działania pozytywnego, na rzecz najbliższego otoczenia i regionu.

- Przez wykorzystywanie tradycji, rozwijanie i umacnianie u młodzieży więzi rodzinnej, pokrewieństwa i powinowactwa, więzi grupowej, rówieśniczej, budzenie dumy z przynależności do rodziny, lokalnego społeczeństwa, społeczności uczniowskiej.
- Kształtowanie u uczniów przekonania o potrzebie podporządkowania się (uległość w reagowaniu) regułom zachowania się, uznawanym w lokalnej i szkolnej społeczności, pobudzanie chęci do pozytywnych zachowań, odczuwanie z nich zadowolenia, przyjemności i radości.
- Rozwijanie sytemu wartości, w tym przekonania, iż najbliższe środowisko geograficzno-przyrodnicze, gospodarczo-społeczne, historyczno-kulturowe jest wartością podstawową, dobrem wspólnym.
- Budzenie u uczniów wiary we własne siły, możliwości uzyskiwania pozytywnych osiągnięć indywidualnych i zespołowych.
- Kształtowanie zachowań tolerancyjnych wobec innych osób, grup etnicznych i religijnych, do odrębnych tradycji narodowych, kulturowych występujących w regionie, do ich symboli, pamiątek.
- Rozbudzenie u uczniów zbieractwa historycznego, dokumentowania przeszłości i teraźniejszości, poznawania osób zasłużonych.
- Pobudzanie u uczniów motywów uczestniczenia w konkursach wiedzy o regionie i rodzinnej miejscowości[13].

Cele edukacji regionalistycznej, można ująć w taksonomiczny schemat klasyfikacyjny. Jego istotą jest to, że cele są porządkowane w kolejności realizacyjnej, która to kolejność zasadza się na regule, iż cel, w kolejności następny, może być osiągnięty po urzeczywistnieniu wszystkich celów poprzedzających go (cel aktualnie realizowany).

Taksonomiczny układ celów edukacyjnych, dzieli je na trzy sfery: wiedza, emocje, działania psychomotoryczne. Sfera wiedzy, zwana też poznawczą, obejmuje wiadomości (fakty szczegółowe, terminologia określająca je, jak postępować z faktami, pojęcia, ich zakres i struktury), ich zrozumienie (przekład z języka tekstowego na ikonograficzny, kartograficzny, porównywanie wiadomości), zastosowanie (umiejętność posłużenia się wiadomościami), analizę (obrazu historycznego, postrzeganej rzeczywistości, wyodrębnianie informacji, wyodrębnianie relacji w poznawanej strukturze), syntezę (tworzenie narracji, planu narracji ustnej, sporządzanie tez), ocenianie (formułowanie sądów na podstawie logicznej struktury, na podstawie prawdy historycznej i obiektywizmu narracji).

Sfera emocji, składa się ze sprawności recepcji (uwagi), reagowania, wartościowania, organizowania i charakteryzowania. Sfera psychomotoryczna, odnosi się do osiągnięć w zakresie kultury fizycznej, sprawności manualnych w przygotowaniu zawodowym[14].

Taksonomiczny układ celów, został opracowany z myślą o nauczycielach, nie mających dostatecznego przygotowania pedagogicznego i metodycznego, do organizowania procesu dydaktycznego w szkole. Schemat, narzucał im określony ściśle porządek działań dydaktycznych i wychowawczych, na każdej jednostce lekcyjnej. Stąd w schemacie

taksonomicznym, cele zostały uszczegółowione do poziomu operacji (cele operacyjne). Do każdej lekcji opracowano sprawdzian (test) stopnia realizacji kolejnych celów operacyjnych i pośrednich[15].

Wydaje się, że cele w układzie taksonomicznym, w edukacji regionalistycznej, można zastosować przy projektowaniu procesu realizacji programu ścieżki edukacyjnej i cyklu edukacyjnego: „Edukacja regionalna - dziedzictwo kulturowe w regionie". Każdy nauczyciel może podjąć próbę opracowania takiej taksonomii celów, na podstawie opublikowanych przykładów.[16]

Nauczyciele, wprowadzając uczniów w problematykę regionalistyczną, powinni pamiętać, że mają przygotować ich do recepcji szerszej wiedzy geograficzno-przyrodniczej, gospodarczej i społecznej oraz historycznej, która będzie przedmiotem poznania w gimnazjum, zaszczepić im więź z lokalną ojczyzną, ukazać jej łączność, nierozerwalność z państwem polskim i narodem polskim, przekonać ich, iż dzieje lokalne i regionalne oraz kultura tego obszaru, są cząstką dziejów i kultury polskiego narodu.

3. Metody i środki wprowadzania uczniów w wiedzę o regionie.

Wiedza o regionie, stając się przedmiotem edukacji szkolnej, na poziomie podstawowym i średnim, ujęta w podstawach programowych i ścieżkach edukacyjnych, stworzyła nową sytuację dydaktyczną dla reformowanej szkoły i jej nauczycieli. Nauczyciele zostali zobligowani do:

- dokładnego rozpoznania zainteresowań historycznych i regionalistycznych swych uczniów;
- przeprowadzenia gruntownej analizy podstaw programowych i przykładowych programów nauczania historii i wiedzy o społeczeństwie;
- dokonania korelacji treści kształcenia humanistycznego, z treściami kształcenia przyrodniczego, celem opracowania programów, ścieżek edukacyjnych i cykli przedmiotowych;
- sporządzenia harmonogramu działań dla nauczycieli, uczestniczących w realizacji programu kształcenia regionalistycznego, przydzielenia im zadań przewidzianych w programie;
- dobrania środków przekazu wiedzy o regionie, dokładne poznanie ich treści i dokonanie oceny przydatności (ze względu na wartości poznawcze, kształcące i wychowawcze oraz dostępność ich dla ogółu uczniów i przystępność w recepcji);
- przeprowadzenia studiów nad dziejami lokalnymi i regionalnymi, kulturą regionalną w przeszłości i aktualnym jej stanem, geografią i przyrodą regionu, jego życiem gospodarczym i społecznym, ustalenia związków przyczynowych między tymi dziedzinami, ich genezy, następstw, aktualnych oddziaływań i perspektyw oraz kierunków przekształceń;

- przestrzennego rozmieszczenia źródeł wiadomości o regionie (sporządzenie mapy regionu, planu miejscowości) i nadania im porządku chronologicznego (kiedy następowały zmiany, kiedy pojawiły się obiekty, wypełniające przestrzeń geograficzną regionu);
- dobrania strategii dydaktycznych, form organizacyjnych i metod kształcenia przydatnych do osiągania dobranych celów edukacji regionalistycznej;
- opracowania modeli sposobów uczenia się, dla uczestników wykonujących zadania przewidziane programem, zorganizowanie ćwiczeń wdrażających uczniów do stosowania tych modeli, szczególnie do prowadzenia obserwacji, gromadzenia materiałów, tematycznego ich opracowywania, sporządzania wypracowań pisemnych, kartograficznych, ikonograficznych, przeprowadzania wywiadów, opracowywania ich wyników, sporządzania finalnych opracowań indywidualnych i zespołowych;
- opracowania środków kontroli wstępnej, bieżącej i końcowej, skorelowanymi z zalecanymi w podstawie programowej, końcowymi osiągnięciami uczniów i kryteriami wymagań, ustalenia kryteriów oceniania osiągnięć uczniów;
- przeprowadzenia kwerendy bibliotecznej i archiwalnej, celem ustalenia zasobów przydatnych do edukacji regionalistycznej, wytypowania instytucji i osób, które będą mogły wspomagać tę edukację;
- przygotowania własnego warsztatu pracy, do nowej organizacji procesu kształcenia, wzbogacenia własnej wiedzy merytorycznej i dydaktycznej, w zakresie nowych tendencji metodycznych, poznania aktualnych tendencji metodologicznych i ocen historiograficznych, odnoszących się do uprawiania regionalistyki historycznej[17].

Strategia dydaktyczna, rozumiana jako całościowe, globalne i wielostronne ujęcie procesu edukacyjnego, na określonym poziomie nauczania, jest dyrektywą, według której nauczyciel planuje swą pracę, dla realizacji przyjętego programu edukacyjnego, w nauczaniu przedmiotowym, zintegrowanym, blokowym i ścieżek przedmiotowych. Niektóre strategie dopuszczają odejście od systemu lekcyjnego i zalecają organizację procesu edukacyjnego, który umożliwia wielostronne poznanie przez uczniów najbliższego otoczenia i regionu. Strategie te zalecają, stosowanie metod kształcenia, które skłaniają ucznia do uzyskiwania potrzebnych mu wiadomości (do rozwiązania problemu, wykonania obszerniejszy zadań) z otaczającej go rzeczywistości, ze źródeł ikonograficznych, kartograficznych, zabytków historycznych. Stąd koniecznymi stają się pozaszkolne formy organizacyjne procesu poznawczego.

Strategie, oparte na samodzielności intelektualnej uczniów, ich inicjatywach poszukiwania źródeł informacji do wykonania zadań, wyznaczają nauczycielowi rolę organizatora, kierownika, doradcy uczniów oraz weryfikatora ich postępów w uczeniu się. Pozostawiać on musi uczniom swobodę, w planowaniu pracy, poszukiwaniu źródeł wiadomości, sposobów korzystania z nich, sposobów wykonywania zadań i ich form.

W kształceniu regionalistycznym, zalecane są strategie, umożliwiające uczniom samodzielne podejmowanie decyzji, w zakresie formułowania zadań cząstkowych, wykonywania ich zespołowo i indywidualnie, sporządzania harmonogramu pracy, prowadzenia samokontroli, korzystania z doradztwa nauczycieli. Najbardziej przydatnymi są w tej edukacji strategie problemowa i badawcza. Pierwsza z nich, zakłada rozwijanie sprawności edukacyjnych ucznia, przez stawianie go w sytuacjach zadaniowych. Stopień trudności i złożoności tych zadań, może być dostosowywany do coraz wydajniejszych sprawności ucznia w rozwiązywaniu problemów. Strategia ta, preferuje model spiralnego rozwoju intelektualnego uczniów. Uczeń, w miarę upływu czasu i zwiększania liczby rozwiązywanych zadań, podnosi swój poziom intelektualny, swe sprawności, które umożliwiają rozwiązywanie zadań tej samej klasy, ale o wyższej skali trudności i bardziej złożonych. Strategia druga zakłada, oparcie kształcenia historycznego, na pracy ucznia z źródłami historycznymi, opracowaniami naukowymi, czyli na wykorzystywaniu elementów warsztatu badawczego historyka. Umożliwia ona, stosowanie elementów metody pracy z podręcznikiem, tekstami źródłowymi, źródłami ikonograficznymi, środkami kartograficznymi, symbolicznymi (dane statystyczne, diagramy, kartodiagramy). Zasadza się ta strategia na wycieczkach, pracy w muzeum, archiwum, środowisku naturalnym (jako formach organizacyjnych nauczania i uczenia się)[18].

Nauczyciel, działania własne i uczniów, powinien projektować z uwzględnieniem celów nauczania, dobranych środków dydaktycznych, lokalnych warunków nauczania, własnych sprawności metodycznych i umiejętności pracy umysłowej uczniów, gotowości innych nauczycieli, do wspomagania jego zamierzeń.

Aktualnie są, przypominane formy organizacyjne i metody nauczania, prowadzące do aktywizacji uczniów, które były upowszechniane w Stanach Zjednoczonych AP i w Europie, na przełomie XIX i XX wieku. Zebrał je A.L. Hall-Quest i propagował wśród nauczycieli dla przełamania formalizmu dydaktycznego. Reformatorzy naszej oświaty, nawiązują (często nieświadomie) do ówczesnych pomysłów. Zalecają realizację ścieżek edukacyjnych metodą projektów, planów, inscenizacji, dramy, burzy mózgów, gier dydaktycznych, kontaktów społecznych[19].

W organizacji procesu dydaktycznego, zaleca się pracę frontalną, w grupach i indywidualną. Służyć mają te zmiany, organizacji procesu kształcenia, nauczaniu problemowemu, wielostronnemu, programowanemu, symulacyjnemu. Upowszechnianie elektronicznych (komputerowych) i multimedialnych środków dydaktycznych, stwarza możliwości wypracowywania przez nauczycieli, własnych metod nauczania i form organizacji oraz realizacji procesu edukacji, dostosowanych do warunków danej szkoły, specjalnych uzdolnień nauczyciela (plastycznych, muzycznych, reżyserskich, retorycznych, aktorskich) i poszczególnych uczniów.

Wyposażenie szkoły, w środki kopiowania tekstów i obrazów (statycznych i dynamicznych), miksowania nagrań fonicznych i audiowizualnych, w środki elektronicznego przetwarzania informacji, wytwarzania wirtualnych obrazów, map

elektronicznych, rejestrowania kamerami wizyjnymi przestrzeni geograficznej, środowiska przyrodniczego, gospodarczego, społecznego, zabytków historycznych, zjawisk kulturowych, stwarza realne możliwości odchodzenia od metod werbalnych, nauczania frontalnego, włączenia uczniów do planowania i realizowania procesu edukacyjnego. Edukacja regionalistyczna umożliwia, mimo stosowania pośrednich środków przekazywania obrazów rzeczywistości, utrzymanie przez ucznia bezpośredniego kontaktu ze środowiskiem, w którym się wychowuje, kształci, rozwija. Do tej rzeczywistości, może się odwołać dla skonfrontowania z nią rzeczywistości wytworzonej sztucznie (wirtualnej, elektronicznej). Pamiętać należy, iż wizualizm jest zjawiskiem negatywnym, równym werbalizmowi, gdy te środki przekazu są nadużywane.

4. Warsztat pracy nauczyciela regionalisty.

Na warsztat pracy nauczyciela, składają się: jego wiedza merytoryczna i dydaktyczna, sprawności metodyczne, wizja modelu organizacji procesu dydaktycznego, budynek szkolny i jego wyposażenie, ułatwiające proces kształcenia i wychowania, środowisko geograficzne, przyrodnicze, gospodarcze, społeczne, kulturowe (w tym tradycja historyczna), w którym funkcjonuje szkoła i nauczyciel, przydatne do kształcenia zasoby i formy pracy instytucji, organizacji, przedsiębiorstw działających w miejscowości, w której znajduje się szkoła oraz funkcjonujące w regionie, wreszcie pracownia przedmiotowa, biblioteka (jej zbiory dla uczniów i dla nauczycieli) szkolna i publiczna, muzeum i archiwum. Zasoby te, mogą być uzupełnione prywatnymi kolekcjami lokalnych zbieraczy pamiątek, kolekcjami uczniowskimi.

W znaczeniu węższym, warsztatem nauczyciela historii, regionalisty, jest jego pracownia, wyposażona w środki dydaktyczne, techniczne urządzenia, służące rejestracji źródeł wiadomości (kamery wizyjne, magnetofony, komputery, aparaty fotograficzne, kopiarki) oraz materiały (kasety wizyjne, foniczne, materiały światłoczułe, papier, tusze, farby). Wśród środków dydaktycznych, w pracowni, powinny się znajdować opracowania tekstowe (podręczniki, kompedia, słowniki, zbiory tekstów źródłowych), mapy (ścienne, atlasy), obrazy (ścienne, przezrocza, dynamiczne obrazy środowiska naturalnego okolicy, miejsc historycznych, fragmenty historycznych filmów fabularnych i popularnonaukowych), modele (grodów, zamków, uzbrojenia, narzędzi pracy), zabytki historyczne z różnych dziedzin, eksponowane w kąciku muzealnym.

W pracowni, dostosowanej do kształcenia regionalistycznego, należy gromadzić okazy lokalnej fauny i flory, zdjęcia fotograficzne i dynamiczne, kasetowe lokalnego krajobrazu, typowych obiektów geograficznych i przyrodniczych, gospodarczych, społecznych, kulturowych, historycznych, obiektów wyróżniających lokalny i regionalny krajobraz. Niezbędnymi są, w takiej pracowni, mapy fizyczne, klimatyczne, przyrodnicze, historyczne, gospodarcze, demograficzne, etnograficzne, miejscowości, najbliższej okolicy, powiatu, województwa, kraju.

Niektóre z nich, może wykonać nauczyciel przy pomocy uczniów i ich rodziców. Pomocnymi w tej twórczości, mogą być elektroniczne atlasy fizyczne, gospodarcze, demograficzne, etniczne, historyczne, których poszczególne pliki mogą być elektronicznie powiększane i kopiowane, w odbitkach wielobarwnych. Podobnie można kopiować obrazy poszczególnych okolic i obiektów, zapisanych na elektronicznych dyskietkach.

Upowszechnia się elektroniczny zapis kopii dokumentów tekstów, rękopisów i starodruków z oryginałów, które również można powielać na drukarkach, w technice wielobarwnej. Równolegle można prowadzić wizyjną rejestrację obiektów, które zastosowane zostaną w uczeniu się młodzieży. Pożytecznym jest, poprzedzenie oglądu rzeczywistości, obserwacją jej obrazów. Dzięki czemu, można ukierunkować uwagę uczniów na istotne elementy wypełniające obserwowaną przestrzeń. Takie wprowadzenie może rozbudzić ciekawość uczniów, wywołać motywy poznania, wolę uczenia się, pokonywania trudności przy wykonywaniu zadań. Mogą te materiały, zastąpić ogląd bezpośredni w sytuacjach, gdy nauczyciel nie będzie mógł zorganizować wycieczki (warunki pogodowe, zdrowotne, zmiany w organizacji pracy szkoły).

Bezpośrednia obserwacja przez uczniów środowiska, powinna być poprzedzona ćwiczeniami, podczas których uczniowie będą prowadzili ogląd obrazów tego środowiska, zbierali wiadomości o nim, z innych źródeł. Zajęcia te, pozwolą uczniom nabyć sprawności koniecznej do prowadzenia obserwacji, sporządzania z niej notatek, szkiców, rysunków. Mogą również opanować technikę czytania ze zrozumieniem instrukcji tekstowych, symbolicznych, graficznych oraz korzystania z planów terenowych i map.

Przy tworzeniu warsztatu pracy, nauczyciel powinien wykorzystać swych uczniów. Mogą oni dostarczyć informacji o zachowanych w domach rodzinnych zabytkach historycznych, unikalnych lekturach, dokumentach, pamiętnikach, listach, fotografiach, wytworach przemysłu artystycznego. Zbieractwo pamiątek historycznych, można rozpocząć od gromadzenia eksponatów dokumentujących dzieje szkoły, procesu dydaktycznego (pomoce naukowe, wypracowania uczniowskie, świadectwa szkolne, zdjęcia budynków szkolnych, uczniów, nauczycieli, rodziców uczniów, uroczystości szkolnych). Następnie, można zachęcić uczniów do poznania i uporządkowania pamiątek rodzinnych. Nauczyciel, po zapoznaniu się z tymi kolekcjami, może sporządzić z niektórych eksponatów kopie i włączyć je do ekspozycji, obrazującej dzieje miejscowości. Kwerenda w zasobach lokalnych archiwów (parafialnych, gminnych, szkolnych, organizacji społecznych, jednostek gospodarczych), może dostarczyć wielu cennych dla edukacji regionalistycznej dokumentów, z których mogą korzystać uczniowie.

Zasoby pracowni i szkolnego muzeum, powinny być uzupełnione kopiami: opublikowanych źródeł, haseł (odnoszących się do określonej miejscowości) zamieszczonych w słownikach geograficznych, encyklopediach, fragmentów pamiętników, relacji, opisów reporterskich, literackich, poetyckich, fragmentów opracowań lingwistycznych, etnograficznych, przyrodniczych, geograficznych, historycznych.

W podręcznej biblioteczce, należy zebrać opracowania odnoszące się do historii i wiedzy o społeczeństwie, podstawowe słowniki z zakresu geografii, zoologii, botaniki, języka polskiego, historii, wiedzy o społeczeństwie, słownik wyrazów obcych, słownik etymologiczny języka polskiego, encyklopedie powszechne i przedmiotowe, albumy, klucze do oznaczania roślin i zwierząt, żyjących na ziemiach polskich. Mogą być również gromadzone przedmiotowe czasopisma i lokalne gazety. Biblioteczka ta, powinna być systematycznie wzbogacana, publikacjami odnoszącymi się do regionu.

W pracowni swej, nauczyciel powinien gromadzić publikacje, dotyczące metodyki nauczania i wychowania, przykładowe materiały dydaktyczne do planowania pracy dydaktycznej, środki kontroli wyników nauczania, instrukcje i poradniki dla uczniów. Zbiór ten, nauczyciel powinien uzupełniać własnymi opracowaniami.

Uprawianie regionalistyki przez nauczycieli, umożliwia im utrzymanie dobrej kondycji intelektu, gromadzenie wiedzy o regionie, dokonywanie krytyki dotychczasowych badań nad regionem, podejmowanie pracy badawczej nad regionem, w zakresie swej specjalności naukowej. Rozwój technik drukarskich, zniesienie reglamentacji papieru i cenzury, pozwala każdemu upowszechnić drukiem swe przemyślenia, wynikające z przeprowadzonych badań.

Posiadanie dorobku wydawniczego przez nauczyciela, poprawia jego lokatę w gronie nauczycielskim, przynosi uznanie uczniów i ich rodziców. Wielu nauczycieli włączonych jest do zespołów badawczych, przygotowujących monografie regionów. W licznych zespołach miejscowi nauczyciele dominują. Podejmowane przez tych nauczycieli wysiłki badawcze i autorskie, owocują uzyskaniem stopni naukowych.

Regionalistyka doczekała się licznych entuzjastów. Nie jest ona skażona komercjalizmem. Stała się szkołą kształtowania postaw altruistycznych, tolerancyjnych, humanistycznych, znacznego zastępu działaczy. Rezultaty podejmowanych przez nich prac, owocują licznymi publikacjami, ukazywaniem się lokalnych i regionalnych periodyków, z których wiele ma ambicje naukowe. Ruch regionalistyczny, scala wysiłki lokalnych i regionalnych instytucji oświatowych, kulturalnych i naukowych (towarzystwa, ośrodki kultury, muzea, archiwa, szkoły wyższe).

W wychowaniu i kształceniu regionalistycznym, należy pamiętać, że naród polski nie jest sumą lokalnych i regionalnych społeczności, gdyż jest wspólnotą etniczną, wyrosłą we wspólnej kulturze i tradycji historycznej, na wspólnym obszarze, która to wspólnota wytworzyła własną organizację polityczną, zwaną państwem polskim. Naród, kraj ojczysty, państwo, tworzą ojczyznę Polaków. Lokalne i regionalne ojczyzny, nie mogą zastąpić ojczyzny ideowej. Mogą jedynie zacieśniać emocjonalną, motywacyjną i intelektualną więź z miejscem rodzinnym jednostki oraz grup społecznych, z regionem. Krzewiąc wiedzę o regionie, nie pogłębiamy różnicowania narodu, lecz ukazujemy rzeczywiste więzi, łączące jednostkę z grupą i lokalną ojczyzną oraz więzi lokalnych i regionalnych społeczeństw, z narodem. Regionalizm, nie ma prowadzić do ukazywania różnic i odrębności lokalnych i regionalnych, lecz do odkrywania wkładu tych społeczności w dorobek kultury, gospodarki

i historii narodu i państwa polskiego. Specyficzne, niepowtarzalne cechy regionu, jego społeczeństwa, wynikają z dostosowawczych zachowań, z naturalnych uwarunkowań wytwórczości, bytowania i wzajemnych oddziaływań, z istnienia lokalnych i regionalnych struktur organizacyjnych, możliwości komunikowania się.

Regionalizm nie może być narzędziem uprawiania polityki, prowadzenia sporów ideologicznych, wiodących do rozsadzania spójności narodu i państwa. Lokalny patriotyzm może wspierać samorządność. Regionalizm może wpływać na kształtowanie postaw działaczy samorządowych. Samorządność podnosi efektywność wszelkich działań, kształtuje poczucie odpowiedzialności, stwarza warunki do społecznej kontroli. Wprowadzanie młodzieży szkolnej w mechanizmy funkcjonowania lokalnych i regionalnych struktur samorządowych i społecznych, może przyczynić się do ukształtowanie u niej postaw społecznych.

Innym niebezpieczeństwem, w procesie kształcenia regionalistycznego, jest możliwość wywołania konfliktów wśród uczniów, które mogą przenieść się na ich rodziców. Mogą one pojawić się, przy omawianiu problematyki tradycji rodzinnej. Nie wszystkie rodziny cieszą się w środowisku mirem. Może się zdarzyć, że uczeń podniesie zarzuty wobec przodków innego ucznia. Podobne zdarzenia mogą mieć miejsce, przy omawianiu tradycji walk, podczas ostatniej wojny, szczególnie przejawów walk bratobójczych. Są w Polsce regiony, których ludność doświadczyła zbrodni ludobójstwa od mniejszości etnicznych.

Nauczyciel powinien, sytuacje takie przewidzieć i przygotować zabiegi do ich neutralizacji.

Jest w Polsce wiele pomników i tablic pamiątkowych, które nie powinny były powstać. Są również zamiary, upamiętniania wydarzeń, które nie wszystkim kojarzą się z czynami chwalebnymi. W każdej wojnie domowej są tylko pokonani, niepotrzebne ofiary.

W tworzeniu warsztatu pracy, pracowni przedmiotowej, zbiorów pamiątek regionalnych, pomocnymi mogą być nauczycielowi opublikowane zbiory źródeł, encyklopedyczne opisy miejscowości, wytworzone źródła drukowane, prasa, pamiętniki, informatory przemysłowo-handlowe, księgi adresowe, szematyzmy świeckie i kościelne, monografie jednostek osadniczych i regionów.

Dla nauczycieli pracujących w szkołach Małopolski południowo-wschodniej przydatnymi są:

Monumenta Poloniae Historica, red. A. Bielowski, t.l, Lwów 1864, dalsze tomy w latach późniejszych (dostępne w bibliotekach powiatowych w postaci reprintów),

Kodeks dyplomatyczny Polski, t.1, wyd. J. Bartoszewicz, A. Muczkowski, L. Rzyszewski, Warszawa 1847 (i dalsze),

Kodeks dyplomatyczny Małopolski, t.1-4, wyd. T. Piekosiński, Kraków 1876-1905,

Zbiór dokumentów Małopolskich, t.1-8, wyd. I. Sułkowska-Kurasiowa, S. Kuraś, Wrocław 1962-1978,

Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej, cz.1-2, wyd. S. Kuraś, Lublin 1965-1973,

A. Pawiński, Polska w XVI wieku. Źródła dziejowe, t.14, Małopolska, t.3, Warszawa 1886,

Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczpospolitej Polskiej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie, t.1-19, Lwów 1870-1906 (dostępne jako reprint),
Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskiem na rok 1795, Lwów 1795 (od roku 1867 wychodzi w języku polskim, zawiera dokładny opis struktury władz politycznych, autonomicznych, samorządowych, sądów, szkół, szpitali, fundacji dobroczynnych, podaje nazwiska osób zajmujących. stanowiska, wydawany był na każdy rok),
Schematismus universi venerabilis cleri... diocesis rit. Cat. Premislensis pro anno Domini 1900 (wydawany wcześniej, podobny wydawała kuria tarnowska),
Skorowidz dóbr tabularnych Królestwa Galicji i Lodomerii z W. Ks. Karkowskiem, Kraków 1890, Lwów 1905 (zawiera miejscowość, w której położony jest folwark, określa jego właściciela, obszar pól ornych, łąk, pastwisk, lasów, nieużytków, wysokość płaconego podatku),
„Wiadomości Statystyczne o Stosunkach Krajowych" Lwów 1876 (wydawano kolejne tomy i zeszyty do 1918 r. zawiera wyniki spisów powszechnych, opracowania zagadnień objętych ankietami spisu powszechnego),
J. Burger, Galicyjska księga adresowa, Lwów 1896,
Skorowidz przemysłowo-handlowy Królestwa Galicji i Lodomerii na rok 1913, Lwów 1913,
Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t.1-15, red. F. Sulemierski, T. Chlebowski, Warszawa 1880-1902 (dostępny w reprincie),
Stefan Dembiński, Rok 1846. Kronika dworów szlacheckich zebrana na pięćdziesiątą rocznicę smutnych wypadków lutego, Jasło 1896,
Adam Bagusz, Wieś Siedliska-Bogusz, monografia zebrana z dokumentów i wspomnień rodzinnych ze szczególnym uwzględnieniem wypadków roku 1846 i życiorysu Jakuba Szeli, Kraków 1903,
K. Chłędowski, Pamiętniki. Galicja 1843-1880, t.1, Wrocław 1951,
L. Jabłonowski, Pamiętniki, Kraków 1963,
J. Rogoyski, Pamiętniki moje, Warszawa 1972,
H. Steinhaus, Wspomnienia i zapiski, Londyn 1992,
W. Steinhaus, Pamiętnik legionisty bł. Władysława Steinhausa podchorążego 6 pp Legionów Polskich, Kraków 1916,
J. Madejczyk, Wspomnienia, Warszawa 1965,
W. Sarna, Opis powiatu jasielskiego, Jasło 1908,
W. Sarna, Opis powiatu krośnieńskiego pod względem geograficzno-historycznym, Przemyśl 1898,
Księga pamiątkowa 70-lecia Państwowego Gimnazjum imienia Króla Stanisława Konarskiego w Jaśle 1868-1938, Jasło 1938,
Księga pamiątkowa stulecia Gimnazjum i Liceum im. Króla Stanisława Leszczyńskiego w Jaśle 1868-1968, Kraków 1968,
O. Kolberg, Dzieła wszystkie, Warszawa 1962, t.1-64,
F. Kotula, Po Rzeszowskim Podgórzu błądząc, Kraków, 1974,

K. Pieracka, Na szlakach Łemkowszczyzny, Kraków 1939,
R. Reinfuss, Szlakami Łemków, Warszawa 1990,
A. Bata, Jasło i okolice, Kraków 1996,
W. Hap, Ziemia jasielska naszą mała ojczyzną, Jasło 1998,
J. Michalak, Jasło i okolice, Kraków 1996,
Studia z dziejów Jasła i powiatu jasielskiego, red. J. Garbacik, Kraków 1964,
M. Wieliczko, Jasło i okolice, Warszawa 1966,

Pomocnymi mogą być opracowania:

B. Paprocki, Herby rycerstwa polskiego. Przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane r.p. 1584, wydanie K.J. Turowskiego, Kraków 1858 (dostępny reprint),
K. Niesiecki, Herbarz polski Kaspra Niesieckiego S.J. Powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopisów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nep. Bobrowicza, T. I-X, w Lipsku 1839-1846 (dostępny reprint),
J. Szymański, Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego, Warszawa 1993,
Poczet szlachty galicyjskiej i bukowińskiej, Lwów 1857 (dostępny reprint),
Z. Gloger, Encyklopedia staropolska ilustrowana, t.1-4, Warszawa 1972,
A. Brückner, Słownik etymologiczny języka polskiego, Warszawa 1989,
S. Rospond, Słownik etymologiczny miast i gmin PRL, Wrocław... 1984.

Periodyki i prasa:

„Rocznik Jasielski", „Rocznik Województwa Rzeszowskiego", „Głos Jasielski" (1882), „Gazeta Sanocka" (1894), „Tygodnik Ziemi Sanockiej" (1908), „Kurier Rzeszowski" (1880), „Głos Rzeszowski" (1880).

Tytułów, obecnie ukazujących się periodyków i gazet nie podaję, gdyż są one powszechnie w regionie jasielskim znane. Nie podaję opracowań odnoszących się do lat drugiej wojny światowej i czasów PRL, ponieważ mają one charakter subiektywny i jednostronny, Nauczyciele mają do nich łatwy dostęp i sami muszą zadecydować o doborze przydatnych im do nauczania pozycji.

Przypisy:

1. Dostępne są w naszych bibliotekach tłumaczenia: Herodot, *Dzieje*, Warszawa 1954; Tukidydes, *Wojna peloponeska*, Warszawa 1953; Tytus Liwiusz, *Dzieje od założenia miasta Rzymu*, Wrocław 1955; Einhard, *Życie Karola Wielkiego*, Wrocław 1950; *Kronika Thietmara*, Poznań 1953; *Helmolda kronika Słowian*, Warszawa 1974; *Widukindi res gestae Saxonicae*, (w:) *Monumenta Poloniae Historica*, t.1, Lwów 1864, s.124-144; *Kosmasa kronika Czechów*, Warszawa 1968; *Kronikarze czescy. Kanonik Wyszehradzki. Minich Sazawski*, Warszawa 1978; Nestor, *Powieść minionych lat*, (w:)

Kroniki staroruskie, Warszawa 1987, s.17-199; Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1968; *Mistrza Wincentego Kronika polska*, Warszawa 1974; *Kronika Jana z Czarnkowa*, Kraków 1996.

2. Szerzej o tym w: J. Topolski, *Jak się pisze i rozumie historię. Tajemnice narracji historycznej*, Warszawa 1996, s.126-128; tegoż, *Rewolucja w filozofii i filozofii historii a powstanie nowej sytuacji dydaktycznej, „Wiadomości Historyczne"* 1994, nr1, s.22-30.
3. J. Topolski, *Jak się pisze...*, s.112-125.
4. Tamże, s.145-148,
5. *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjów, „Wiadomości Historyczne"* 1999, nr1, s.14; E. Marciniak, K. Mierzejewska-Orzechowska, *Program nauczania. Historia i społeczeństwo dla klas 4-6*, Warszawa 1999, s.11-14.
6. A. Wołosik, *Historia i społeczeństwo. Program nauczania w szkole podstawowej w klasach 4-6*, Warszawa 1999, s.16, 18, 20, 44, 46.
7. E. Marciniak, M. Gensler, A. Syta, *Podręcznik. Historia i społeczeństwo dla klasy 4*, Warszawa 1999; M. Gensler, E. Marciniak, *Zeszyt ćwiczeń. Historia i społeczeństwo dla klasy 4*, Warszawa 1999; A. Wołosik, *Historia. Opowiem ci ciekawą historię. Podręcznik dla uczniów klasy 4 szkoły podstawowej*, Warszawa 1999 (zamieszczono w nim ćwiczenia).
8. *Podstawa programowa...*, s.13-14.
9. E. Marciniak, K. Mierzejewska-Orzechowska, *Program nauczania...*, s.8-9.
10. A. Wołosik, *Historia i społeczeństwo. Program nauczania...*, s.16, 18, 20, 44, 46.
11. *Podstawa programowa...*, s.18.
12. *Kwestie te szerzej omawiam w: Struktura treści a myślenie historyczne*, Rzeszów 1978; *Warunki rozwoju naukowego myślenia historycznego u młodzieży, (w:) Nauczanie historii dziś. Zaszłości i oczekiwania*, pod red. K. Bartkiewicza, Zielona Góra 1992, s.33-43; *Myślenie historyczne badacza i ucznia, (w:) Aktywizacja uczniów w nauczaniu historii*, Praca zbiorowa pod red. A. Zieleckiego, Rzeszów 1989, s.61-82; *O myśleniu historycznym ucznia, (w:) Kształcące funkcje historii*, pod red. T. Bugaja, M. Iwanek, E.J. Malińskiego, U. Wyderkowskiej, Jelenia Góra 1992, s. 27-34; *Elementy myślenia historycznego uczniów, „Wiadomości Historyczne"* 1989, nr4, s.329-339; *Kształtowanie spostrzeżeń i wyobrażeń uczniów na lekcjach historii w muzeum, (w:) Muzeum w nauczaniu historii*, pod red. A. Zieleckiego, Rzeszów 1989, s.65-83.
13. Patrz: *Cele bliskie i dalekie*, Warszawa 1887; T.M. Jaroszewski, *Osobowość i wspólnota*, Warszawa 1970; J. Kuczyński, *Indywidualność i ojczyzna*, Warszawa 1972; K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, Kraków 1969; *Cele i treści kształcenia historycznego*, pod red. J. Maternickiego i A. Zieleckiego, Rzeszów 1996; A. Zielecki, *Cele nauczania historii, (w:) Kształcenie nauczycieli historii a cele edukacji historycznej*, pod. red. A. Zieleckiego, Rzeszów 1997, s.80-102; tegoż, *Ocenienie postępów w uczeniu się historii, „Wiadomości Historyczne"* 1997, nr5, s.277-292.

14. Patrz: W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1987, s.72-80; H. Gallowey, *Psychologia uczenia się i nauczania*, t.1, Warszawa 1988, s.64 i n.
15. Patrz: H. Suchojad, *Taksonomia celów a nauczanie historii, „Wiadomości Historyczne"* 1986, nr5, s.435-440; M. Bondaruk, *Taksonomia celów nauczania historii i normy wymagań, (w:) Nauczanie historii w szkole średniej*. Materiały metodyczne pod red. J. Centkowskiego, Warszawa 1990, s.67-131**;** J. Maternicki, *Perspektywiczne cele kształcenia historycznego, „Wiadomości Historyczne"* 1992, nr2, s.94-102**;** tegoż, *Próba nowego spojrzenia na cele kształcenia historycznego, (w:) Cele i treści kształcenia historycznego*, pod red. J. Maternickiego i A. Zieleckiego, Rzeszów 1996, s.19-43; tegoż, *Taksonomia celów kształcenia historycznego*, (w:) J. Maternicki, C. Majorek, A. Suchoński, *Dydaktyka historii*, Warszawa 1993, s.165-169; M. Kujawska, *W sprawie·operacjonalizacji celów kształcenia historycznego*, *(w:) Cele i treści kształcenia historycznego...*, s.45-54.
16. Patrz: A. Zielecki, *Cele nauczania historii, (w:) Kształcenie nauczycieli historii...*, s.80-102; tegoż, *Ocenianie postępów...*, s.277-292 (przykłady celów operacyjnych i środków kontroli stopnia ich realizacji).
17. Patrz: *Warsztat pracy nauczyciela historii*. Praca zbiorowa pod redakcją Alojzego Zieleckiego, Rzeszów 1988, W zbiorze tym bardzo aktualne propozycje zawierają artykuły J. Rulka, *Warsztat pracy nauczyciela historii za granicą*, s.121-136; A. Stępnik, *Stan i potrzeby w zakresie rozwoju teoretycznej refleksji nad historią regionalną*, s.157-162; A. Zielecki, *Ku racjonalizacji własnego warsztatu pracy*, s.228-237.
18. W. Okoń, *U podstaw problemowego uczenia się*, Warszawa 1965; A. Bornholtzowa, J. Centkowski, *O problemowym nauczaniu historii*, Warszawa 1969; K. Żebrowska, *Kształcenie wielostronne w nauczaniu-uczeniu się historii*, Słupsk 1984; C. Majorek, *Strategie dydaktyczne w kształceniu historycznym*, (w:) J. Maternicki, C. Majorek, A. Suchoński, *Dydaktyka historii...*, s.271-305; *Proces kształcenia - podejście systemowe. Poradnik dla nauczycieli*. Z języka angielskiego przetłumaczył Mirosław S. Szymański, Warszawa 1986, s.66-105.
19. A.L. Hall-Quest, *Nauczanie pod kierunkiem w szkole średniej*, Warszawa-Lwów 1932; G.A. Yaokam, *Ulepszanie zadawania szkolnego*, Lwów-Warszawa (b.r.w.)**;** *Nauczanie pod kierunkiem. Pięć lat doświadczenia szkolnego*. Praca zbiorowa pod red. P. Ordyńskiego, Warszawa 1939; J. Mazur, *Uczeń w nowoczesnej szkole. Technika organizacji pracy*, Lwów 1934; S. Rudniański, *Zagadnienia racjonalizacji pracy umysłowej na Zachodzie i w ZSRR*, Warszawa 1936. *Pod moją redakcją jest w druku zbiór artykułów pt. „Edukacja historyczna w reformowanej szkole. Zagadnienia teoretyczne*, t.1, *Zagadnienia praktyczne, t.2, Kraków 2000"*. Akademia Pedagogiczna w Krakowie (zawiera omówienie aktywizujących metod nauczania oraz przykłady opracowywania planów realizacji ścieżek przedmiotowych w edukacji historyczno-społecznej, w tym regionalistycznej).

WIESŁAW HAP
Szkoła Podstawowa Nr 9
w Jaśle

REGIONALIZM NA LEKCJACH HISTORII.

Szeroko pojęty regionalizm, rozpatrywany może być w wielu płaszczyznach: geografii, przyrody, literatury, sztuki, muzyki, tańca, architektury i wielu innych. Bardzo istotnym jego ogniwem, jest historia.

Dyscyplina ta, jako nauka o dziejach społeczeństwa ludzkiego, państw i narodów, odgrywa bardzo ważną rolę społeczną i wychowawczą, szczególnie jeśli chodzi o wychowanie patriotyczne. Zasadniczym celem jej nauczania, jest przekazanie uczniom odpowiedniego zasobu wiedzy o procesie historycznym. Ze względu na to, że ma on charakter dynamiczny, musi być rozpatrywany w różnych aspektach historii: politycznej, społecznej, gospodarczej, kultury, etnografii, religii itd. W nauczaniu powinno się też jak najszerzej te treści wiązać.

Niesłychanie istotnym zadaniem dla nauczyciela, jest nie tylko wyposażenie uczniów w wiadomości z zakresu historii powszechnej i Polski, ale również zapoznanie ich z wiedzą o swych „korzeniach": o regionie, środowisku lokalnym, mieście, wiosce. Należy dążyć do takich sytuacji poznawczych i wychowawczych, które ukazują uczniom takie przykłady z przeszłości, które pozwolą im na jeszcze większe związanie się uczuciowe, tak z postaciami, jak i wydarzeniami z dziejów kraju i regionu. Jest to o tyle ważne, że jeśli nie rozbudzimy w młodych sercach, poczucia związku i przynależności do środowiska i własnej „Małej Ojczyzny", to w efekcie, prawdopodobnie, nie ukształtujemy w nich silnych więzi narodowych i międzyludzkich. Stąd tak istotne jest, by ucząc historii powszechnej i Polski – uczyć historii regionalnej.

Im lepiej będzie uczeń zapoznany z historią i dniem dzisiejszym swego środowiska, tym lepiej go zrozumie, poczuje się bardziej integralnie z nim związany i mu potrzebny. Celem takiej edukacji regionalnej, w procesie dydaktyczno-wychowawczym, jest ukształtowanie w uczniach szacunku, dla lokalnego dziedzictwa kulturowego i poczucia własnej tożsamości regionalnej, jako postawy zaangażowania się w funkcjonowanie swojego środowiska, ale również otwarcie się na inne społeczności i kultury oraz wykształcenie postaw, tak Polaka, jak i obywatela Europy.

Jakie mogą być formy i metody pracy, w zmierzaniu do tego celu i do wszechstronnego poznania naszego dziedzictwa? Szukając odpowiedzi na te pytania, pozwolą Państwo, że sięgnę do własnych doświadczeń, jakie zebrałem, w ciągu kilku lat

realizowania swego programu innowacyjno-autorskiego, z zakresu historii i kultury regionalnej.

W jego ramach, staram się różnymi metodami przybliżyć uczniom historię, przyrodę i geografię oraz dziedzictwo kulturowe ziemi jasielskiej. Co roku, udaje mi się zainteresować tymi zagadnieniami sporą grupę uczniów, którzy aktywnie uczestniczą w tego typu lekcjach, a właściwie w bloku interdyscyplinarnym, skupiającym w sobie kilka nauk. W ramach zajęć, dość często wyjeżdżamy w okolice, penetrujemy miasto, wyszukujemy ciekawe informacje i materiały z przeszłości i teraźniejszości Jasła i regionu, poznajemy interesujących ludzi. Dzięki tego typu działaniom, założyliśmy najpierw mały, później stale poszerzany kącik tradycji i historii regionalnej. Dziś, składa się już ze sporej liczby eksponatów i trzech działów: etnograficznego, ogólnego i militarno-historycznego.

W oparciu o eksponaty etnograficzne i naszą literaturę ludową oraz folklor, kilkakrotnie przygotowaliśmy programy o kulturze regionalnej pt. „Raz na ludowo", w którym znalazły się piosenki i poezja ludowa z naszego terenu. Młodzież, z przyjemnością ubierała się w stroje ludowe, a pieśni i przyśpiewki, niejednokrotnie później, śpiewała na wycieczkach szkolnych czy biwakach harcerskich.

W ramach różnorodnych form zajęć z historii i kultury regionalnej młodzież chętnie bierze udział w programach artystycznych o tematyce pogórzańskiej.

(fot. W. Hap)

Poprzez zbieranie z uczniami różnego rodzaju informacji, przedmiotów i materiałów, a także wypożyczanym eksponatom (m.in. od p. Alfreda Sepioła z jego prywatnej kolekcji, czy zbiorów p. Stanisława Kwilosza), zorganizowaliśmy w naszej szkole kilka wystaw,

np. „Portrety słynnych jaślan i ludzi związanych z regionem", „Region w okresie II wojny światowej", „Zburzone nienawiścią, odbudowane pracą" i inne. Po tych wystawach, powstały interesujące albumy, które będą jeszcze nieraz wykorzystywane na lekcjach i zajęciach pozalekcyjnych.

Poszerzając swą wiedzę o przeszłości ziemi jasielskiej, zebraliśmy materiały i opracowaliśmy albumy monograficzne, na temat dziejów Jasła i starych miasteczek regionu, kompletujemy zdjęcia i dane dotyczące zabytków, pomników i tablic pamięci, rozsianych po tym terenie. Włączając się do programu Jasielskiej Federacji Regionalnych Towarzystw Kultury pt. „Dziedzictwo kulturowe regionu", zgłębiamy temat twórczości ludowej, dawniej i obecnie, nawiązujemy kontakty z rzeźbiarzami i artystami ludowymi. Chcąc przybliżyć sobie swe korzenie rodzinne, uczniowie, często wespół z członkami rodziny, opracowują własne drzewa genealogiczne. Nieraz już zdarzyło mi się, że do szkoły przychodzili rodzice, którzy zwracali uwagę na sens takich działań, poprzez które i oni sami, poznali dokładniej dzieje swej familii.

Poznając obrzędy regionalne, warto przy okazji Świąt Bożego Narodzenia czy Wielkiej Nocy, zachęcić uczniów do wykonania tradycyjnych szopek, stroików, ozdób choinkowych, palm, pisanek czy kartek świątecznych.

Celem pogłębienia swej wiary i bliższego poznania obiektów sakralnych oraz historii lokalnego Kościoła, trzeba odwiedzić choć najbliższe, miejscowe sanktuaria i świątynie. Zwiedzając łemkowskie cerkwie czy żydowskie kirkuty, potrzebne też jest przyswojenie sobie wierzeń, obyczajów i kultury tych mniejszości narodowych, które jeszcze w okresie II Rzeczypospolitej, stanowiły duży procent tutejszego społeczeństwa.

Istotną formą, w prowadzeniu tego typu lekcji, jest kontakt z ludźmi związanymi z historią i kulturą naszej „Małej Ojczyzny". Spotkania z nimi, ich refleksje i wspomnienia, czasem i materialne pamiątki, wnoszą duży wkład, we wzbogacenie nielicznych jeszcze przecież opracowań, na temat regionu, o nowe materiały i źródła.

Na wspomniane spotkania, z osobami przybliżającymi nam historię własnych miejscowości, z artystami i twórcami ludowymi, wreszcie starszymi ludźmi, będącymi prawdziwą „kopalnią wiedzy" o przeszłości, którzy dzielą się z nami swymi doświadczeniami i wspomnieniami, warto zaopatrzyć się w potrzebne i pożyteczne w użyciu akcesoria. Są nimi: kartka i długopis do notowania, ołówek, kredki lub węgiel i blok rysunkowy do szkicowania, magnetofon do nagrywania rozmów oraz oryginalnych i niepowtarzalnych przyśpiewek i opowieści, aparat fotograficzny do uwieczniania ciekawych postaci, wytworów ich pracy, zabytków itp. O ile mamy możliwość i dysponujemy kamerą video, efekty tych interesujących wycieczek w teren i spotkań z ludźmi warto zapisywać, rejestrować na kasetach video.

W pracy z młodzieżą, należy zwracać uwagę na nauczenie jej korzystania z różnych środków wzbogacania swej wiedzy o regionie, tej pozapodręcznikowej i tej wyniesionej z lekcji, z kółka historycznego i regionalnego oraz z rozmów z ludźmi starszymi. Mamtuma myśli teksty źródłowe, opracowania naukowe i popularnonaukowe, czasopisma regionalne

(historyczne i kulturalno-społeczne), utwory obyczajowe i społeczne oraz pamiętniki, relacje i dokumenty. Z własnego doświadczenia stwierdzam, że młodym ludziom należy wskazywać i sugerować taką literaturę, aby jej lektura była dla nich, przy całym aspekcie dydaktycznym, przyjemnością, a nie tylko obowiązkiem.

Moim zdaniem, obok wyrobienia u uczniów umiejętności korzystania z różnorakich tekstów historycznych, ich czytania, analizowania i interpretowania, ważna jest też kwestia zachęcania ich, do własnej pracy twórczej, do własnych badań nad określonym problemem. Efektem tego, mogą być bardzo często interesujące referaty, artykuły czy notatki. Trzeba więc poświęcić nieco czasu, aby wykształcić u młodzieży, umiejętność korzystania z bibliografii, lektury, katalogu, sporządzania notatek i wypisów. W jaki sposób wykorzystywać później takie pisemne prace uczniów? W sposób wieloraki. Zaręczam, że z powodzeniem mogą one znaleźć wyraz jako wysiłek indywidualny lub zbiorowy grupy uczniów w rozmaitych albumach o tematyce regionalnej, mini-monografiach swoich miejscowości, scenariuszach i programach wycieczek, po bliższej i dalszej okolicy, apeli, akademii, wieczornic, montaży słowno-muzycznych o zabarwieniu lokalnym, na zajęciach lekcyjnych, kółka historycznego i regionalnego. Mogą także, brać udział w konkursach o tematyce regionalnej. Zapewniam, że prace takie, dają dużą satysfakcję tak samym uczniom, jak i nauczycielowi.

Kącik etnograficzny mini-muzeum w Szkole Podstawowej Nr 9 i Gimnazjum Nr 2 w Jaśle. (fot. W. Hap)

W przyswajaniu sobie historii i dziedzictwa kulturowego regionu, bardzo ważny jest bezpośredni kontakt młodych ludzi z zabytkami, jako źródłem poznania. Jeśli chodzi o historię starożytną ziem polskich, to w samych okolicach Jasła, prowadzono, bądź prowadzi się badania archeologiczne, m.in. w Trzcinicy, Ujeździe, Warzycach, Bierówce czy Załężu. Warto te miejsca odwiedzić. W muzeach regionalnych, znajduje się wiele eksponatów z tego okresu, które także należy wraz z uczniami obejrzeć.

Z kolei, mówiąc o historii wieków średnich, wskazane jest udać się do Biecza, którego zabytki i muzea są nieocenionym źródłem wiedzy o tym okresie. Czasy Rzeczypospolitej szlacheckiej, okres zaborów i obu wojen światowych na naszym terenie, możemy bliżej poznać w oparciu o zbiory muzeów w Bieczu, Jaśle, Krośnie czy Sanoku. Przy okazji, poszerzymy też w nich wiedzę o kulturze ludowej regionu. Koniecznym uzupełnieniem w tym zakresie, jest też udanie się do skansenu budownictwa ludowego w Sanoku lub Szymbarku, koło Gorlic.

Omawiając kwestię dziejów przemysłu na Podkarpaciu, koniecznym staje się zwiedzenie skansenu przemysłu naftowego w Bóbrce, „izby naftowca" w Libuszy, muzeum w Gorlicach oraz muzeum rzemiosła w Krośnie.

Wspomniane nauczanie w terenie oraz lekcje muzealne, są tą formą zajęć regionalistycznych, które młodzież szczególnie sobie ceni i chętnie w nich uczestniczy.

Przy poruszaniu tematyki czasów wojny i okupacji, trudno wyobrazić sobie, by nie poznać przynajmniej kilkunastu Miejsc Pamięci Narodowej, jak choćby cmentarzy na terenie Jasła i okolic: żydowskiego w Jaśle, w lesie warzyckim, w Hałbowie, Dobrucowej, celi jasielskiego gestapo w „Bursie", oraz zapoznać się z tablicami, pomnikami i obeliskami rozsianymi na tej ziemi, a upamiętniającymi walkę i męczeństwo jej córek i synów.

Podczas takich lekcji historii w terenie, poza przybliżeniem sobie tragicznych dziejów z okresu ostatniej wojny, uczniowie chętnie sami uczestniczą w porządkowaniu i sprzątaniu cmentarzy i miejsc pamięci. Wielokrotnie, podczas prac na cmentarzach z obu wojen światowych, czy to prowadzonych przez moich harcerzy czy uczniów, słyszałem od nich, że jest to ich bardzo skromna forma hołdu dla tych, którzy oddali swe życie, by oni dziś mogli spokojnie uczyć się, bawić i cieszyć z życia, wolności i pokoju. Lekcjom takim, towarzyszy zawsze specyficzna, niepowtarzalna atmosfera zadumy i refleksji. Szczególnie wielkim przeżyciem dla uczniów, podczas licznych zajęć, jakie prowadzę z młodzieżą, są te, które mają miejsce wewnątrz cel gestapowskiej jasielskiej „Bursy".

Wiele ciekawych tematów, związanych z historią, możemy też realizować przy okazji różnych wycieczek, rajdów, biwaków czy wędrówek. Przemierzając nieraz piechotą z plecakiem lub na wycieczce rowerowej, z grupą młodych ludzi, tereny Pogórza Jasielskiego czy Beskidu Niskiego, zauważajmy przykłady budownictwa (chaty, kościółki, cerkwie, krzyże, kapliczki przydrożne, cmentarze), obrzędy, zwyczaje i gwarę ich mieszkańców.

Przybliżając sobie poprzez te wszystkie formy działań, ślady i pamiątki przeszłości, opatrując to odpowiednimi informacjami, które wychodzą i od nauczyciela i od uczniów, możemy mieć dużą satysfakcję, że cel nauczania i wychowania „regionalnego" zostanie

osiągnięty. Da to także, pozytywny efekt, w licznych konkursach i turniejach wiedzy, nie tylko o historii regionu, czego sam ze swymi uczniami wielokrotnie z radością doświadczyłem.

A ponadto, poza aspektem dydaktycznym, polegającym na przybliżeniu młodzieży wiedzy z zakresu edukacji regionalnej (odpowiedniej na jej możliwości percepcyjne), zrealizujemy bardzo ważny i często wspominany przez mnie wcześniej, aspekt wychowawczy, budzenia szacunku do swego dziedzictwa kulturowego oraz pobudzimy aktywność dzieci i młodzieży, do pracy na rzecz jego ochrony i kreacji. Z pewnością uda nam się także, w dużym stopniu, wzmocnić związki emocjonalne młodego pokolenia, ze swoim środowiskiem lokalnym.

Wymienione elementy, pozwolą później wychować patriotycznie i obywatelsko oraz lepiej przygotować uczniów, do dalszej nauki, do życia, a także do tworzenia wspólnoty dla przyszłości, poprzez skuteczne poszukiwania własnej tożsamości, nie tylko kulturowej i historycznej, na tym niewielkim, pięknym skrawku polskiej ziemi...

PIOTR DZIEDZIC
Szkoła Podstawowa
w Kunowej

REGIONALIZM W NAUCZANIU WIEDZY O SPOŁECZEŃSTWIE.

W potocznym znaczeniu, regionalizm, kojarzy nam się najczęściej z historią, tradycją, kulturą. Znacznie rzadziej, ze środowiskiem naturalnym. Zupełnie jednak marginalnie, łączony jest ze środowiskiem społecznym. A przecież środowisko społeczne, to nasze tu i nasze teraz. Regionalizm, który dotyka nas bezpośrednio, to nasza codzienność, w ściśle określonych warunkach, na ściśle określonym obszarze.

Nauczyciel, uczący takiego przedmiotu, jak wiedza o społeczeństwie, ma tutaj bardzo szerokie pole do działania. WOS, jak wiadomo, jest przedmiotem interdyscyplinarnym, zawierającym elementy socjologii, politologii, prawa, czy ekonomii. Realizując program, możemy całymi garściami czerpać przykłady, z najbliższego otoczenia. I wcale nie znaczy to, że zamykamy się we własnym zaścianku, czy ograniczamy horyzonty myślowe i poznawcze uczniów. Przeciwnie. Realizując, na przykład, temat dotyczący roli jednostki w społeczeństwie, uczeń znacznie łatwiej przyswoi sobie przekazywane mu treści, na przykładzie własnej roli w rodzinie, klasie, czy szkole, niż na przykładzie tzw. procesów dziejowych w skali globalnej. Dla ucznia, jest to bliższe, bardziej zrozumiałe i bardziej oczywiste. Jednocześnie podkreślamy podmiotowość ucznia. To ON, uczeń, przestaje być kimś anonimowym, a staje się przykładem jednostki społecznej, omawianej na lekcji. Często się o tym zapomina, a jest to przecież bardzo ważny element procesu dydaktycznego.

Omawiając tematykę związaną z samorządnością, możemy na lekcję zaprosić miejscowego radnego, sołtysa, wójta, czy członka komisji wyborczej. Taka – przepraszam za określenie – „żywa pomoc dydaktyczna" – w osobie zaproszonego gościa, nie tylko urozmaici omawianą tematykę, ale przybliży uczniom samą istotę samorządności lokalnej, będącą często dla młodzieży w wieku 14-15 lat, czystą abstrakcją.

Bardzo ciekawą formą zajęć, jest obecność na tzw. otwartych sesjach rady gminy, miasta, czy powiatu. Uczniowie, mają wówczas możność bezpośrednio zapoznać się z najistotniejszymi problemami społeczności lokalnej.

Realizując tematykę, związaną z ochroną porządku publicznego, możemy na lekcję zaprosić funkcjonariusza policji. Opowie on uczniom, nie tylko o pracy organów ścigania, ale da przykłady działalności policji w najbliższym środowisku. Uczniowie zadając pytania, mają okazję dowiedzieć się o występujących zagrożeniach, oraz o sposobach zminimalizowania lub uniknięcia tych zagrożeń.

A jak doskonale wiemy, w obecnych czasach, jest to problem bardzo istotny, o ile nie najistotniejszy. Wszak wszystkim nam leży głęboko na sercu, aby nasz region był nie tylko ciekawy i piękny, ale i bezpieczny.

Burzliwy rozwój gospodarki rynkowej i zmieniające się rodzaje i formy własności, nakładają na nauczycieli wiedzy o społeczeństwie nowe zadania.

Powstające i upadające zakłady pracy, działalność gospodarcza, wszechobecna, często natrętna reklama, a więc zjawiska dotykające nas wszystkich, dają możliwość tłumaczenia uczniom praw rządzących ekonomią. Jednakże wyjazd do zakładu zmieniającego profil produkcji, by uratować się przed upadłością, da uczniom znacznie większe korzyści poznawcze, niż najlepsze nawet i najbardziej obrazowe tłumaczenie praw rynku przez nauczyciela. Przykładów takich można by podawać więcej. Oczywiście, niema każdej lekcji, możemy wykorzystywać elementy regionalizmu.

Mamy jednak inne, nowe, bardzo ciekawe i jeszcze mało wykorzystane zjawisko, które możemy coraz częściej eksponować w naszej pracy dydaktycznej. Jest nim euroregion. Tak się szczęśliwie składa, że teren, na którym zamieszkujemy, wchodzi w skład Euroregionu Karpaty Wschodnie.

Tereny przygraniczne dwu, lub więcej państw, połączone wspólną ideą szeroko pojętej współpracy, dają możliwość innego spojrzenia na regionalistykę. Zjednoczona Europa ojczyzn nie tylko narodowych. Omawianie działalności euroregionu, pozwala wykształcić u uczniów, nowe spojrzenie nie tylko na Europę, ale też na swoją małą ojczyznę.

Dlatego też, przygotowując uczniów do życia i właściwego funkcjonowania w społeczeństwie samorządowym i zjednoczonej Europie, nie możemy zapominać, że nasz mały region, jest integralną częścią ogólnoeuropejskiej cywilizacji.

LIDIA WITKOWSKA
Szkoła Podstawowa
w Warzycach

O MOICH DOŚWIADCZENIACH NA LEKCJACH Z REGIONALIZMU...

„Warzyce"
Warzyce to bardzo fajna wioska
wie o tym cała Polska,
że w herbie warzyckim cebula stoi
i to dlatego kochani moi
Cebulogrodem z dawna nazywana
była przez ludzi ta wioska kochana.
Jest tu boisko obok którego
jest cmentarz ofiar terroru hitlerowskiego,
jest zespół sportowy i dom ludowy
i kościół stary do przebudowy.
Szkoły publicznej budynek nowy
budują goście z „Naftobudowy",
również tej firmy pracownicy
robią kanalizację w tej okolicy.
Kochani koledzy, jeśli mnie słuchacie
przyjeżdżajcie szybko na to Podkarpacie.
Skierujcie swe kroki w Jasła okolice
jeśli chcecie poznać cebuli stolicę.
Marcin Wietecha

Obok faktów historycznie udokumentowanych, żyje w miejscowości „niepisana" historia, przekazywana z pokolenia na pokolenie, zaskakująca, czasami kontrowersyjna. Są to legendy i ballada związane z wioską, które tworzą tradycję ludową tego terenu. Bazując na tym materiale i nie tylko, przeprowadziłam kilka lekcji z regionalizmu w różnych klasach. Ogólnie rzecz ujmując, zostały one chętnie przyjęte przez uczniów, ponieważ wniosły pewne novum do dotychczasowej .rzeczywistości szkolnej, urozmaiciły lekcje z literatury, pozwoliły zapoznać młodzież z tym, co dla nich najbliższe a czasami mało, lub wcale nie znane.

W klasie 4, przy omawianiu symboli narodowych, zaproponowałam uczniom na jednej z lekcji zabawę w projektantów. Owocem tej pracy, miał być herb Warzyc. Uczniowie z ochotą zabrali się do rzekomej zabawy, a przy końcu lekcji można było wykonać piękną wystawę prac, składającą się z najciekawszych pomysłów. Na wzór warszawskiej syrenki, znajdującej się w herbie stolicy, w zaproponowanym przez uczniów herbie Warzyc, „królowała" cebula. Uzasadnieniem tego jest fakt, że mieszkańców tej wioski nazywa się potocznie „Cebulorze", a o Warzycach mówi się jako o „Cebulowie". (Przezwisko wzięło się stąd, że w Warzycach zawsze wybitnie rodziła się cebula).

Inną propozycją dla klasy 4, był cykl lekcji poświęcony zapoznaniu uczniów z historią Warzyc. Studiowaliśmy dokładnie i powoli „Opis powiatu jasielskiego" księdza Sarny i zawarte w tej książce-kronice fakty o naszej miejscowości. Mali badacze, poznali wiele ciekawych historii o przeszłości Warzyc, o nazwach pól, rodowych nazwiskach, itd.

W klasie 5, zapoznając uczniów z legendą jako gatunkiem literackim, omówiłam na kilku jednostkach lekcyjnych, legendy związane z Warzycami. Historia czarodziejskiej księgi, z której wywoływano diabły, leniwego plebana, który korzystał z szatańskich posług, stała się ciekawym materiałem do pracy. Uczniowie w trakcie tych lekcji, wcielili się jednocześnie w osobę drukarza, ilustratora i introligatora. Zapisywali opowiadane na lekcjach legendy, wykonywali do nich ilustracje, po czym składali całość w książeczkę, której nadano tytuł „Legendy warzyckie". (Na wzór „Legend warszawskich" Artura Oppmana).

„Ballada o diabelskiej księdze"

Dawno, dawno temu w warzyckiej parafii,
Żył ksiądz Walentynowicz co wszystko potrafił
Swą mądrość czerpał z księgi czarodziejskiej,
Którą władały moce diabelskie
Żaden parafian nie znał księgi treści
Domyślał się tylko co się w niej mieści
Lecz na plebani kucharkę ciekawość zjadała
A gdy ksiądz wyjechał do księgi zajrzała
Za otwarcie księgi kobietę kara spotkała
Zjawiły się diabły, a ona zemdlała
Czarty zrobiły bałagan duży
Na szczęście ksiądz Maciej powrócił z podróży
Wymyślił dla nich trzy trudne zadania
Dla ziemskiego człeka nie do wykonania
Przez trzy długie noce czarty trzy doły kopały
I później do nich wodę przetakiem nalały
Drugą rzeczą było piękną karczmę postawić
Aby przed zachodem słońca lud mógł się w niej bawić
Lecz ksiądz Walentynowicz miał całkiem inne plany

Chciał kościół zbudować, a zmylić szatany
Gdy diabły księdza zamiarów się domyśliły
Niesione kamienie na polach porzuciły
Pospieszyły do księgi, aby się w niej schować
A ksiądz kazał w ścianie kościoła zamurować
Na dowód tego pamiętnego zdarzenia
Szukajcie ludzie na Foluszu kamienia
Na którym diabelskie plecy odbite
Są jak karty historii ukryte
A trzy stawy, które za plebanią były
Swym pochodzeniem parafian straszyły
Więc je co prędzej ludzie zakopali
I złych się mocy już więcej nie bali.

Justyna Hołosyniuk
Dorota Hendzel

Chętni uczniowie klasy 5, podjęli się również zadania, zgromadzenia informacji na temat dworu w Warzycach. Przeprowadzili wywiad z jego obecną współwłaścicielką, sfotografowali obiekt i znajdujące się w nim zabytkowe przedmioty, otrzymali do kącika staroci wiele cennych dokumentów. Zebrane dane opracowaliśmy w formie książeczki oraz gazetki ściennej.

Program nauczania j. polskiego w klasie 6, zaleca zapoznanie uczniów z balladą jako gatunkiem literackim. Mickiewiczowskie utwory, zamieszczone w podręczniku, nie są najłatwiejszym materiałem do tego typu działań dydaktycznych. Z doświadczenia mojego wynikało, że uczniowie nie najlepiej rozumieją na ich podstawie, istotę gatunkową ballady.

Dlatego też, opowiedziałam im miejscową balladę o Wawrzyńcu Bachmanie, który uwiódł piękną ale ubogą Zosię, a potem ją zostawił i poślubił bogatą. Za swój niecny postępek został srodze ukarany, gdyż w dzień ślubu, wracając do dworu w Warzycach, w pobliskim lesie, zapadł się pod ziemię razem z wszystkimi weselnikami. Pozostał potym rzekomym wydarzeniu potężny dół. Uczniowie dzięki tej wiejskiej historyjce, doskonale pojęli zasady budowy ballady, wykonali do niej ilustracje. Co zdolniejsi i ambitniejsi, podjęli się nawet zadania napisania ballady o Warzycach, na wzór utworów Mickiewicza.

Ballada o Wawrzyńcu Bachmanie
Wawrzyniec Bachman - pan wsi Warzyce
Zakochał się w chłopce, co miała piękne lice.
Długo ją uwodził, rozkochiwał w sobie,
Aż się zakochała w Wawrzyńca osobie,
Zosia skosztowawszy życia pańskiego
Szybko zapomniała życia wiejskiego.

Rodzeństwo dziewczyny zostało we wsi same
Gdyż Bóg wziął wcześniej z padołu ziemskiego ich mamę.
Zosia jak pani zamieszkała w dworze,
Ale wyjść za mąż za Bachmana nie może.
Rodzice Wawrzyńca bawiąc za granicą
Nie zgodzili się na związek z chłopską pięknolicą.
Gdy państwo Bachmanowie do domu wrócili
Biedną Zosieńkę z dworu wyrzucili.
Wawrzyniec obiecał prosić rodzicielstwo,
By się jednak zgodzili na z Zosią małżeństwo.
Lecz były to tylko puste obietnice,
Gdyż rodzice znaleźli inną krasawicę,
Z którą to synowi żenić się kazali
I żadnych sprzeciwów nie przyjmowali.
Słysząc o pięknie swej nowej wybranki
Zapomniał Wawrzyniec o przymiotach swej wiejskiej kochanki.
W dzień ślubu młodzieńca Zosia zrozpaczona
Zakończyła swój żywot przez wodę pochłoniona.
Czuła się bowiem strasznie oszukana
A przez ludzi ze wsi stale wyśmiewana.
Tymczasem w dworze Bachmanowej żony
Tańczył do wieczora tłum gości zadowolony.
Gdy goście weselni do domu wracali
Idąc przez las warzycki okropnie się bali.
Nagle na kształt paszczy, rozstąpiła się ziemia
I wszystkich weselników w otchłań pochłonęła.
Pozostały do dziś dół straszny, co się zowie
Wszystkim ludziom przypomina o sobie.
Miejsce to omijane, strasznie zapuszczone
Wspomina obietnice nigdy nie spełnione.
I przestrzega każdego winnego człowieka
Że za grzechy i złe czyny kara go czeka!

Justyna Hołosyniuk
Dorota Hendzel

W klasie 7, przy omawianiu fragmentów utworu W. St. Reymonta „Wesele Boryny", postanowiłam dokonać porównania obrzędowości towarzyszącej uroczystościom w Lipcach z tym, co obecne jest na weselu w Warzycach. Uczniowie doskonale orientowali się w zwyczajach, związanych z weselem, potrafili określić, jakie znaczenie mają poszczególne etapy przygotowań do tych uroczystości i te, występujące w trakcie ich trwania.

Uzdolnieni plastycznie uczniowie, postawili sobie zadanie - wykonanie projektu stroju ludowego dla naszej wioski. Efekty pracy były zaskakujące.

Po weselu, przyszedł czas na inne obrzędy, które we współczesnej rzeczywistości tracą swój urok. Zebraliśmy wspólnym wysiłkiem wiele informacji o Zaduszkach i Sobótce. Lekcje prowadzone na cmentarzu przed Zaduszkami, czy na łące, wśród kwiatów, przed Sobótką, miały dla uczniów ogromny wydźwięk emocjonalny.

Program klasy 8, zawiera sporo materiału, odwołującego się do problematyki wojny i okupacji. Dlatego też postanowiłam zabrać uczniów na „lekcję patriotyzmu", na pobliski cmentarz ofiar II wojny światowej, znajdujący się w warzyckim lesie.

Widok ogólny cmentarza ofiar II wojny światowej w lesie warzyckim.
(fot. L. Witkowska)

Czytaliśmy poezję T. Gajcego, K.K. Baczyńskiego, T. Różewicza, spacerując alejkami, wśród grobów ofiar terroru hitlerowskiego. Zrobiło to na uczniach niesamowite wrażenie. Swoje przeżycia, odczucia i wnioski ujęli w formie sprawozdania z wycieczki.

Leśna mogiła

Ku zachodowi słońce się chyli,
Nad warzyckim lasem zapada zmierzch,
A pod wzgórzem Pogorzały
Wiatr historię dzieci opowiada.

Biała brzoza chyli swe gałęzie,
Delikatnie mech mogiły głaszcze,
Cichuteńko śpiewa kołysankę
Dzieciom, których nikt nie utuli.

Warstwa liści pokrywa mogiłę,
Drzewa szumią nad nią smutno,
Jednym ruchem ręki, jednym ciosem
Odebrano im wszystkie marzenia.
Każde drzewo ten dzień pamięta.
Ile główek dziecięcych uderzyło w pień
Tego świerka?
Dziesięć? Dwadzieścia?
Było ich przecież ponad pięćdziesiąt.
Rzucane w zimną ziemię, kwilące.
Z otwartych ust unosił się krzyk.
Rozpacz kalekich dzieci
Nie wzruszyła gestapowskich serc.
Płacze cicho, cichuteńko żółty listek
Kroplą deszczu: rosy łzę uroni.
Śpij chłopczyku, śpij mała dziewczynko.
Matka ziemia do snu Cię utuli.

Marcin Niemiec

Wspólnie z klasą 8, podjęliśmy się zadania zgromadzenia informacji na temat kapliczek rozsianych po Warzycach.

Kapliczka Rodziny Sanokowskich. (fot. L. Witkowska)

Uczniowie przeprowadzili wywiady, z najstarszymi mieszkańcami wioski, sfotografowali obiekty, opracowali zgromadzony w ten sposób materiał i po pewnym czasie owoce naszej pracy, można było oglądać w formie pięknej gazetki ściennej i wydawanej w odcinkach gazetki szkolnej.

To tylko niektóre propozycje, możliwe do wykorzystania na lekcjach j. polskiego w mojej wiosce. We współczesnej rzeczywistości, pojawiają się głosy wprost żądające wiązania nauki z życiem, w oparciu o najbliższe środowisko. I słusznie.

Zadaniem dzisiejszej szkoły jest rozbudzenie wewnętrznej żywotności, intelektualnych zainteresowań, śmiałego zaciekawienia światem i życiem młodych wychowanków. Dlatego słuszne są słowa znanego pedagoga B. Suchodolskiego: „Jeśli mamy wyrabiać w jednostkach postawę myślącą, to musimy to zrobić przede wszystkim w odniesieniu do tego, co stanowi codzienne środowisko życia".

LUCYNA I LECH POLAK
Szkoła Podstawowa Nr 4
w Jaśle

„NASZ REGION" W NAUCZANIU GEOGRAFII.

Program „Nasz Region", realizowany jest przez nas od 3 lat, w Szkole Podstawowej Nr 4 w Jaśle, w klasach czwartych i ósmych. Program został tak skonstruowany, aby wprowadzenie treści regionalnych, utrwalało jednocześnie umiejętności geograficzne, zdobyte na lekcjach kursu ogólnego geografii Polski i świata.

Program składa się z dwóch części:

a) część pierwsza - dotyczy naszego województwa (dawniej krośnieńskiego a obecnie podkarpackiego),
b) część druga – poświęcona jest Jasłu i najbliższej okolicy.

Realizując program „Nasz Region", nauczyciel w ramach obu części, zapoznaje uczniów z wybranymi cechami środowiska geograficznego (np. położenie, przeszłość geologiczna, wody powierzchniowe i podziemne, zagadnienia klimatyczne, szata roślinna, zwierzęta, gleby) oraz niektórymi elementami społeczno-ekonomicznymi regionu (np. surowce mineralne, zakłady przemysłowe, rolnictwo, ludność, miasta i wsie). Wychodząc naprzeciw zmianom administracyjnym, dużo miejsca poświęcamy poznaniu nowej mapy powiatu i województwa.

Zgodnie z nakreślonym planem, staramy się eksponować treści wyróżniające nasz region i nasze miasto w skali całego kraju, podkreślamy ważność elementów geograficznych i gospodarczych naszego regionu dla Polski. Kształtujemy w uczniach poczucie dumy z dokonań przeszłych i obecnych pokoleń jaślan.

Opowiadając o położeniu naszego regionu, zwracamy uwagę na jego unikalność, wynikającą z położenia na styku 3 państw, a więc różnych kultur; uczymy dostrzegać korzyści z takiej lokalizacji i nawiązywania współpracy w ramach Euroregionu Karpaty,

- analizując odrębność klimatyczną, poznajemy wiatry zboczowe, dolinne w rejonie Folusza i Krempnej, wiatry dukielskie,
- sięgając do przeszłości geologicznej, zbieramy ślady dewońskich ryb, których wspaniałe okazy znajdują się w miejscowym kamieniołomie, poszukujemy odpowiedzi, kto stworzył „Diabelski Kamień" a kto „Prządki", czym jest wreszcie „flisz karpacki",
- lekcja regionalizmu, umożliwia zapoznanie się z bieszczadzkimi i beskidzkimi legendami, poznanie 1000-letniego dębu „Poganin" w Węglówce, zaplanowanie wycieczki do muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu, odwiedzenie Skansenu

Przemysłu Naftowego w Bóbrce, poznanie „dzikich" wód mineralnych na stokach Liwocza, rzek i zbiorników wodnych w najbliższej okolicy,

- posługując się ankietami, wywiadami, rozmowami z rodzicami, opisujemy miejscowe zakłady pracy, a zbierając i przeliczając dane, tworzymy modelowe gospodarstworolne,
- poznając Jasło zastanawiamy się, co warto zobaczyć, gdzie spędzić wolny czas, jakie zmiany zachodzą w naszym mieście.

W czasie realizacji materiału, uczniowie zapoznają się z miejscowymi wydawnictwami i literaturą, jednocześnie sami są twórcami nowych opracowań, służących innym uczniom i wzbogacających pracownię geograficzną.

Wiadomości uzyskane w ramach programu autorskiego, poważnie przyczyniają sięd o sukcesów olimpijskich naszych uczniów (w sześciu ostatnich startach 56 laureatów), uatrakcyjniają lekcje geografii i bardziej angażują uczniów, gdyż omawiany materiał jest im bliski i łatwiej przyswajalny.

Widok na Mareszkę od strony Wołowca. (fot. J. Pawluś)

EWA PIETRASZEK
Szkoła Podstawowa Nr 4
w Jaśle

Z DOŚWIADCZEŃ NAUCZYCIELA REGIONALISTY.

Nie tylko na lekcjach geografii uczniowie jasielskiej „czwórki", pogłębiają swoją wiedzę o naszym regionie. Już od siedmiu lat, organizuję szkolne konkursy wiedzy o Jaśle. Najlepsi znawcy przeszłości naszego miasta, z powodzeniem uczestniczą w Turniejach Wiedzy o Jaśle i Regionie, organizowanych przez Stowarzyszenie Miłośników Jasła i Regionu Jasielskiego. Byliśmy jednymi z pierwszych, którzy odpowiedzieli na apel Stowarzyszenia o nawiązanie współpracy. W roku szkolnym 1995/96, powstało Szkolne Koło Miłośników Jasła i Regionu.

Nasi uczniowie, aktywnie uczestniczą w licznych konkursach literackich i plastycznych, poświęconych naszemu regionowi. Należy podkreślić, że jest to możliwe dzięki bogatemu księgozbiorowi szkolnej biblioteki. Od wielu już lat, gromadzimy wydawnictwa regionalne, zbieramy wycinki prasowe, zdjęcia, prenumerujemy prasę lokalną. Wiedza o regionie jest propagowana nie tylko na lekcjach historii i geografii, ale również na języku polskim, biologii, wiedzy, plastyce. Nasi uczniowie, są częstymi gośćmi w jasielskim muzeum, na licznych wystawach, sesjach, imprezach kulturalnych.

Podsumowaniem mojej wieloletniej pracy, na stanowisku nauczyciela historii i bibliotekarza, jest opracowanie programu autorskiego „Region jasielski - nasza mała ojczyzna", wraz z panią Danutą Pociask, nauczycielką ze Szkoły Podstawowej Nr 11 w Jaśle. Zakłada on, poznawanie historii regionalnej przez uczniów klas czwartych, piątych i szóstych. O losach programu zadecyduje Urząd Miasta; mamy nadzieję, że uczniowie „czwórki" w przyszłym roku szkolnym, będą mogli systematycznie poznawać i pogłębiać wiedzę o swoich stronach ojczystych, wszak: „Takie będą losy Rzeczypospolitej, jakie jej młodzieży chowanie".

HENRYK KOERNER
Szkoła Podstawowa
w Tarnowcu

BIOLOGIA I EKOLOGIA A REGIONALIZM.

Nie można pokochać kogoś lub czegoś, jeżeli się go nie zna. Aby więc człowiek mógł „zakochać się" w środowisku, w którym żyje, musi je dobrze poznać. My, nauczyciele, jesteśmy po to, aby ułatwić młodym ludziom „odkrycie" i poznanie wszystkiego, z czego możemy być dumni. Musimy wykorzystać fakt, że ludzi młodych cechuje większa wrażliwość niż dorosłych i praca z nimi, może przynieść wspaniałe efekty.

Jako nauczyciel biologii, często cytuję swoim uczniom kilka zdań, które mocno utkwiły mi w pamięci. Zdań, które uświadamiają nam, co to znaczy znać i kochać swoją ziemię.

Pozwolę je sobie przytoczyć:

(...) Wszystkie rzeczy są wzajemnie połączone. Co spotyka Ziemię, spotyka także synów tej ziemi. Musicie uczyć swoje dzieci, że Ziemia pod waszymi stopami jest prochem naszych praojców. Uczcie wasze dzieci tego, czego my uczymy nasze: Ziemia jest naszą Matką. Los Ziemi jest także losem jej synów. Jeżeli ludzie plują na Ziemię, opluwają samych siebie. Wiemy bowiem: Ziemia nie jest własnością człowieka, to człowiek należy do Ziemi. Wszystko jest ze sobą złączone jak krew, co wiąże jedną rodzinę. Co się przydarzy Ziemi, przydarzy się także synom tej Ziemi. To nie człowiek stworzył tkaninę życia, jest w niej tylko małą nitką. Co uczynicie tkaninie, uczynicie sobie samym. (...)

Jest to niewielki fragment, wyjęty z mowy Wodza Indian, z plemienia Dawamish. Wygłosił ją w 1855 r., do Prezydenta USA Franklina Pirce. Wypowiedziane przed prawie 150 laty słowa wielkiego wodza, mają mądrość, argumentację i dalekowzroczność, z jaką patrzył na człowieka i jego miejsce na Ziemi. Dzisiaj, odeszliśmy bardzo daleko od takiego spojrzenia na Ziemię, ale możemy zrobić wiele, aby i dla nas, była ona jak kochana i kochająca matka.

Trudno jest realizować problematykę regionalną w dzisiejszej szkole. Ograniczanie godzin lekcyjnych, przeładowane programy, nie sprzyjają tym działaniom. Musimy jednak szukać takich rozwiązań, które pozwolą na uczenie tych treści.

Większość tych zadań wykonać trzeba w czasie zajęć pozalekcyjnych, tzn. zajęć terenowych i wycieczek.

Piękno Ziemi Tarnowieckiej. (fot. D. Tęcza)

Pewne tematy zrealizować mogą sami uczniowie, wykorzystując instrukcje przygotowane przez nauczyciela.

Do ciekawych i przynoszących duże korzyści zadań, z punktu widzenia biologicznego, zaliczyłbym:

1. Opracowanie przyrodniczych ścieżek dydaktycznych. Dobre opracowanie kilku krótszych i dłuższych ścieżek, pozwala wspaniale poznać florę, faunę, ukształtowanie terenu, budowę geologiczną, a również ludzi zamieszkujących w pobliżu.
2. Zaprowadzenie rejestru pomników przyrody i rejestru obiektów, które mogą w najbliższym czasie zostać pomnikami.
3. Utworzenie map, na których będą zaznaczone stanowiska roślin chronionych.
4. Opracowanie dokładnych opisów rezerwatów przyrody.
5. Zapoznanie się z losami stawów i parków podworskich.
6. Rozpoznanie źródeł zagrożeń ekologicznych.
7. Zaprowadzenie rejestrów stanowisk zwierząt chronionych i objęcie opieką ich miejsc lęgowych (np. bocian biały).

Zadań, które możemy wykonać, jest o wiele więcej. Każdy z nas wybiera takie, które może realizować na swoim terenie. Zróbmy wszystko, aby pokazać innym, że w naszym regionie jest wiele pięknych i wartych zobaczenia miejsc. Aby nie dochodziło do sytuacji, żew czasie odwiedzin znajomych czy rodziny, z innych części Polski, na ich pytanie, o ciekawemiejsca w naszym rejonie, odpowiadamy – „u nas właściwie, to nie ma nic ciekawego". To nieprawda. Jest wiele, może nawet bardzo dużo, ale większość mieszkańców o tym niewie. Miejmy nadzieję, że ta młodzież, która jest na tej sali, będzie wiedzieć i potrafi kochać Ziemię, na której się urodziła i zaszczepi tę miłość następnym pokoleniom.

BOŻENA JURKOWSKA
Szkoła Podstawowa
w Dobryni

PLASTYKA W PROGRAMIE NAUCZANIA REGIONALNEGO.

Plastyka, jako przedmiot nauczania w szkole, przygotowuje ucznia do aktywnego uczestnictwa w życiu kulturalnym, poprzez rozwijanie różnych dyspozycji psychicznych, kształtuje postawy i cechy osobowości. Jednym słowem, ma więc przygotować do pełnego uczestnictwa w kulturze. Realizacja określonych celów, musi zawierać treści związane z poznawaniem najważniejszych zjawisk sztuki dawnej i współczesnej, a także uświadomienie roli sztuk plastycznych, w życiu jednostki i społeczeństwa, budzenie szacunku i miłości dla dorobku kulturalnego własnego narodu. W planowaniu pracy, nauczyciel powinien, w jak najszerszym zakresie, wykorzystać najbliższe mu środowisko, a więc: krajobraz, pomniki przyrody, zjawiska fizyczne i biologiczne, zabytki architektury, rzeźby, malarstwo, a także kulturę regionu i związaną z nim obyczajowość.

Każde środowisko wytwarza różne zwyczaje. Wiele z nich wiąże się z kalendarzowymi świętami, rodzinnymi uroczystościami czy regionalnymi obrzędami, które często sięgają początków naszej kultury i łączą w sobie tradycje chrześcijańskie z pogańskimi. Zadaniem nauczyciela, wychowawcy, a także rodziców, jest podtrzymywanie ich i kontynuowanie, mając na względzie ich piękno i specyficzny klimat, związany z kulturą polskiego narodu. Niestety, coraz częściej zdarza się, że polskie zwyczaje przegrywają z nowymi, zagranicznymi modami, a rozmowa o własnych „korzeniach", bywa zbyt często nawet wstydliwa. Regionalizm w procesie nauczania, to zagadnienie wyjątkowo złożone. To nie tylko zaznajomienie uczniów z dziejami regionu, swoistym folklorem, ale przede wszystkim zapoznanie z różnorodnymi osiągnięciami dnia dzisiejszego. Nam, nauczycielom, powinno zależeć na uświadomieniu uczniom pojęcia wspólnoty regionalnej, związków z tą „mniejszą ojczyzną". Nauka o regionie, nie stanowi oddzielnego działu programowego, należy więc wplatać te treści na zajęciach w tych przypadkach, kiedy jest to możliwe i ma sens, tzn. włączać w zasadniczy materiał nauczania elementy dziejów i kultury własnego regionu. Zabiegi te, mają polegać na podejmowaniu zagadnień folkloru, życia kulturalnego, sztuki, zabytków i wiedzy o udziale własnej miejscowości w dorobku kultury ogólnopolskiej.

Plastyka daje wiele możliwości aktywnej i twórczej pracy z uczniem nie tylko zdolnym, co przede wszystkim chętnym. Już od pierwszych klas szkoły podstawowej, jest to przedmiot powszechnie lubiany, ponieważ daje okazję do wyrażania spontanicznych

i naturalnych uczuć. Zachęcanie do poszukiwań, wspólne zwiedzanie i organizowanie ciekawych spotkań, nie zniechęci, a wręcz przeciwnie, da w przyszłości wspaniałe efekty. Niestety, w wielu naszych szkołach, przedmiot ten traktowany jest jak przysłowiowy „michałek", a jest to przekonanie niesłuszne, gdyż za pomocą działań plastycznych, można doskonale realizować zagadnienia związane z tematem kultury regionalnej. Aktualnie realizowany program nowej reformy szkolnictwa, daje wiele możliwości uwzględnienia zagadnień kultury regionalnej, przede wszystkim zaś folkloru i szeroko pojętej sztuki ludowej. Właściwie rozumiany i realizowany regionalizm, w pracy dydaktyczno-wychowawczej, powinien przyczynić się do rozumienia, interpretacji i wartościowania zjawisk kulturalnych i społecznych naszych uczniów. Kultura ludowa istnieje zawsze jako kultura regionalna, dlatego też w swej pracy często i chętnie sięgam do folkloru. Okazję do tego dają mi klasowe wycieczki w bliskie, a często wręcz nieznane okolice, spotkania z interesującymi ludźmi. Źródłami dostarczającymi materiału nauczania, są więc dzieła sztuki: architektura, malarstwo, rzeźba oraz wytwory sztuki rękodzielniczej. Właściwa realizacja programu nauczania plastyki i odpowiednio dobrane problemy oraz zagadnienia plastyczne, łączone z ciekawymi tematami, pozwolą kultywować tradycje ludowe w każdej klasie. Chętnie wykorzystuję tematykę świąt, ponieważ tematy te sprawiają uczniom wiele radości. Sięgając do motywów ludowych, wykonują wszelkie ozdoby choinkowe, wycinanki, szopki, stroiki, palmy czy kartki świąteczne.

Wychodząc naprzeciw zagadnieniom związanym z pojęciem „małej ojczyzny", wspólnie z panią historyk, założyłyśmy w naszej szkole Koło Miłośników Regionu. Zachęcamy i przygotowujemy uczniów do udziału w konkursach wiedzy o regionie, organizujemy wycieczki, połączone z plenerami plastycznymi, zachęcamy do zbierania wszelkich materiałów mówiących o regionie, dokumentów, ilustracji... Wszystkie zdobyte wiadomości, wykorzystujemy w redagowaniu kroniki naszego koła. W ubiegłym roku ogłosiliśmy akcję, mającą na celu zbieranie pamiątek i śladów dawnej przeszłości. Dzięki temu zgromadziliśmy wiadomości na temat wielu na naszym terenie miejsc pamięci narodowej. Redagowana wspólnie gazetka ścienna, przedstawia nie tylko zabytkowe kościoły i domy, ale ilustracje zbiorowych cmentarzy i pojedynczych mogił, które znajdują się w okolicach Dobryni, Cieklina i Folusza.

Inną formą pracy, którą realizuję już od dawna na zajęciach plastycznych, są plenery malarskie. Lekcje te cieszą się zawsze powszechnym zainteresowaniem, tym bardziej, że rysunki zdobią szkolną galerię sztuki, więc efekty tej pracy ocenia później cała szkoła. Od dwóch lat, w maju organizuję konkurs literacko-malarski „Kapliczka". Każdy uczestnik musi przedstawić malarską wizję wybranej kapliczki w dowolnej technice, oraz zapisaną jej historię. Już po raz drugi wybrałam miesiąc maj na realizację tego konkursu, gdyż wtedy kontynuowany z pokolenia na pokolenie jest przepiękny zwyczaj śpiewania pieśni właśnie wtedy kapliczki odwiedzane są najczęściej.

Także w tym roku, w ramach działalności koła, rozpoczęliśmy cykl spotkań z ciekawymi, zasłużonymi dla regionu ludźmi. Na lekcję plastyki, zaprosiliśmy ludowego

artystę rzeźbiarza pana Karola Breja, który zademonstrował zebranym pokaz lepienia kogucików i baranków.

Karol Brej w trakcie lekcji pokazowej. (fot. J. Romanow)

Rzeźby Karola Breja. (fot. F. Jałosińska)

Barwne opowieści o zwyczajach wielkanocnych, przesądach i wierzeniach, uświetniła wystawa prac artysty. Lekcja miała charakter otwarty; zaprosiliśmy całą szkołę, dyrekcję, nauczycieli, oraz ludzi, którzy dla regionu robią wiele i tych, którzy mogą jeszcze pomóc

w propagowaniu kultury i sztuki lokalnej. Zaproszenia wysłaliśmy do władz samorządowych i gminnych. Korzystając z okazji, chciałabym z tego miejsca podziękować wszystkim przybyłym na tę lekcję, szczególnie przedstawicielom SMJiRJ i redaktorom „Regionu Jasielskiego", którzy wspierają nas nie tylko pomocą merytoryczną, ale przede wszystkim dobrym słowem, zainteresowaniem i swoją obecnością na tego typu spotkaniach.

Okazji do poznania własnego regionu może być wiele, wszystko zależy zatem od pomysłowości i inwencji nauczycieli. Osobiste przeżycia uczniów, wydarzenia kulturalne, wszelkie rocznice, święta, prasa regionalna, mogą stanowić różnorodny materiał, który powinien być wykorzystywany na zajęciach nie tylko historii i języka polskiego, ale właśnie plastyki, muzyki czy kół zainteresowań.

BOŻENA ANNA JURECZKO
Szkoła Podstawowa Nr 9
w Jaśle

EDUKACJA REGIONALNA W NAUCZANIU POCZĄTKOWYM.

Praca dydaktyczno-wychowawcza w kl. I-III, prowadzona w okresie szczególnej plastyczności psychiki dziecka i jego podatności na oddziaływania pedagogiczne – zmierza do ukształtowania osobowości dziecka: do kształtowania wartościowych postaw społeczno-moralnych, jak i opanowania przez uczniów odpowiedniego zakresu wiedzy i umiejętności.

Celem jest, ukazanie dzieciom scalonego obrazu świata. Wymaga to integracji treści i metod, w zakresie wszystkich przedmiotów nauczania; wychodzenia od doświadczeń dziecka; od tego co bliskie i znane; a następnie stopniowego poszerzania treści. Uświadomienie, że istnieje ogromna złożoność świata a jednocześnie jego jedność, ukazywanie związków przyczynowo-skutkowych i innych, rozwija myślenie i zainteresowania dziecka oraz uświadamia mu jego związki ze środowiskiem.

W klasach młodszych, istnieje bardzo wiele możliwości prowadzenia edukacji regionalnej – rozumianej jako przybliżenie uczniom – stosownie do ich możliwości percepcyjnych – wiedzy o określonym regionie, z wykorzystaniem różnych źródeł – i przy zastosowaniu różnych metod.

Ujęcie treści, nie przypomina układu występującego w nauczaniu systematycznym poszczególnych przedmiotów nauczania. Jest to układ zgodny ze spojrzeniem małego dziecka na otaczający świat. Bardzo często i niemal z zasady, te same treści są opracowywane na wyższym szczeblu kształcenia – lecz w szerszym zakresie. Jest to zgodne ze współczesną dydaktyką i o tyle ważne, że zapobiega powstawaniu schematów myślowych, pozwala na lepsze funkcjonowanie wiadomości i umiejętności dziecka. Obiektem zainteresowań regionalnych na tym poziomie, jest najbliższe środowisko.

W realizacji zagadnień, wykorzystujemy i rozszerzamy wiadomości i doświadczenia zdobyte w okresie przedszkolnym.

Wychodząc od najbliższych dziecku grup ludzkich (dom, klasa, szkoła) – do zbiorowisk szerszych i bardziej skomplikowanych: rodzinnej miejscowości, gminy, województwa – aby w kl. III, uczeń mógł uświadomić sobie swoją przynależność do państwa.

Z całości środowiska lokalnego, wybieramy te elementy, które są dziecku najbliższe i najłatwiejsze do poznania. Poznając wybraną instytucję – pokazujemy jej przydatność, sposób służenia mieszkańcom, pewną specjalizację w tym zakresie, a tym samym wzbudzamy szacunek dla ludzi tam pracujących.

Społeczność lokalną, ukazujemy na tle warunków geograficzno – przyrodniczych i historycznych.

Treści społeczne skupiają się wokół kilku zagadnień:

1. Dziecko wśród ludzi w różnych sytuacjach społecznych. Właściwe (celowe i kulturalne) zachowanie się w miejscach publicznych, przy załatwianiu spraw (np. w roli klienta, przechodnia, pacjenta, mieszkańca), reguły postępowania w sytuacjach typowych. Pozytywne nastawienie emocjonalne do innych ludzi (życzliwość, szacunek, uczynność, wrażliwość na sprawy innych ludzi, tolerancja).
2. Życie ludzi w różnych grupach społecznych (w rodzinie, klasie, szkole, społeczności lokalnej, zakładzie pracy, mieście i na wsi).
3. Zakłady pracy i instytucje. Wytwory lub widoczne skutki pracy właściwe użytkowanie, poznawanie wytworów pracy. Zapoznanie z pracą w różnych zawodach.

Z treści historycznych, wprowadzamy głównie zagadnienia, dotyczące kultury materialnej: prześledzenie zmian i rozwoju różnych form budownictwa, sposobów oświetlania mieszkań czy narzędzi pracy – zgodnie z chronologią – wpłynie na kształtowanie orientacji w czasie historycznym. Pojęcia dotyczące kultury materialnej, są mniej abstrakcyjne, bo oparte na nauczaniu bezpośrednim, na kontakcie z przedmiotem nauczania.

Lekcje, na których występują elementy historii, mają na celu wprowadzenie uczniów w atmosferę dawnych czasów, uświadomienie procesu przemijania jednych form – a powstawania nowych. Z faktami historycznymi i postaciami historycznymi, dziecko stykają się przy poznaniu rodzinnej miejscowości, najbliższej okolicy. Zabytki, pamiątki zgromadzone w muzeum, wiążą dziecko z przeszłością ziemi, na której mieszka. Dzięki tym lekcjom, kształtuje się odpowiedni stosunek do zabytków kultury, folkloru, wytworów myśli i talentu ludzi.

Wstępne wiadomości z geografii, uczniowie zdobywają już od pierwszej klasy. Obserwujemy i omawiamy charakterystyczne cechy krajobrazu miejscowości, w której mieszkamy. Podczas wycieczek poznajemy: typowe formy terenu dla danej okolicy (równiny, wzgórza, doliny rzeczne,...); wody – (rzeki, jeziora, stawy); szatę roślinną (lasy, łąki) oraz przejawy działalności gospodarczej człowieka (drogi, zabudowania).

Zakres tematyki geograficznej w klasie II, rozszerza się o krajobraz najbliższych okolic, a także o zagadnienia związane z produkcją żywności, usługami. W klasie III, przechodzi się do lekcji o kraju ojczystym. Zapoznajemy dzieci z najróżniejszymi miastami, rzekami, wybranymi krajobrazami.

Sposoby realizacji treści, powinny być dostosowane do wieku i możliwości percepcyjnych dziecka, do jego wiedzy i doświadczeń, do celów, które zamierzamy osiągnąć.

Nauczyciel powinien stosować odpowiednie metody i formy – pozwalające na bezpośredni kontakt ze środowiskiem społecznym i przyrodniczym oraz wyzwalające różnorodną aktywność poznawczą i praktyczną.

Uczeń klas I-III, myśli głównie w sposób konkretno-obrazowy. Pokonywanie operacji myślowych w oderwaniu od konkretów – sprawia mu duże trudności. Głównym źródłem wiedzy i podstawą myślowego przetwarzania, powinna być obserwacja zjawisk przyrodniczych i faktów społecznych, organizowana przez nauczyciela w czasie wycieczek, spotkań... Zebranie bezpośrednich spostrzeżeń, staje się podstawą analizy i syntezy, porównywania i klasyfikacji, abstrahowania, uogólnień, wnioskowania i kształtowania pojęć.

1. Przed organizowaniem wycieczki, trzeba odpowiednio przygotować uczniów: podać temat, wyjaśnić cel i przewidywany przebieg, wysunąć problemy do rozwiązania. Podczas wycieczki, kierujemy uwagę uczniów na obiekty, ich cechy, funkcje, a także stosunki między nimi. W środowiskach społecznych, bardzo kształcące i wychowawcze są rozmowy z ludźmi.
2. Wycieczka nie tylko umożliwia obserwacje otaczającej rzeczywistości, ale wyzwala radość i aktywność poznawczą uczniów, budzi zainteresowanie, wprowadza ożywienie do pracy szkolnej. Można ją czasem łączyć z zabawą, grą terenową, pożyteczną pracą dla środowiska.
3. Materiał spostrzeżeniowy uzyskany podczas wycieczki, służy do wykorzystania na wielu lekcjach do analizy, wyjaśniania i przetwarzania (nie tylko na lekcjach środowiska społeczno – przyrodniczego, ale także j. polskiego, plastyki i innych przedmiotów).

Uczniowie w ramach wycieczek po swoim mieście chętnie poznają jego zabytki. Na zdjęciu pałacyk neogotycki w Jaśle-Gorajowicach.

(fot. M. Mikulski, ze zb. SMJiRJ)

Poznawanie środowisk społecznych, nie może odbywać się w sposób werbalny. Ukazywanie działalności ludzkiej, organizacji życia społecznego, typowych sytuacji społecznych, należy łączyć z wycieczką do różnych instytucji, placówek kultury, zakładów usługowych. Podczas wycieczki, uczniowie zobaczą ludzi przy pracy, z którymi będą mogli porozmawiać, zapytać o interesujące sprawy.

Mimo propedeutycznego ujmowania zagadnień, mamy obowiązek przedstawianiaich w sposób rzetelny pod względem naukowym. Uczeń przystępując do systematycznej nauki w klasach starszych, opierać się będzie na wiedzy wcześniej zdobytej. Jeśli więc, ma zbyt ubogi zasób pojęciowy lub zniekształcone wyobrażenie rzeczywistości, napotyka trudności w przyswajaniu wiedzy w układzie systematycznym. Błędy utrwalone – niełatwo później zlikwidować.

Od metod nauczania, uzależniony jest rozwój samodzielności myślenia i działania dziecka. Gotowe informacje i objaśnienia w podręczniku, sprzyjają biernemu przyjmowaniu i pamięciowemu opanowywaniu wiadomości. Samodzielne odkrywanie zjawisk, podczas obserwacji, kontaktów społecznych, rozwija aktywność, wzbudza zainteresowanie otaczającym światem. Ćwiczenia i prace użyteczne, umożliwiają łączenie myślenia praktycznego i teoretycznego, wpływają na utrwalenie i sprawdzenie wiedzy w praktyce.

Realizacja programu nauki o środowisku, powinna przebiegać w integracji z innymi przedmiotami – z j. polskim, muzyką, plastyką, techniką. Integracja praktycznie stosowana, zapewni wielostronne spojrzenie na treści kształcenia, a przez to pogłębienie rozumienia otaczającej rzeczywistości i zwiększenie funkcjonalności wiedzy zdobytej w szkole.

W wyniku pracy dydaktyczno-wychowawczej i edukacji regionalnej, uczeń powinien mieć ukształtowane takie postawy i umiejętności, by mógł m.in.:

- aktywnie uczestniczyć w życiu i pracy rodziny, klasy, szkoły oraz - na miarę swoich możliwości – w pracy grup społecznych, w najbliższym środowisku,
- przejawiać poczucie więzi narodowej, wyrażające się w emocjonalnym związku z teraźniejszością i przeszłością własnego regionu i kraju,
- wyrażać słownie oraz za pomocą środków plastycznych, muzycznych, technicznych – spostrzeżenia i przeżycia związane z poznawaniem środowiska i aktualnymi wydarzeniami w regionie.

Uwzględniając powyższe rozważania, rozumiejąc jak znaczącą rolę odgrywa edukacja regionalna – realizuję ją od trzech lat w swojej klasie – którą w ramach innowacji pedagogicznych, ukierunkowałam od roku nauki na edukację muzyczną – ze zwiększoną liczbą godzin tego przedmiotu.

Przy opracowywaniu zagadnień, związanych z najbliższym środowiskiem, stosuję metody poszukujące, głównie problemowe; metody podające oraz praktycznego działania uczniów – przy zróżnicowanych formach pracy. Wymienię tu:

1. Nauczanie w terenie.
2. Zajęcia plastyczne w plenerze.
3. Wycieczki w celu np. poznania zabytków, odwiedzenia miejsc pamięci narodowej.

4. Lekcje w muzeach.
5. Spotkania z ciekawymi ludźmi, twórcami.
6. Wywiady i rozmowy.
7. Konkursy wiedzy o Jaśle – dla danej grupy wiekowej.
8. Apel szkolny, poświęcony rocznicy wyzwolenia miasta.
9. Wystawki tematyczne.
10. Gromadzenie zbiorów pocztówek, zdjęć i innych materiałów, dotyczących Jasła i najbliższej okolicy.
11. Opracowywanie zbiorów dzieci, informacji – sporządzanie teczek tematycznych, albumów (skromna część prac dzieci znajduje się na wystawie).

Często stosuję ćwiczenia językowe, rozwijające możliwości dzieci, m.in.:
- opowiadanie – związane z naszym miastem, odbytą wycieczką, sylwetkami znanych Polaków związanych z regionem;
- opis – np. zabytkowego przedmiotu – lampy naftowej;
- sprawozdanie z wycieczki do muzeum;
- zawiadomienie o apelu;
- zaproszenie – na wystawkę klasową.

Tematyka regionalna, pojawia się także na lekcjach muzyki (słuchanie nagrań zespołów ludowych, oglądanie występów zespołów wokalno-instrumentalnych i ludowych – pieśni i tańca z regionu) a także na innych przedmiotach artystycznych, gdzie realizować można następujące treści:
- piękno krajobrazu najbliższej okolicy;
- pomniki, zabytki, przeszłość i dzień dzisiejszy Jasła;
- obrzędy i zwyczaje ludowe;
- miejsca pamięci narodowej;
- zabytki kultury materialnej;

Istnieje wiele możliwości, realizacji edukacji regionalnej w nauczaniu początkowym – istotne jest jednak, by nauczyciel prowadzący był zaangażowany w tę problematykę i miał tzw. inwencję twórczą.

MAŁGORZATA HANUSZ
Przedszkole Miejskie Nr 10
w Jaśle

REGIONALIZM W NAUCZANIU PRZEDSZKOLNYM.

„…Ziemio ojczysta, ziemio jasna
nie będę powalonym drzewem
codziennie mocniej w ciebie wrastam
radością, smutkiem, dumą, gniewem.
Nie będę jak zerwana nić,
odrzucam pusto brzmiące słowa
można nie kochać Cię – i żyć
ale nie można owocować!”

Te piękne słowa Wisławy Szymborskiej, były inspiracją do hasła rocznego planu naszego przedszkola na rok szkolny 1998/99, które brzmiało: „Moje miasto, mój region, moja ojczyzna, moja Europa”. Hasło to realizowano poprzez różnorodne formy pracy z dziećmi. Świadomie kształtowano postawy patriotyzmu, uczono przywiązania do tradycji, przybliżano zapomniane zwyczaje regionu oraz wzbudzano ciekawość dzieci ich miastem rodzinnym.

Ojczyzna w oczach przedszkolaka jest blisko – na wyciągnięcie ręki, to: ulica, dom, podwórko. Zapoznanie dzieci z najbliższym otoczeniem, w którym żyją i wzrastają, było pierwszym krokiem zmierzającym do wytyczonego celu. Dlatego też nawiązano kontakty z wieloma osobami. Pierwszym gościem zaproszonym do przedszkola był pan Adam Wydro, który zapoznał dzieci z losami rodzinnego miasta w czasie II wojny światowej, w okresie powojennym, aż do dni dzisiejszych. Jesienią, został nawiązany kontakt ze Stowarzyszeniem Miłośników Jasła i Regionu Jasielskiego. Do współpracy zostały włączone dzieci 6-cio letnie, w celu poszerzenia wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego w regionie.

W październiku, do przedszkola zaproszono artystę ludowego pana Karola Breja, który zaprezentował dzieciom swoją kolekcję drewnianych rzeźb. Dzieci obserwowały pracę rzeźbiarza, podczas wykonywania glinianych piszczałek-kogucików, słuchając przy tym ciekawostek związanych z Jasłem. W okresie święta zmarłych, zorganizowano wycieczkę na stary cmentarz. Dzieci oglądały zabytkowe nagrobki oraz paliły znicze na grobach żołnierzy poległych w czasie II wojny światowej.

Prowadzono wiele zajęć z historii Polski, w czasie których dzieci nabywały poczucia tożsamości narodowej oraz lokalnego patriotyzmu.

W celu podtrzymania tradycji ludowych, urządzono andrzejkowe wróżby, lanie wosku, opłatek wigilijny oraz wspólną wigilię dzieci i całego personelu przedszkola. Nie zabrakło wspólnego kolędowania przy szopce, wykonanej przez dzieci.

Poprzez bezpośrednią obserwację, w czasie wielu spacerów i wycieczek po mieście, dzieci zaznajomiły się z ważnymi obiektami naszego miasta tj.: zabytkowym kościołem, pocztą, JDK, MDK, Ratuszem Miejskim, halą sportową, itp. Odbyły wycieczkę autokarową ulicą Lwowską, do neogotyckiego pałacu p. Sproczyńskich z XIX w., pod kierownictwem pana Józefa Bosaka. Obejrzały znajdującą się tam tablicę pamiątkową Henryka Dobrzańskiego, pseudonim „Hubal". Podziwiały panoramę miasta przez lornetki z górki w Gorajowicach. Zorganizowano również pieszą wycieczkę z przewodnikiem PTTK Tadeuszem Wójcikiem, w czasie której obejrzały Izbę Pamięci Narodowej w szpitalu za Bursą, pamiątkową tablicę Modrzejewskich oraz zapoznały się z losami tej rodziny, zabytkowe podcienia w Rynku oraz wiele współczesnych obiektów i miejsc użyteczności publicznej.

Wielką atrakcją okazało się wspólne wyjście z rodzicami dzieci do muzeum regionalnego przy ulicy Kadyiego, a także oglądanie arcydzieł sztuki ludowej znajdujących się w Cepelii.

Efektem rozbudzania u dzieci zainteresowań małą ojczyzną, było przynoszenie do przedszkola „staroci", tj. starych przedmiotów codziennego użytku, w celu ocalenia od zapomnienia tradycji naszego regionu. Posłużyły one do zorganizowania wystawy związanej z historią naszego regionu. Eksponaty z wystawy wzbudziły w dzieciach zainteresowanie miejscem, w którym mieszkali pradziadowie, mieszkają ich rodzice i one same.

Odzwierciedleniem całorocznej pracy z dziećmi o regionie, było zgromadzenie materiałów i zdjęć, które posłużyły do wykonania fotogazetki pt. „Wędrówki po ziemi jasielskiej".

Zdobytymi wiadomościami dzieci miały możliwość wykazać się w konkursie pt. „Co wiem o Jaśle", zorganizowanym w naszej placówce, przy współudziale pracownika Biblioteki Miejskiej pani Grażyny Łach.

Reasumując można stwierdzić, że realizacja podjętego tematu, dostarczyła zarówno pedagogom, jak i wychowankom, wiele satysfakcji, była źródłem ciekawych i niezapomnianych przeżyć.

Warto przecież w dzieciach kształtować umiłowanie ziemi ojczystej, ponieważ każdy lud może żyć i rozwijać się tylko dotąd, dopóki zna i miłuje swoją przeszłość. Ginie, gdy traci do niej szacunek.

ALFRED SEPIOŁ
Muzeum Regionalne
w Jaśle

WSPÓŁPRACA MUZEUM REGIONALNEGO W JAŚLE ZE SZKOŁAMI.

Jednym z podstawowych zadań naszego muzeum, wynikającym z postanowień ustawy o muzeach z 21.XI.1996r., jest prowadzenie działalności edukacyjnej.

Od początku swojego istnienia, Muzeum Regionalne w Jaśle, taką działalność prowadziło, pomimo, że warunki lokalowe a także kadrowe, nie zawsze temu sprzyjały.

Podstawową formą edukacji było i jest organizowanie wystaw muzealnych, stałych i czasowych, a także prowadzenie działalności oświatowej. Ze względu na szczególne warunki w jakich działa nasze muzeum, a więc fakt, że Jasło nie jest miastem posiadającym zabytki oraz inne atrakcje turystyczne, nastawieni jesteśmy raczej na zwiedzających miejscowych i to głównie młodzież szkolną.

Od roku 1970 do połowy lat 80-tych, muzeum posiadało wystawy stałe w głównej siedzibie instytucji, czyli Jasielskim Domu Kultury oraz Izbie Tradycji i Perspektyw Ziemi Jasielskiej, znajdującej się przy siedzibie ZBOWiD w Jaśle. W tym okresie muzeum organizowało dodatkowo 2-5 wystaw czasowych w ciągu roku. Były to wystawy o tematyce historycznej, etnograficznej oraz z zakresu sztuki.

W latach 1975-1989, aktywną działalność oświatową prowadziła Izba Tradycji, w której organizowane były lekcje muzealne z zakresu historii, dotyczące głównie okresu II wojny światowej. Lekcje te prowadzili społecznie członkowie Koła Miejskiego ZBOWiD w Jaśle oraz opiekun Izby Józef Pelc. Corocznie Izba Tradycji oferowała szkołom 4-6 tematów lekcji. W ciągu roku w lekcjach muzealnych uczestniczyło przeciętnie 90 grup młodzieży (klas), co stanowiło średnio około 3.000 osób. Rekordowym pod tym względem był rok 1985, gdy w Izbie Tradycji odbyło się 145 lekcji muzealnych, z udziałem ponad 4.600 osób. Z chwilą zamknięcia Izby Tradycji w roku 1989 i przeniesienia jej zbiorów do siedziby muzeum przy ul. Kadyiego, gdzie zostały zmagazynowane, działalność ta ustała.

W nowej siedzibie muzeum, przy ul. Kadyiego 11 w Jaśle, działalność wystawiennicza została zainaugurowana w czerwcu 1991 r. Roczna frekwencja zwiedzających na początku wynosiła nieco ponad 2.000 osób, a obecnie ustabilizowała się na poziomie nieco ponad 4.000 osób. W liczbie tej, 80-90% zwiedzających, stanowi młodzież szkolna w grupach zorganizowanych, średnio nieco ponad 100 grup rocznie.

Muzeum, zdając sobie sprawę z tego, że głównym odbiorcą wystaw muzealnych jest właśnie młodzież miejscowa (a nie tak, jak do końca lat 80-tych, gdy 50% zwiedzających stanowiła młodzież zamiejscowa, głównie uczestnicy kolonii letnich), zaprasza obecnie na wszystkie wystawy muzealne młodzież i nauczycieli ze szkół średnich, podstawowych a nawet przedszkoli z terenu Jasła i okolic. Pomimo wysyłania takich zaproszeń, a także ukazywania się informacji o wystawach w prasie lokalnej i regionalnej a także telewizji i radiu, nie odnotowuje się znaczącego wzrostu frekwencji zwiedzających.

Muzeum stara się tak dobierać tematy wystaw czasowych, aby odpowiadały one różnorodnym zainteresowaniom odbiorców. Obecnie oprócz wystaw stałych, proponujemy zwiedzającym corocznie 5-8 wystaw czasowych z różnych dziedzin. Obok wystaw historycznych, etnograficznych i z zakresu sztuki, związanych głównie z naszym regionem, proponujemy także wystawy archeologiczne, przyrodnicze, z zakresu etnografii egzotycznej i inne.

Fragment wystawy pt. „Stroje ludowe z okolic Jasła" (męski strój pogórzański).
(fot. K. Maciejczyk, ze zb. Muz. Reg. w Jaśle)

Oprócz wystaw proponujemy także szkołom lekcje muzealne na miejscu, w muzeum lub w szkołach, połączone z demonstracją eksponatów. Do tej pory z tej formy działalności oświatowej korzystały, chociaż sporadycznie, tylko Szkoły Podstawowe Nr 9 i Nr 4 w Jaśle.

Wprowadzenie w niektórych szkołach dodatkowych lekcji historii regionalnej, stanowi znakomitą okazję do zacieśnienia współpracy między szkołami a muzeum.

Wizyta grupy klasowej w muzeum, odbycie lekcji muzealnej połączonej z demonstracją eksponatów, które są w magazynach i z różnych względów nie są eksponowane, pomimo uatrakcyjnienia nauczania danego przedmiotu, ma także ważny aspekt wychowawczy. Wydaje się, że szczególna rola w tych przedsięwzięciach edukacyjnych spoczywa na nauczycielach, gdyż od nich zależy, czy w młodych ludziach wzbudzi się zainteresowanie przedmiotem, a następnie wykształci odpowiednie nastawienie do regionalnej i lokalnej kultury i tradycji.

Muzeum jest także otwarte na współpracę ze szkołami, w zakresie popularyzacji wiedzy z zakresu historii, sztuki i etnografii. Jedną z form tej popularyzacji mogą być konkursy na tematy z zakresu historii regionalnej i etnografii oraz konkursy plastyczne. Organizowanie wspólnych wystaw, konkursów, spotkań z twórcami ludowymi, badaczami reprezentującymi różne dziedziny nauki, jest także mile widziane. Nasza instytucja, ze względu na określone warunki lokalowe, nie może jednak przyjąć na siebie obowiązku zapewnienia lokalu na duże imprezy kulturalno-oświatowe. Może natomiast włączyć się w organizację takich imprez w szkołach lub domach kultury.

Przedstawione tu oceny, refleksje i propozycje wydają się być z różnych względów ważne. Przyświeca im nadrzędny cel – zachowanie w świadomości młodego pokolenia Polaków dziedzictwa kulturowego przodków, szczególnie w tej skali lokalnej i regionalnej.

KAROLINA RZOŃCA
uczennica kl. VII
Szkoły Podstawowej Nr 9 w Jaśle
członkini Młodzieżowego Koła
Miłośników Regionu Jasielskiego

CZYM SĄ DLA UCZNIÓW LEKCJE REGIONALIZMU?

Od kilku lat, w naszej szkole, prowadzone są lekcje dotyczące historii naszego miasta i regionu, nazwane historią regionalną. Od ponad dwóch lat, sama uczęszczam na tego rodzaju lekcje, które organizowane są przez pana Wiesława Hapa. Dzięki tym lekcjom, każdy uczeń naszej klasy, rozumie potrzebę dbania o dziedzictwo kultury, pozostawionenam przez przodków żyjących na ziemiach naszej „małej ojczyzny". Mamy pełną świadomość tego, że to właśnie w naszych rękach jest przyszłość tego dziedzictwa. Musimy je rozwijać i pomnażać. Aby sprostać temu zadaniu, każdy z nas musi lepiej przyswoić sobie historię i kulturę regionu, w czym bardzo pomaga nam nasz nauczyciel i jego wykłady, na ciekawe tematy związane z Jasłem i jego okolicami.

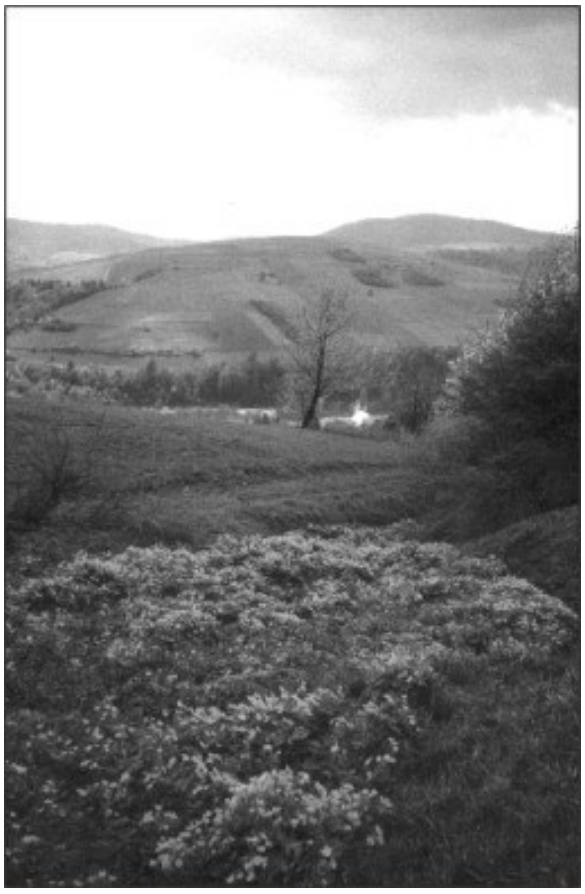

„Uśmiech wiosny" – widok z Góry Grzywackiej w Kątach. (fot. Z. Dranka)

W celu głębszego poznania ziemi jasielskiej, w ramach historii regionalnej, organizowane są często wycieczki krajoznawcze, podczas których właśnie, możemy na własne oczy zobaczyć to, o czym mówimy na lekcjach.

Zwiedzanie muzeów, skansenów czy też pojedynczych zabytków, pozwala nam dokładnie zagłębić się w bardzo interesującą historię i kulturę ludności powiatu jasielskiego. W ramach w/w wycieczek, rozszerzamy wiedzę na tematy nie tylko historyczne, ale także geograficzne i przyrodnicze. Pogłębianie wiedzy w tak przyjemny sposób, czyli bezpośredni kontakt z omawianymi zagadnieniami powoduje, iż nasza chęć do nauki nigdy nie wygasa. Ostatnio np., miałam razem z klasą okazję do oglądnięcia tablic pamiątkowych i cmentarzy z I i II wojny światowej na terenie regionu. W ramach historii regionalnej, na nasze lekcje, zapraszani są ciekawi goście, którzy obiektywnie przedstawiają nam zdarzenia, o większym lub mniejszym znaczeniu historycznym. Zawsze jednak bardzo interesujące i kształtujące nam opinię i poglądy na świat, na podstawie naszej małej ojczyzny. Namacalnym dowodem naszej pracy są różnorodne albumy i prace plastyczne, wykonywane przez uczniów naszej klasy. Dzięki lekcjom o regionaliźmie w naszej szkole, z roku na rok rośnie wśród uczniów zainteresowanie sprawami związanymi z naszym miastem i okolicą.

LISTY I TELEGRAMY
NADESŁANE DO UCZESTNIKÓW SESJI.

Wrocław, dnia 18.05.1999 r.

Jasielska Federacja
Regionalnych Towarzystw Kultury
ul. Kołłątaja 1 (JDK)
38-200 Jasło.

Dziękuję za zaproszenie mnie na sesję popularnonaukową na temat „Szkoła a regionalizm". Niestety z powodu wcześniej zaplanowanych zajęć nie będę mógł w niej wziąć udziału. Natomiast wyrażam wielkie uznanie dla Federacji i Stowarzyszenia Miłośników Jasła i Regionu Jasielskiego za cenne inicjatywy i działania służące rozwojowi idei regionalizmu. Wszystkich uczestników sesji proszę o aktywny udział w edukacji regionalnej w reformowanej szkole.

Anatol Jan Omelaniuk
PRZEWODNICZĄCY RADY KRAJOWEJ
REGIONALNYCH TOWARZYSTW KULTURY

Kraków, dnia 12.05.1999 r.

Prezes Jasielskiej Federacji
Regionalnych Towarzystw Kultury
mgr Wiesław Hap.

Szanowny Panie!

Dziękuję bardzo za zaproszenie na sesję popularnonaukową do Jasła. Niestety nie mogę w niej uczestniczyć ponieważ 21 maja, rano wyjeżdżam do Olsztyna na IX Seminarium Wschodnioeuropejskie pt. „Symbioza kultur w integrującej się Europie".

Myślami będę z Wami.

Życzę udanej sesji – owocnych obrad, konstruktywnych wniosków.

Przesyłam serdeczne pozdrowienia dla Pana i wszystkich uczestników sesji.

Z Bogiem!

ks. Władysław Pilarczyk

SEKRETARZ KRAJOWEJ RADY

REGIONALNYCH TOWARZYSTW KULTURY

Strzyżów, dnia 12.05.1999 r.

Szanowny Pan
Prezes Jasielskiej Federacji
Regionalnych Towarzystw Kultury
mgr Wiesław Hap.

Dziękuję uprzejmie za zaproszenie na Waszą sesję „Szkoła a regionalizm" w dniu 21 maja 1999 r. Niestety jestem w tym czasie od 20 do 23 maja 1999 r. na ogólnopolskiej Konferencji RTK organizowanej przez Krajową Radę Regionalnych Towarzystw Kultury w Olsztynie. W moim zastępstwie przyjedzie do Was pani mgr Marzena Dubiel – nauczycielka Szkoły Nr 2 w Strzyżowie, prowadząca Młodzieżowe Koło Towarzystwa Miłośników Ziemi Strzyżowskiej.

Z poważaniem

Adam Kluska
PRZEWODNICZĄCY RADY
REGIONALNYCH TOWARZYSTW KULTURY
WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO
CZŁONEK RADY KRAJOWEJ RTK

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE 3
- *Wiesław Hap* – Istota regionalizmu i nauczania regionalnego 3
- *Wiesław Hap* – Edukacja regionalna w placówkach oświatowych Jasielszczyzny 9

MATERIAŁY Z SESJI POPULARNONAUKOWEJ „SZKOŁA A REGIONALIZM" 19
- Program sesji 21
- *Alojzy Zielecki* – Regionalizm w reformowanej szkole polskiej 23
- *Wiesław Hap* – Regionalizm na lekcjach historii 47
- *Piotr Dziedzic* – Regionalizm w nauczaniu wiedzy o społeczeństwie 53
- *Lidia Witkowska* – O moich doświadczeniach na lekcjach z regionalizmu 55
- *Lucyna i Lech Polak* – „Nasz Region" w nauczaniu geografii 62
- *Ewa Pietraszek* – Z doświadczeń nauczyciela regionalisty 64
- *Henryk Koerner* – Biologia i ekologia a regionalizm 65
- *Bożena Jurkowska* – Plastyka w programie nauczania regionalnego 67
- *Bożena Anna Jureczko* – Edukacja regionalna w nauczaniu początkowym 71
- *Małgorzata Hanusz* – Regionalizm w nauczaniu przedszkolnym 76
- *Alfred Sepioł* – Współpraca Muzeum Regionalnego w Jaśle ze szkołami 78
- *Karolina Rzońca* – Czym są dla uczniów lekcje regionalizmu? 81

LISTY I TELEGRAMY NADESŁANE DO UCZESTNIKÓW SESJI 83